

İklim Sadece İklim Değildir

Zafer Ali Yavan / TÜSİAD Genel Sekreteri

İklim değişikliği, dünyamızın geleceğine yönelik en büyük tehdit olarak karşımıza çıkıyor. Uluslararası kuruluşlar tarafından ortaya konan bulgular, bu tehdidin boyutlarını çarpıcı biçimde gözler önüne seriyor. Uluslararası İklim Değişikliği Paneli'nin 5. Değerlendirme Raporu'ndaki verilerden insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının tarihte gözlemlenen en üst seviyeye ulaştığı anlaşıyor. Söz konusu veriler ayrıca Kuzey Yarımküre'de son 30 yılda geçtiğimiz 1400 yıl içerisindeki en sıcak dönemin yaşandığını ortaya koyuyor. Yağış ve sıcaklık rejimlerindeki istikrarsızlık, doğal afetler, su kaynaklarındaki azalma, birçok bölgede gözlemlenen mahsul verimindeki azalma vb. olaylar iklim değişikliğinin etkilerini ve boyutlarını şimdiden bize gösteriyor.

Bu etkileri hissetmekte olan iş dünyası kaynak minimizasyonu, proses verimliliği gibi birçok alanda değişime gidiyor. Hükümetler ise bir yandan ekonomi, enerji, sanayi ve çevre alanındaki politikalarını gözden geçirirken bir yandan da yeni bir küresel iklim rejimi oluşturmak üzere bir uzlaşa arıyorlar. Büyük yatırımlar gerektiren bu değişim ortamında, iş dünyası öngörülebilirliğe ihtiyaç duyuyor. Bu çerçevede, içinde bulunduğumuz yıl büyük önem taşıyor. Zira 2020 yılı sonrasına yönelik uluslararası iklim değişikliğiyle mücadele rejimini belirleyecek olan anlaşmanın bu yıl sonunda gerçekleşecek olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 21. Taraflar Konferansı'nda imzalanması bekleniyor. Söz konusu yeni rejim iklim politikalarını ve buna bağlı olarak özel sektörün kararlarını da doğrudan etkileyecek.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz değişim ortamı kendini ilk olarak enerji alanında gösteriyor. Arz güvenliği açısından da büyük önem taşıyan yenilenebilir enerji kaynakları başta olmak üzere iklim dostu enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve kullanımı dikkate değer ölçüde artıyor. Bu arada teknolojik gelişmelerle birlikte bu alandaki yatırım maliyetleri de geçmişe kıyasla giderek azalıyor.

Diğer yandan, iklim değişikliğinin muhtemel etkileri konusundaki artan farkındalık yatırımcıları da ilave tedbirler almaya yönlendiriyor ve iklim değişikliği kapsamındaki riskler yatırım kararlarının bir unsuru olarak dikkate alınıyor. Bunun bir sonucu olarak iklim değişikliği sorunu bankacılık ve finans sektörünü de harekete geçiriyor. Enerji verimliliği, yenilenebilir enerji gibi yatırımların yanı sıra iklim değişikliğinin muhtemel etkilerine uyuma yönelik alanlardaki projelerin de desteklenmesi için yenilikçi finansman mekanizmaları geliştiriliyor.

Görüş Dergisi'nin Haziran sayısını enerji kullanımı, enerji kaynaklarındaki değişim, enerjinin ekonomisi, yatırımcıların tutumu da dahil olmak üzere bir çok alanı etkileyen ve dünyada ve Türkiye'de çokça tartışılan iklim değişikliği konusuna ayırdık.

Kapak konumuzdaki makaleleri bu konunun en önde gelen isim ve uzmanlarının hazırladığını belirtmekten de büyük memnuniyet duyuyoruz.

Sayın Ümit Şahin Aralık ayında Paris'te düzenlenecek konferansa ve içeriğine dikkat çekerek nasıl bir değişikliğin öngörülebileceğini yazıyor. Bu değişim sadece iklim ve çevre açısından değil yatırımcı ve özel sektör için de büyük önem taşıyor.

Sabancı Üniversitesi'nden Dr. Melsa Ararat ise iklim değişikliğinin etkisini piyasalar ve yatırımcılar açısından değerlendiriyor.

Sayın Ararat "24 trilyon dolar varlığı temsil eden 364 yatırımcının İklim Değişikliği Küresel Yatırımcı Bildirgesi'ni imzalamasına dikkat çekerek, iklim değişikliğinin yalnızca devletler için değil, yatırımcılar için de ne kadar önemli olduğunu ortaya koyuyor.

Bir başka yazarımız da Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Eriñç Yeldan. Sayın Yeldan önümüzdeki dönemde iklim değişikliğiyle mücadelenin Türkiye ekonomisine yansımalarını değerlendiriyor.

Sayın Yeldan ayrıca Türkiye'nin çevre politikalarının çoğunlukla "çevre vergisi" üzerinden yürütüldüğünü ve etkili olmadığını savunuyor.

Boğaziçi Üniversitesi'nden Prof. Gökhan Kumbaroğlu ülkemizin "kaya gazı rezervlerinden daha geniş ve ucuz faydalanmasının mümkün olduğu görüşünü dile getiriyor.

BM Gıda ve Tarım Örgütü Türkiye Temsilcisi Yuriko Shoji'nin de son derece vurucu tespitleri söz konusu.

Birçok boyutu olan ve bu nedenle çok sayıda alanı etkileyen iklim değişikliği dünyamız ve ülkemizin geleceği için hayati önemde. Gerekli önlemlerin alınmaması halinde bu sorunun doğurduğu sosyal ve ekonomik maliyetler şimdikine kıyasla daha da artacak.

İklim değişikliği konusunu merkeze aldığımız bu sayımızdaki tartışmaların ilginizi çekeceğini umuyor, güzel bir yaz diliyorum.

TÜSİAD

Görüş

Haziran 2015 SAYI 89

TÜSİAD Adına Sahibi:

Cansen Başaran-Symes

Genel Yayın Yönetmeni ve
Sorumlu Müdür:

Zafer Ali Yavan

Yazı Kurulu:

Prof. Deniz Ülke Arıboğan,
Ercan Kumcu,
Prof. Fuat Keyman,
Erdal Güven,
Başak Solmaz Karaüç,
Zafer Ali Yavan

Görsel Yönetmen:

Çağdaş Üstünkaya

Baskı:

Marin Basım

Yapım:

Tribeca İletişim Danışmanlık

Reklam:

Başak Solmaz
T: 0212 249 19 29

Abone:

Burcu Orhan
E: borhan@tusiad.org

Yönetim Yeri:

TÜSİAD - Meşrutiyet Caddesi 46,
Tepebaşı 34420 İstanbul
T: 0212 249 19 29Görüş'te yayınlanan tüm yazılar, açıkça
metinde belirtilmedikçe kuruluşun
resmî görüşünü yansıtmaz. İmzalı
yazılarda belirtilen görüşler sadece
yazarların düşüncelerini ifade eder.

EDİTÖR

1

İklim Sadece İklim Değildir

Zafer Ali Yavan / TÜSİAD Genel Sekreteri

KONJONKTÜR

4

Yurtta ve Dünyada, Ekonomik ve Siyasi
İstikrarsızlık Zivede

Doç. Dr. Ümit İzmen

KAPAK: İKLİMİN EKONOMİSİ

11

Paris'ten Geçen Yol

Dr. Ümit Şahin / İstanbul Politikalar Merkezi

16

Gıda Güvenilirliği Olan Bir Dünya,
Sürdürülebilir Gıda SistemiYuriko Shoji / Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) Türkiye Temsilcisi
FAO Orta Asya Alt Bölge Koordinatörü

20

+2 Derecenin Ekonomisi ve Türkiye

Prof. Erinc Yeldan / Bilkent Üniversitesi

24

“Evrensel Ortaklar’, Yatırımlar ve İklim Değişikliği

Melsa Ararat / CDP Türkiye Direktörü-Sabancı Üniversitesi

30

Türkiye'de İklim Değişikliğiyle
Mücadele Senaryoları

Prof. Gökhan Kumbaroğlu / Boğaziçi Üniversitesi

DOSYA: KURUMSAL YÖNETİŞİM

34

Kurumsal Yönetişim, Yatırım ve
Ekonomik Büyüme

Gabriela Ramos / G20 Temsilcisi, OECD

38

OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri
ve Şirketler

Murat Doğu / TÜSİAD Üyesi

44

Daha İyi Kurumsal Yönetim:
Değişim Gelişim için Gerekli

Prof. Dr. Guler ARAS

Yıldız Teknik Üniversitesi- Finans, Kurumsal Yönetim Uygulama
ve Araştırma Merkezi Direktörü

EKONOMİ: VERGİ DENETİMİ

48

Finansal Sorunlar, Raporlama,
Bağımsız Denetim ve Sorunlar

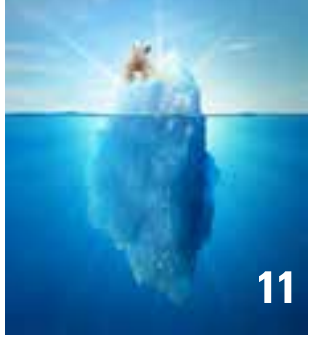
Gündoğan Durak / TÜSİAD Vergi Çalışma Grubu Üyesi- Deloitte Vergi uzmanı

KÜLTÜR SANAT

54

Sürdürülebilir Kalkınma ve Kültür

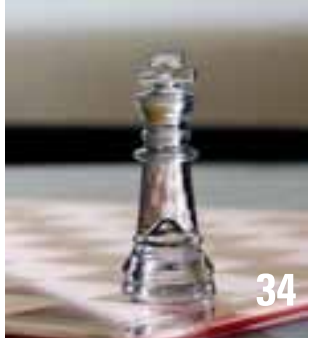
Görgün Taner / İKSV Genel Müdürü

11

30

34

BİLİM

58

Avrupalıların
AtalarıProf. Tosun Terzioğlu
Sabancı Üniversitesi

KİTAP

62

Osmanlı'nın
Cihan Harbi

Cemal Yardımcı

YURTTA VE DÜNYADA, EKONOMİK VE SİYASİ İSTİKRARSIZLIK ZİRVEDE

Doç. Dr. Ümit İzmen

Dünya ekonomisi hala küresel krizin etkilerini üzerinden atmaya çalışırken; karmaşık, birbiri ile çelişkili, iç içe giren bir dizi farklı etmenin rol oynadığı kaotik bir dönemden geçmekteyiz. Bu çetrefil ortamda büyümeyi sınırlayan faktörler ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösteriyor. Bazı ülkelerde krizin izlerine bağlı olarak talep yetersizliği, borç rasyolarının yüksekliği gibi faktörleri saymak mümkünken, bazı ülkelerde nüfus yaşlanması ya da düşük verimlilik, reform bekleyen alanlar gibi potansiyel büyümeyi sınırlandıran faktörler devrede. İngiltere ve ABD gibi bazı ülkelerde büyüme canlanırken ve para politikası normale dönerken, Avrupa ve Japonya durgunluktan çıkmakla mücadele ediyor ve ekonomik aktiviteyi destekleyen bir para politikası izliyor. Gelişmekte olan ülkelerde ise son dört yıldır gözlemlenen beklenenin altındaki düşük vitesli büyüme süreci devam ediyor.

2014 yılının son çeyreğinde ham petrol fiyatlarında görülen sert düşüşün ardından petrol fiyatları dalgalı bir seyir izliyor olsa da, genel olarak bütün emtia gruplarında üretim seviyesinin yüksek buna karşılık talebin düşük olması, hammadde fiyatlarının gerilemesine neden oluyor. Hammadde fiyatlarındaki düşüş sonucunda, gelişmiş ülkelerde enflasyon düşerken, gelişmiş ülkelerin para politikalarındaki farklılaşma, sermaye akımlarında dalgalanmaya yol açarak gelişmekte olan ülke para birimlerinin değer kaybetmesine ve bu nedenle enflasyonist etkilere neden oluyor. Hammadde fiyatlarındaki düşüş, bu ürünlerin ihracatçısı ülkelere talebi olumsuz etkilerken, hammadde ithalatçısı ülkelerin dış dengeleri üzerinde olumlu bir etkiye yol açıyor. Sonuç olarak, dünya ekonomisine baktığımızda, küresel ölçekte büyümenin zafiyetini koruduğunu, bunun da dünya ticaretinin büyüme hızını sınırladığını görüyoruz. Bu eğilimler jeopolitik gelişmelerle birleşerek Türkiye'nin ekonomik performansını bozduğu gibi, ihracatını da

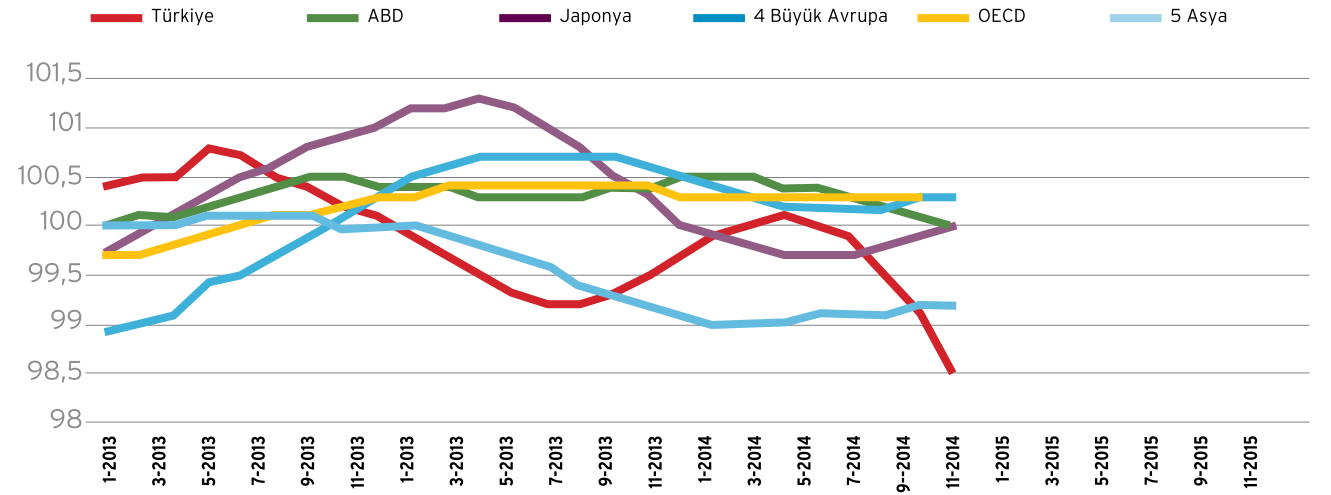
Dünya ekonomisinin çalkantılı ve kaotik büyüme süreci, bazı Anadolu illerinde üretimi sürükleyen Irak, Suriye, Rusya gibi pazarlarda görülen sıkıntılar, iç talep cansızlığı ve bir dizi karar için seçim sonrasında bekleniyor olması, sanayi üretimini olumsuz etkiliyor

olumsuz etkiliyor. OECD Öncü Göstergeler endeksi, dünya ekonomisi için yavaş da olsa iyileşme sinyali verirken, Türkiye ekonomisi için yavaşlama sinyalleri belirgin.

Üretim ve iç talep yavaşlamaya devam ediyor.

Dünya ekonomisinin çalkantılı ve kaotik büyüme süreci, bazı Anadolu illerinde üretimi sürükleyen Irak, Suriye, Rusya gibi pazarlarda görülen sıkıntılar, iç talep cansızlığı ve bir dizi karar için seçim sonrasında bekleniyor olması, sanayi üretimini olumsuz etkiliyor. İktisadi Yönelim Anketi bulgularına göre, 2015'in ilk çeyreğinde sanayide iç ve dış siparişler hem mevcut durumda hem de gelecek dönem beklentileri itibarıyla düştü, buna karşılık birim maliyetler yükseldi ve rekabet gücü azaldı. Bunun sonucunda üretim seviyesi geriledi ve stoklar yükseldi. Mart ayında sanayi üretimi tüketim malı ve sermaye malı üretimindeki artışa bağlı olarak canlandı ve takvim etkisinden arındırılmış verilere göre 2014 Mart ayındaki seviyesinin %4.7 üzerine çıktı. Böylece ilk çeyrekte sanayi üretimindeki artış %1.3 oldu. Ancak, bu artışın tüm sektörlerde yaygın olmaktan ziyade, başta otomotiv ve elektronik sektörleri olmak üzere bazı sektörlerde etkili olduğu, birçok önemli sektörün ya kan kaybetmeye devam ettiği ya da üretimde çok sınırlı bir artış olduğu görülüyor. Geçen sene bu oranın %5.5 olduğu

OECD ÖNCÜ GÖSTERGELER ENDEKSİ

Kaynak: OECD verilerinden hazırlanmıştır

hatırlandığında, sanayi üretiminde Mart ayında görülen canlanmanın, büyüme üzerinde pek de olumlu bir etkisinin olmayacağı anlaşıyor. Üreticilerin seçim sonuçlarını bekleme eğiliminde olması nedeniyle sanayi üretiminde Mart ayında görülen artışın devamının gelmemesi ihtimalinin hesaba katılması gerekiyor.

Sanayi üretimindeki yavaşlamanın istihdam piyasalarında bozucu etki yapması beklenebilir. Ancak mevsimsellikten arındırılmış verilere göre işsizlik oranı 2014 Eylül ve Ekim aylarında % 10,6'ya ulaştıktan sonra gevşedi ve 2015 Ocak ayı verilerine göre %10,3'e geriledi. Benzeri eğilimler tarımdışı işsizlik ve genç nüfusta işsizlik oranları için de geçerli. Ayrıca, Ocak ayında mevsimsellikten arındırılmış verilere göre işgücüne katılma oranının %51.1 ve istihdam oranının %45,9 ile tarihi olarak en yüksek değerleri almış olduğu görülüyor. Her iki oran da gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında bir hayli düşük olsa da, bu olumlu gelişmeyi de not etmek gerekiyor.

Üretimdeki zayıflığın, işgücü piyasalarına beklendiği biçimde yansımamış olması, büyümenin istihdam esnekliği ve istihdamın sektörel dağılımı ile ilişkili olabilir. Nitekim, son yıllarda istihdamın büyüme esnekliğinin yüksekliği dikkati çekiyor.

Son yıllarda Türkiye ekonomisinde lokomotif sektörün sanayi olmaktan çıkması üretim ve istihdam ilişkisi üzerinde etkili. Son bir yılda yaratılan istihdamın sektörler itibarıyla dağılımına baktığımızda, sanayinin istihdam yaratma kapasitesinin düşük olmasına karşılık, hizmetler

Seçimler, Ramazan ayı ve yaz tatili etkileri dikkate alındığında, ekonomik faaliyette bir toparlanma ihtimali ancak yılın dördüncü çeyreğinde mümkün gözüküyor. Ancak bu toparlanmanın da, siyasetteki gelişmelerin belirsizliği azaltıcı ve yatırım ortamını bozucu yönde olmaması durumunda mümkün olabileceğini not etmekte yarar var

sektörünün canlı olduğu ve inşaat sektörünün istihdam piyasaları üzerinde etkili olduğu dikkati çekiyor.

İnşaat sektörünün, daha önceleri tüm sanayi sektörlerine neredeyse eşdeğer, hatta bazı aylarda sanayi sektörlerinin yarattığının üzerinde bir istihdam yaratma kapasitesi varken, son aylarda istihdam yaratmada zorlanmaya başladığı dikkat çekiyor. Bu nedenle, döviz kurundaki belirsizlikler başta olmak üzere genelde istikrarsızlık endişelerine bağlı olarak sanayi sektörünün istihdam yaratma kapasitesinin düştüğü aylarda işsizlik oranının yükseldiği dikkati çekiyor. Nitekim sanayi istihdamının gerilemiş olduğu Kasım ve Aralık aylarında bu durumu gözlemlemek mümkün. Hizmetler sektörünün istihdam

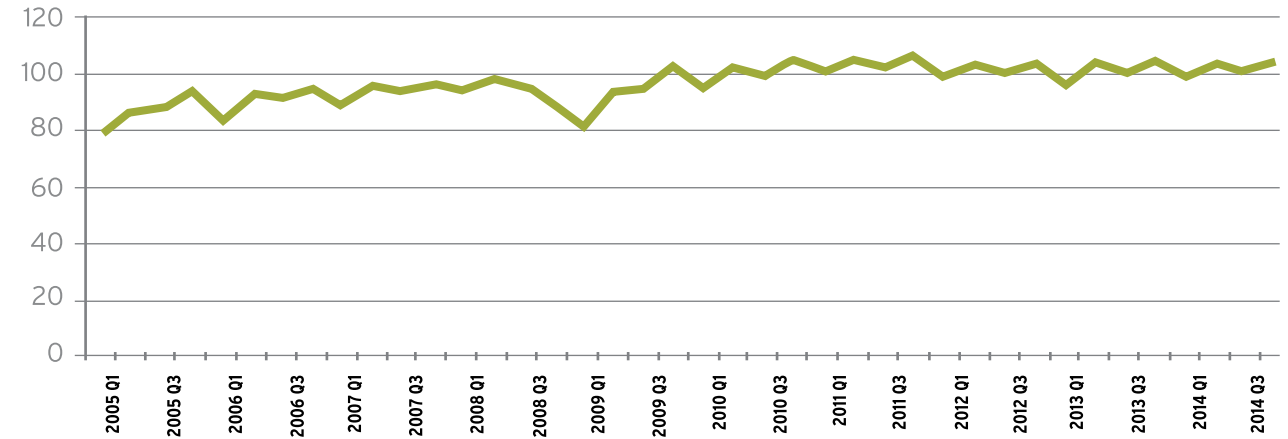
Sanayi Üretimi Mev. ve Tak. Etkil. Arındırılmış Endeks (2010=100) (3 aylık hareketli ortalama, yıllık yüzde değişme)

TCMB ve TÜİK verilerinden hesaplanmıştır

VERİMLİLİK KİŞİ BAŞINA ÜRETİM

SANAYİ

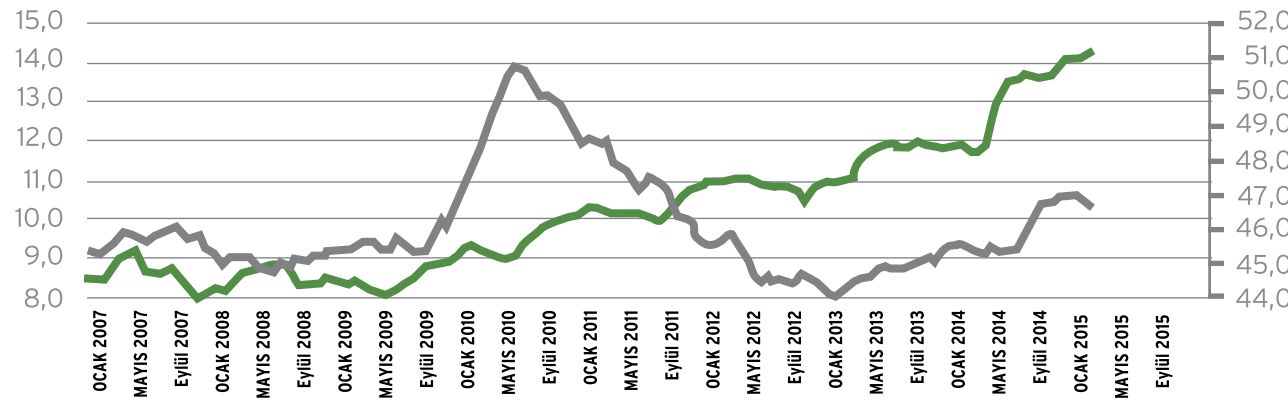

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerinden hazırlanmıştır

İSTİHDAM PİYASASI (MEVSİMSSEL ETKİLERDEN ARINDIRILMIŞ)

İŞSİZLİK ORANI (%) SOL EKSEN

İŞ GÜCÜNE KATILMA ORANI (%) SAĞ EKSEN

TÜİK verilerinden hazırlanmıştır

SON 12 AYDA SEKTÖRLER İTİBARIYLA YARATILAN İSTİHDAM, BİN KİŞİ

	TARIM	SANAYİ	İNŞAAT	HİZMETLER	TOPLAM
Oca.14	59	159	126	487	830
Şub.14	223	336	196	525	1,277
Mar.14	311	282	187	607	1,386
Nis.14	288	197	96	691	1,271
May.14	353	164	110	659	1,287
Haz.14	308	169	27	692	1,197
Tem.14	220	97	87	772	1,177
Ağu.14	158	140	106	773	1,176
Eyl.14	154	210	98	790	1,250
Eki.14	248	263	45	825	1,377
Kas.14	315	209	148	794	1,461
Ara.14	374	135	43	782	1,333
Oca.15	56	117	-5	818	986

Finansman endişelerinin yanı sıra, doğrudan yatırımların artık neredeyse kesilmiş olması ve zayıf olan özel sektör yatırımlarının dış borçlanmanın azalmasına bağlı olarak daha da azalacak olması, reel ekonomiyi de etkiliyor. Yatırımların düşüklüğü verimliliği azalttığı gibi gelecek dönem üretim kapasitesini de sınırlıyor

yaratabildiği aylarda ise, en son Ocak ayında görüldüğü gibi, işsizlik oranında yükselme önlenemiyor. Ancak kayıtdışılığın yüksek, ücret seviyelerinin düşük, çalışma koşullarının zor olduğu hizmetler sektörü, istihdam sorununun çözümünde sağladığı nicelik avantajına rağmen, nitelikli istihdam yaratma açısından sanayi sektörünün gerisinde kalıyor.

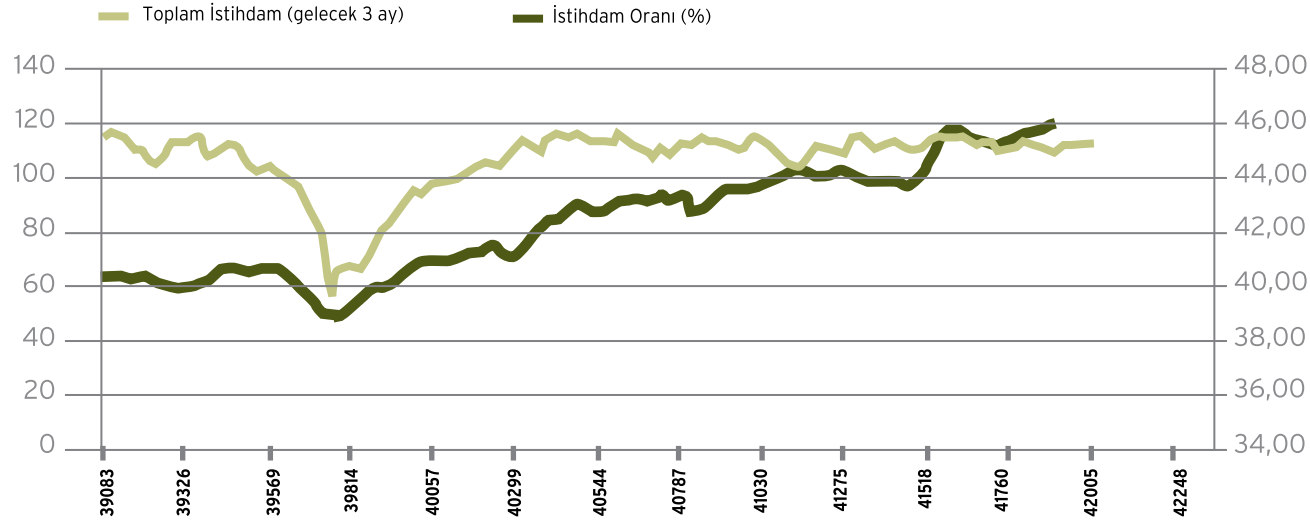
Hali hazırda Türkiye’de tüm istihdamın %53’ünü hizmetler sektörünün; %19’unu ise tarım sektörünün oluşturduğu dikkate alındığında, sanayi sektörünün istihdam yaratma kapasitesi daha da önem kazanıyor. Bu nedenle sanayi üretimindeki artışın %2’nin altına gerilemiş olması, önümüzdeki dönemde istihdam piyasalarında daha fazla bozulma görülmesi ihtimalini güçlendiriyor. Beklenti

anketleri de önümüzdeki dönemde istihdam piyasalarında iyileşmeye işaret etmiyor.

İstihdam piyasasında bozulmanın durmuş ve enflasyon oranının düşüşte olmasına rağmen, tüketicinin güveninin azaldığı dikkati çekiyor. TL’de 2013 ortalarında başlayan değer kaybı sürecinin devam etmesi, kredi kullanımının düşük, faiz oranlarının yüksek olması, reel kazançların gerilemesi ve istihdam artışının zayıflaması tüketim beklentileri üzerinde olumsuz etki yapan gelişmeler. Seçim sonrası döneme ilişkin belirsizlikler ve tereddütler de hem tüketicilerin hem de girişimcilerin beklentilerini olumsuz etkiliyor.

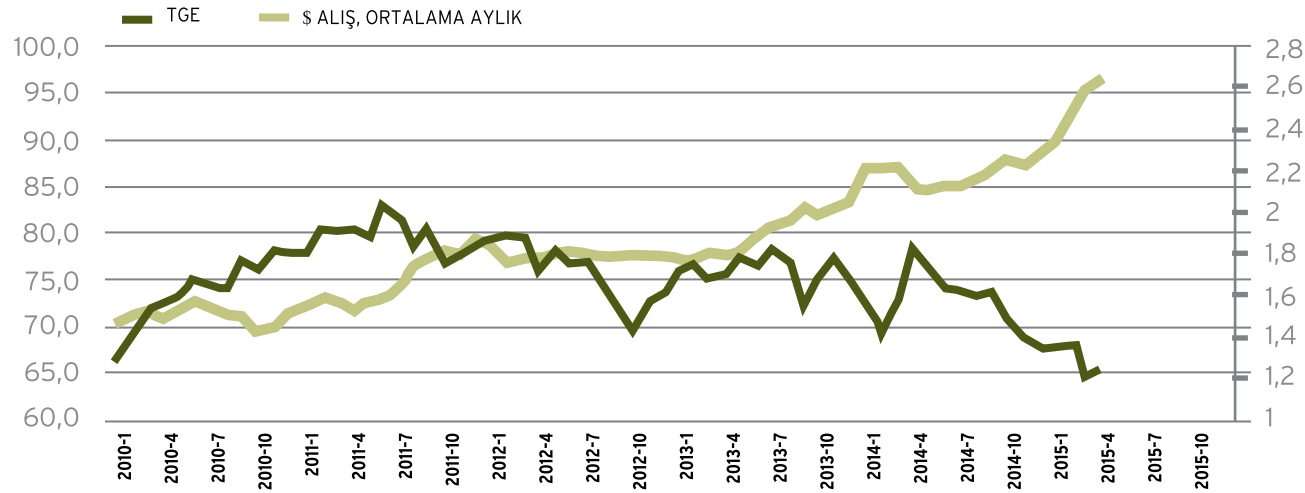
Ekonominin durağanlaşması, TL’nin hızla değer kaybetmesi ve siyasetteki belirsizlikler kredi kullanımını da etkiliyor. Geçen sene başından itibaren azalan kredi kullanımının 2015 ile birlikte yeniden artış eğiliminde olduğu görülüyor. Hanehalkı Yükümlülüklerinin GSYH’ya oranı hızla artarak 2006’da %10’dan 2014’de %24’e yükselmiş ve borçlanma tüketim artışını desteklemişti. Türkiye’deki borçluluk oranı, %64 olan Avro bölgesi ortalamasının bir hayli gerisinde olmasına rağmen, borçluluktaki hızlı yükseliş finansal riskler açısından arzu edilmiyor.

TL’deki değer kaybının yol açtığı güven ve bilanço sorunları; tüketici ve girişimcinin güveninin zayıflamış olması; yeni istihdam yaratma kapasitesinin ve gelir artışlarının satın alma gücünü desteklememesi; kredi kullanımının azalması, enflasyonun satın alma gücünü azaltması, yurtiçinde tüketim ve yatırım talebini olumsuz

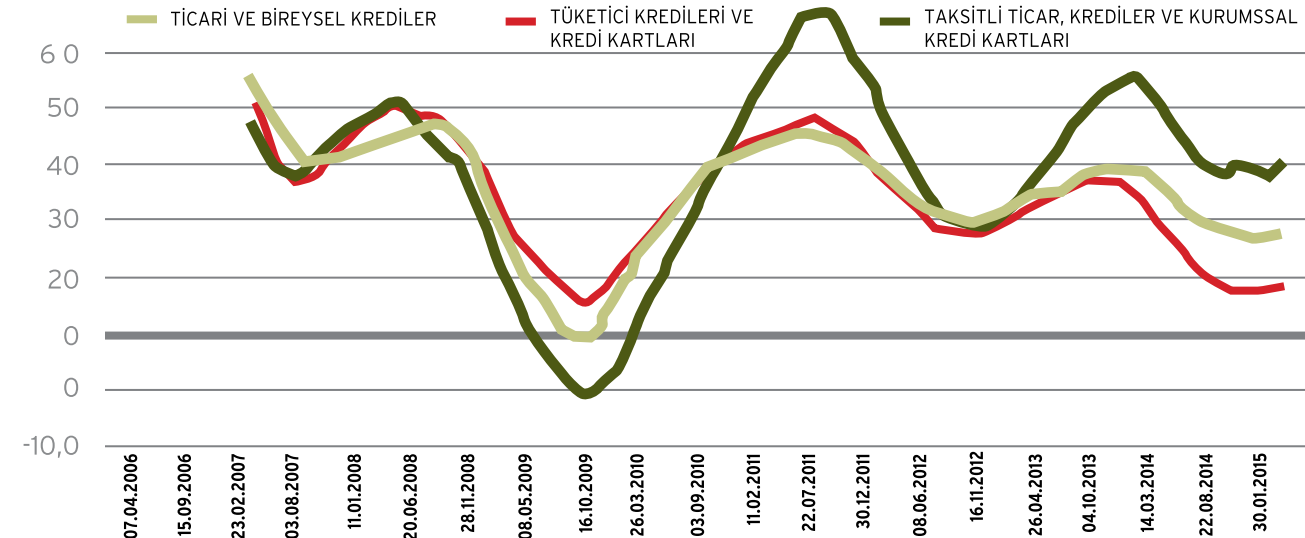
TCMB BEKLENTİ ANKETİ VERİLERİNDEN HAZIRLANMIŞTIR

TÜKETİCİ GÜVEN ENDEKSİ

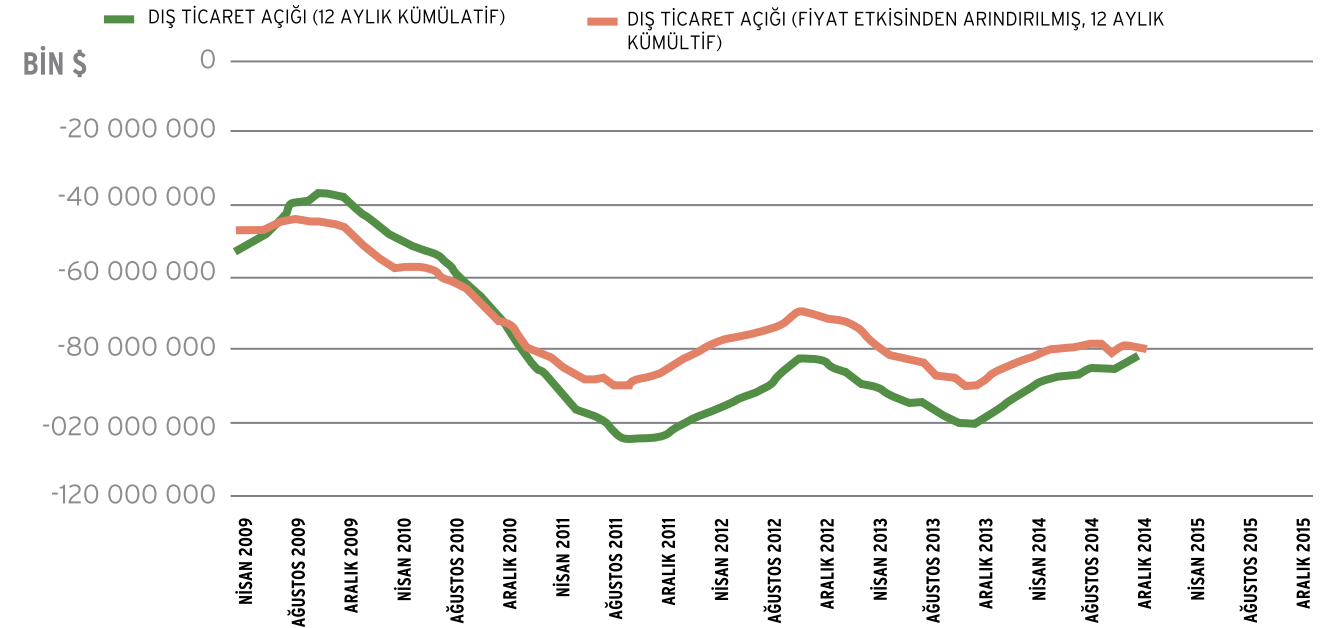

KREDİ HACMİ 13 HAFTALIK HAREKETLİ ORTALAMA (1 YIL ÖNCEYE GÖRE % DEĞİŞİM)

NOT: 27.04.2007 TARİHNDE

DIŞ TİCARET AÇIĞI

Sonuç olarak Türkiye 2015'e girerken büyümenin hızlanması, enflasyonun gerilemesi, cari açığın azalması ve yapısal reformlarla desteklenmesi durumunda seçim ertesinde makrodengelerde kalıcı bir iyileşme fırsatı yakalamışken, bu fırsattan yararlanılamamış olduğu dikkati çekiyor

etkilerken, küresel ekonomide devam eden cılız büyüme süreci ve jeopolitik riskler dış talebi sınırılıyor.

Sonuç olarak, mevcut göstergelerin yorumlanması, iç ve dış talepte azalma eğiliminin olduğu ilk çeyrekte gözlemlenen iktisadi faaliyet zayıflığının ikinci çeyrekte, iktisadi koşullarda olumlu bir değişiklik olmazken siyasi gündemin ağırlığı nedeniyle, ağırlaşarak devam ettiğini gösteriyor. Seçimler, Ramazan ayı ve yaz tatili etkileri dikkate alındığında, ekonomik faaliyette bir toparlanma ihtimali ancak yılın dördüncü çeyreğinde mümkün gözüküyor. Ancak bu toparlanmanın da, siyasetteki gelişmelerin belirsizliği azaltıcı ve yatırım ortamını bozucu

yönde olmaması durumunda mümkün olabileceğini not etmekte yarar var.

Dış açık iyileşmiyor, bozuluyor!

İç talepteki ve üretimdeki yavaşlama ve hammadde fiyatlarındaki gerileme, ithalatı keserken, ihracat pazarlarındaki sıkışıklıklar ve TL'nin değer kaybına bağlı olarak artan üretim maliyetleri ihracatı frenliyor. Bu eğilimler altında, nominal dış ticaret açığının azalmasına rağmen, fiyat etkisinden arındırılmış 12 aylık dış ticaret açığının yaklaşık bir senedir aynı seviyeyi koruduğu ve ihracat miktar endeksinin düşüşü, ithalat miktar endeksinin yükseliş eğiliminde olduğu görülüyor. İthalatın düşüş hızı giderek azalırken, ihracat düşüşü hız kazanıyor ve ihracatın ithalatı karşılama oranı giderek bozuluyor.

Reel sektörün 178 milyar dolara ulaşan açık pozisyonu ve birçok Anadolu kentinde yükselen gayrimenkul fiyatları ve kentsel dönüşüm projeleri nedeniyle borçluluğun hızla artmış olması nedeniyle, şirketler kesiminde riskler üst üste birikiyor

PARİS'TEN GEÇEN YOL

Dr. Ümit Şahin / İstanbul Politikalar Merkezi

Dünya, iklim değişikliğiyle mücadelede yeni bir döneme giriyor. Bunun tek nedeni önümüzdeki Aralık ayında yapılacak olan Paris Konferansı'nda yeni bir uluslararası anlaşmanın kabul edilecek olması değil. Aslında Paris sürecinin öncekilerden farklı olmasına neden olan bir dizi gelişme, sonuçta çıkacak olan metinden çok daha büyük önem taşıyor. Bu nedenle yeni dönemi Paris üzerinden okumaya girişmeden önce, iklim politikaları alanında son yıllarda nelerin değiştiğine bakmak faydalı olabilir.

Değişen enerji ve ekonomi anlayışları

İklim politikalarında yeni bir döneme girmemize neden olan birinci değişim enerji alanında yaşanıyor. Artık teknoloji ve maliyet sorun olmaktan çıktı. Şimdi eksik olan, gerekli politikaların kabul edilmesi. Dünyanın en büyük sanayi ülkelerinden Almanya'nın AB ortalamasının ötesine geçerek sera gazı emisyonlarını 2020'ye kadar 1990 seviyelerine göre %40 azaltmayı resmi olarak hedefleyebilmesi öncelikle yenilenebilir enerjinin alternatif enerji olmaktan çıkması sayesinde mümkün oluyor.

Almanya gibi pek de güneşli sayılamayacak bir Orta Avrupa ülkesi dünyada güneş panellerinden elde edilen elektriğin üçte birini üretiyor. Büyük ölçüde rüzgar, güneş ve biyokütleden oluşan yenilenebilir enerji kaynaklarından 2013'de ülke elektriğinin yaklaşık dörtte birinin üretilmesi tesadüf değil. (Dünya genelinde bu oran %6'ya yakın.) Almanya'da bu, kökleri 70'lerin antinükleer hareketlerinde olan, 1998'de sosyal demokrat-yeşil koalisyon hükümetinin verdiği nükleerden çıkış kararı ve yenilenebilir enerjiye yönelik teşviklerle başlayan ve 2011'den sonra Enerji Dönüşümü (Energiewende) adını alan bir siyasi programın hayata geçirilmiş olması, yani siyasi irade sayesinde mümkün oluyor.

Dünya çapında da yenilenebilir enejinin hızlı gelişimi sürüyor. Bütün dünyada 2013 sonunda hidroelektrik

İklim politikalarında yeni bir döneme girmemize neden olan birinci değişim enerji alanında yaşanıyor. Artık teknoloji ve maliyet sorun olmaktan çıktı. Şimdi eksik olan, gerekli politikaların kabul edilmesi. Dünyanın en büyük sanayi ülkelerinden Almanya sera gazı emisyonlarını 2020'ye kadar %40 azaltmayı hedefliyor.

hariç toplam yenilenebilir enerji kapasitesi 560 GW idi. Yani dünyada halen Türkiye'nin mevcut toplam kurulu gücünün 8 katı kadar rüzgar, güneş, biyokütle vb. tesisi var. Üstelik bu kurulu güç hızla artıyor. Bu rakamları Türkiye'nin HES'leri hâlâ yenilenebilir enerji sınıfında sayarak kapasitesini yüksek göstermesiyle karıştırmamak gerekiyor. Artık fosil yakıtların asıl enerji kaynağı olduğu, yenilenebilir enerjinin suyla sınırlı olduğu ve kalanların alternatif sayıldığı devirler çok gerilerde kaldı. Yoksa yenilenebilir enerjiye yılda 250 milyar dolar yatırım yapılmasını açıklayamazdık.

Artık fosil yakıtların asıl enerji kaynağı olduğu, yenilenebilir enerjinin suyla sınırlı olduğu ve kalanların alternatif sayıldığı devirler çok gerilerde kaldı. Yoksa yenilenebilir enerjiye yılda 250 milyar dolar yatırım yapılmasını açıklayamazdık.

Yeni dönemin ikinci belirleyici değişimi düşük karbonlu ekonomilerin kabul edilmiş bir norm haline gelmeye başlaması. Yeşil ekonomi kavramı artık, biraz içinin boşaltılması riski de taşıyacak şekilde, anaakımlaşmış durumda. Ülke olarak fosil yakıtlara ve nükleere dayalı bir büyüme ve kalkınma stratejiniz varsa, artık bu işlerden pek anlamadığınızı ve çağdışı kalmak üzere olduğunuzu kabul etmeden derdinizi anlatmanız mümkün değil. Düşük karbonlu

gelişme anlayışının genel kabul görmesi de sadece enerji alanındaki değişimden değil, gıda üretiminden ulaşıma, ormanların korunmasından atık kontrolüne, sürdürülebilir kent politikalarından bütün bu alanlarda yeni teknolojilerin geliştirilmesine kadar düşük karbonlu ve yeşil işlerin istihdam ve ekonomik gelişme üzerindeki yenilikçi etkisinden kaynaklanıyor. Konvansiyonel ekonominin yarattığı krize yeşil ekonomiyle cevap vermek 2008’den bu yana gündemde, ancak Felipe Calderon, Nicholas Stern, Helen Clark gibi isimlerin öncülüğünde hazırlanan Yeni İklim Ekonomisi Raporu gibi girişimler bu fikrin artık nasıl uygulanabilir bir seçeneğe dönüştüğünü de gösteriyor.

İklim politikalarında yeni bir döneme girmek üzere olduğumuzu gösteren üçüncü gelişme, iklimbilimciler ve aktivistler tarafından “yanlış çözümler” olarak adlandırılan dayatmaların birer birer başarısızlığa uğraması. Enerji üretiminin verimli ve yenilenebilir sistemler yönünde dönüşüme uğramasına engel olacak birinci dayatma nükleer enerjinin iklim değişikliğine karşı çözüm olarak gösterilmesiydi. Dünya enerji üretimindeki payı giderek azalan nükleer endüstriyi

canlandırmak için iklim değişikliğini kullanma çabaları önce UNFCCC’nin nükleer temiz kalkınma mekanizmaları içine almaması ile başarısız oldu.

Ardından 2011’de Almanya’da Merkel’in nükleerden çıkış yasasını geri alma girişimi ve İtalya’da Berlusconi’nin denediği referandum Fukushima’ya çarptı. Yüksek maliyetleri, uzun yapım süresi ve uranyum rezervlerinin giderek azalması nedeniyle, hızlı olunması gereken iklim değişikliğiyle mücadele açısından pahalı, hantal ve üstelik Fukushima felaketinin hatırlattığı gibi son derece tehlikeli bir seçenek olan nükleer enerji devre dışı kalıyor. 2013’de Varşova’da yapılan iklim zirvesinde pazarlanmaya çalışılan temiz kömür masalı da tutmadı. Kendisi karbondan ibaret olan kömürün karbonsuz bir yakıt gibi sunulma çabaları kimseyi ikna etmeyince bunun yerine geçen yıl Lima’da “düşük emisyonlu fosil yakıt” kavramı gündeme getirilmek istendi, ancak önümüzdeki 10-20 yıl içerisinde hızla önlem alınması gereken bir felakete çözüm olarak teknik ve ekonomik

olarak uygulanabilir olmaktan çok uzak bir yöntem olan karbon yakalama ve gömme teknolojilerini (CCS) önermek anlamsızdı. Bugün artık pek başarılı olamayan emisyon ticareti yerine karbon vergisinin, deneme aşamasındaki CCS yerine fosil yakıtların yerin altında bırakılması seçeneğinin konuşulmaya başlandığını görüyoruz. Bu sonuncu önerinin radikal ekolojistlerin tekelinden çıkması ve İngiltere’de The Guardian gazetesinin bu amaçla başlattığı “keep it in the ground” kampanyası gibi örnekler ön açıcı olabilir.

ABD-Çin anlaşması ve Paris

ABD’de Başkan Obama’nın 2013’te başlattığı açılımın geçen yıl Lima zirvesinden hemen önce Çin ile aralarında ikili bir iklim anlaşmasına dönüşmesi de, iklim politikalarında 2009’dan, yani Kopenhag’dan beri bir türlü çözülemeyen buzların erimeye başlamasına yardımcı oldu. Paris’te bu yıl sonunda Kyoto’nun yerini alacak yeni bir anlaşmanın çıkması ihtimali yükseliyor, çünkü Kyoto’dan farklı olarak toplam

Türkiye düşük karbonlu ekonomiye doğru hızlı bir yönelim değişikliği yapmazsa, sadece en verimli topraklarını kuraklık nedeniyle kaybetmekle kalmayacak. Aynı zamanda uzun vadede sürdürülebilir bir ekonomiye sahip olma şansını da yitirecek.

sera gazı emisyonlarının yarısına yakınını yapan bu iki ülke şimdiden niyet beyanı yapmış oldular. Bununla paralel olarak ABD Mart ayı sonunda INDC'sini de 2025 yılına kadar 2005'teki emsiyon düzeyinin %26-28 altına düşmek olarak açıkladı. Çin'in de emisyonlarını 2030'da zirve yaptıрма hedefi, ilk kez (15 sene sonra başlayacak da olsa) azaltıma başlayacağını telaffuz etmesi anlamına geliyor. Buna 2030'a kadar 1990 seviyelerine göre %40 azaltım hedefini çoktan beri ilan etmiş olan AB'yi de eklerseniz durum netleşiyor. ABD+AB+Çin'in evet dediği bir anlaşmanın diğer ülkeler, örneğin Hindistan, Suudi Arabistan veya Kanada tarafından engellenmesi kolay değil.

Buradan yola çıkarak muhtemel Paris anlaşmasında, Kyoto'dan farklı olarak, Ek'lere, yani eski dünyanın göstergesi olan OECD üyeliğine dayalı bölünmenin ortadan kalkacağı tahmini yapılabilir. Ek 1'in yerini sanayileşmiş ülkelerle "hızlı büyüyen ve büyük" gelişmekte olan ülkeleri birlikte sorumluluğa ortak edecek şekilde G20 ülkeleri (adı böyle konmasa da) alabilir. Zira G20 ülkeleri toplam küresel emisyonun %80'inden fazlasından sorumlu ve AB'nin yeni protokolün yürürlüğe girmesine dair yaptığı öneri de tam buna denk düşüyor. Ayrıca yeni anlaşmanın her ne kadar ülkelerin kendilerinin belirlediği esnek hedeflere dayalı olsa da, belli bir düzeyde yasal bağlayıcılığa sahip olması beklenebilir. Çünkü 2020'ye kadar yeterli emisyon azaltımını sağlayamayan uluslararası iklim müzakereleri 2020-2030 arasını da çok zayıf bir anlaşmayla geçiştirirse süreç anlamsızlaşacaktır.

Çıkacak yeni anlaşmanın iklim değişikliğini durdurma yönünde yeterli emisyon azaltımını ve hızlı sonuç verecek mekanizmaları öngörmesini kimse beklemiyor. Paris hedefleri emisyon açığını artıracaktır. Dünya ülkelerinin 1000 gigaton olan kalan karbon bütçesini idareli kullanmak adına yılda yapmaları gereken emisyon miktarını 2030'a kadar yılda en az 10 gigaton aşmaları bekleniyor. Yıllık emisyon toplamının 2012'de 54 Gt olduğunu düşünürseniz bu çok yüksek bir açık. Ancak bu durumun umutsuzluk yaratması ve uluslararası iklim anlaşmalarının hiçbir işe yaramayacağı fikrini doğurması da tehlikeli. Çıkacak anlaşma yeterli olmasa bile, UNFCCC mekanizmasını ortadan kaldıracak kadar zayıf da olmayacaktır. Dolayısıyla görüşmeler devam edecektir ve 2020'ye doğru belki biraz daha geç kalmış olarak, ama bu sefer yeni elementlerle güçlendirilmiş bir anlaşmanın tartışılması beklenebilir.

Hatta Paris sonrasında fosil yakıtların çıkarılmasına yönelik kısıtlamalar getirilmesine yönelik tartışmaların başlaması da sürpriz olmayacaktır. Her ne kadar küresel serbest ticaret kuralları çerçevesinde bunun nasıl mümkün olacağı belli olmasa da, orta vadeden bahsettiğimizi unutmayalım.Önümüzdeki yıllarda karbona bir fiyat konabilirse, kömür ve petrole dayalı enerji sistemlerinin iyice eskimesi ve yenilenebilir enerjinin ve düşük karbonlu ekonomilerin piyasada hegamonik hale gelmesiyle birlikte 2030 sonrasında fosil yakıt sektörünün ve altyapısının varlığını devam ettirmekte zorlanacağı günler gelebilir. Üstelik bu, iklim zirvelerinden güçlü anlaşmalar çıktığı için değil, zayıf da olsa bu yönde verilen sinyallerin piyasa dönüşümünü hızlandırması sayesinde yaşanabilir. Sonuç olarak yazının başında özetlediğimiz enerji ve ekonomi alanındaki yeni eğilimlerin 2030 sonrasında norm haline geleceğini tahmin edebiliriz.

Türkiye ne yapacak?

Bütün bu tahminlerin Türkiye için taşıdığı anlama gelince...Türkiye'nin Paris anlaşmasına taraf olmayı, ancak mevcut fosil yakıtı dayalı büyüme patikasını etkilemeyecek düşük ve hiçbir şey yapmasa da beklenen büyümenin 1-2 puan altında kalması

halinde zaten elde edilebilecek bir "artıştan azaltım" hedefini INDC olarak ilan etmeye hazırlandığını biliyoruz. Anlaşmaya hedef olarak katılması bir G20 ülkesi olarak Türkiye'nin doğru tarafta konumlanması anlamına gelecek. Türkiye'nin çok düşük bir hedef ilan etmemesi, hatta Çin gibi mutlak azaltıma başlayacağı bir yıl da telaffuz etmesi oldukça ileri bir adım olur. Ancak bunlardan daha önemlisi Paris anlaşmasına aktif ve hedef alan bir taraf olarak katılması olacaktır.

Türkiye için asıl tehlike kendi kendini içine hapsetmek üzere olduğu kömür tuzağından kaynaklanıyor. Türkiye'nin yeni kömürlü termik santral projelerinin kurulu gücü ülkenin mevcut toplam kurulu gücüne yakın. (Mevcut kurulu güç 70 GW iken, planlanan termik santrallerin toplam kurulu gücü 59 GW civarında.) Üstelik projeler arasında şu ana kadar Türkiye'de olmayan dev termik santraller de var. Bu projeler yapılırsa, Türkiye önündeki 50 yılı belirlemiş olacaktır. Yazı boyunca emisyon azaltımı açısından 2030 sonrasında daha önemli olduğunu anlatmaya çalıştım. Zaten bu yüzden "Paris'ten geçen yol"dan bahsediyoruz. Türkiye şimdiden 20 yıl sonrasında

karbonsuz enerji altyapısını kurmaya başlamazsa, 2030 geldiğinde kişi başı emisyonu 10-12 tona, yani o zamana kadar emisyonlarını %40 azaltmış AB ortalamasının ve örneğin Çin'in çok üzerine çıktığında, elinde onlarca yeni yapılmış kömürlü termik santralla enerji dönüşümünün, küresel piyasaların ve dolayısıyla çağın dışında ve müzakere masasının bir köşesinde kalakalır.

Dolayısıyla Türkiye iklim politikaları açısından önündeki seçimin çok kritik olduğu bir dönüm noktasında bulunuyor. İklim değişikliği artık bir çevre sorunu değil. Doğrudan doğruya ülkelerin ekonomi ve kalkınma politikalarının yönelimi için bir üst belirleyen Türkiye düşük karbonlu ekonomiye doğru hızlı bir yönelim değişikliği yapmazsa, sadece en verimli topraklarını kuraklık nedeniyle kaybetmekle kalmayacak aynı zamanda uzun vadede sürdürülebilir bir ekonomiye sahip olma şansını da yitirecek. Bu nedenle Paris'e doğru yaşanan gelişmeleri ve oradan çıkacak sonucun içereceği mesajı bugünle sınırlı kalmadan anlamaya çalışmak gerekiyor.

GIDA GÜVENİLİRLİĞİ OLAN BİR DÜNYA, SÜRDÜRÜLEBİLİR GIDA SİSTEMİ

Yuriko Shoji / Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) Türkiye Temsilcisi
FAO Orta Asya Alt Bölge Koordinatörü

Tarih boyunca; çiftçilerin yüzyıllara dayanan yaratıcılığı ve son zamanlarda bilim insanlarının ve mühendislerin becerisi dünyanın giderek artan nüfusunu doyurmaya yetecek gıda üretimine ayak uydurmayı başarabildi.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan beri dünya nüfusu üçe katlanırken, kişi başına düşen gıda mevcudiyeti yüzde 40'ın üstüne çıktı. Bu; insanoğlunun en büyük başarılarından biri olmasına rağmen göz ardı edilmeye devam ediliyor. Bunun yanında; artan gıda üretimi ve israfı gelecek nesillerin gıda ihtiyacını karşılamak için

suyun, toprağın, ormanların, okyanusların, başka deyişle tüm doğal kaynakların üzerine büyük bir yük bindiriyor.

Şimdi bile; gıda stoklarının toplama bakıldığında fazla olması, küresel olarak iletişim kanallarına erişim olanağının gelişmesi ve yüksek verimlilik düzeyine sahip küresel gıda dağıtım sistemlerinin olmasına rağmen açlık, insanlığın en önemli sorunlarından biri olmaya devam ediyor.

Bunun için önümüzde çeşitli yöntemler var. Başta toprak ve su olmak üzere doğal kaynakların verimli

2050'de iklim değişikliğiyle birlikte açlık riskiyle karşılaşan insanların sayısında yüzde 20'lik bir artış olacağı tahmin ediliyor. Bununla birlikte kısıtlı doğal kaynakların ve yeryüzü sistemlerinin üzerindeki baskılar bu tarihe kadar daha da artarak evrenin biyolojik ve fiziksel sınırlarını zorlayacak

kullanımı için yatırımlar yerel tarıma yönlendirilmelidir. Doğal kaynaklar bakımından durumu, coğrafi olarak Türkiye'ye yakın bir yerden örnek vererek açıklayabiliriz. Güney ve Doğu Akdeniz ülkelerinde kısıtlı temiz su kaynakları geçtiğimiz 40 sene içinde üçte iki oranında azaldı, 2050'de ise azalmanın yüzde 50'ye varacağı tahmin ediliyor. Bölge, bugün kullanılabilir durumda olan temiz suyun yüzde 85'ini değerlendiriyor.

Bölgedeki toprakların büyük bir kısmı çorak alanlarda bulunuyor ve şimdiden yüzde 45'i bozuluma uğramış durumda. Bu tablo karşısında şunun altını çizmek bir zorunluk: İklim değişikliği bağlamında kayıp ve israfı her seviyede önlemek ve su verimliliğini sağlamak gıda güvenliği ve çevresel sürdürülebilirlik bakımından kritik bir öneme sahip.

Küresel verilere baktığımızda ise geçen zamanda ilerleme kaydetmemize rağmen yetersiz beslenmenin hala milyonlarca insanın hayatına mal olduğunu, insanların daha iyi bir hayat sürmelerinin önünde büyük engel oluşturduğunu görüyoruz.

FAO'nun Dünyadaki Gıda Güvencesizliği 2014 Raporu'na (SOFI 2014) göre 1990'dan beri yetersiz beslenen insan sayısı 210 milyon azaldı. Buna rağmen, 805 milyon insan hala kronik açlık çekiyor.

Büyümesi durmuş/az gelişmiş çocuk sayısı yüzde 40'tan 25'lere düşmüş durumda fakat 160 milyon çocuk hala bu durumdan muzdarip.

Bunların yanında 2 milyar insan hala mikrobesein yetersizlikleriyle boğuşuyor.

Tüm bu verilerle birlikte obezitedeki artış hiç olmadığı kadar şaşırtıcı: Bugün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde 500 milyondan fazla yetişkin obez. Çoğu gelişmekte olan ülke, özellikle orta gelir düzeyindeki ülkeler, yetersiz beslenme, gizli açlık ve obezite gibi dengesiz beslenmenin birden fazla boyutuyla baş etmek zorunda kalabiliyorlar.

Bu sorunları çözmek için yapılacaklar, insanların gıda hakkına sahip oldukları kabulü üzerine oturmalıdır. Ancak bu şekilde açlığa karşı verilecek mücadele bir bağış ya da hükümetlerin kısa süreli iyi niyetleriyle sınırlı kalmaz.

Bu; gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılamak için gıda mevcudiyetini arttırmayacağımız anlamına gelmiyor. Aksine; gelişmekte olan ülkelerdeki küçük ölçekli üreticiler kırsal ekonomik gelişmenin öncüsü oldukları sürece, dünyanın yüzde 70'inin gıda güvencesinden yoksun olan nüfusunun bulunduğu kırsal topluluklarda yaşanan açlığı engelleyebilirler.

Dünyanın birçok yerinde insanlar, gıda olmadığı için değil gıdaya erişimleri olmadığı için açlık çekiyor. Herkes için gıda üretmek gereklidir; fakat gıda güvenliğinin tüm koşullarını sağlamak için bu yeterli

Dünyanın birçok yerinde insanlar, gıda olmadığı için değil gıdaya erişimleri olmadığı için açlık çekiyor. Herkes için gıda üretmek gereklidir; fakat gıda güvenliğinin tüm koşullarını sağlamak için bu yeterli değildir

değildir. Bugün, bu nedenle daha sürdürülebilir gıda sistemlerine ihtiyacımız var.

Arzu ettiğimiz gıda sistemlerinin iki boyutu var. İlki; bugün ürettiğimizin üçte biri israf ya da kayıplarla çöpe giderken daha sürdürülebilir tüketimi teşvik etmek. İkincisi ise çevreye daha az zarar vererek üretim yapabilen gıda sistemlerine yönelmek.

Bunlar iklim değişikliğiyle doğrudan bağlantılıdır.

Eğer gerektiğinden daha fazla gıda üretmemize rağmen insanlar hala açsa, en iyi sonucu almamıza imkan olmadan çevreyi gerektiğinden fazla baskı altına sokuyoruz demektir.

İklim değişikliği ve gıdaya erişim bugün gıda güvenliğiyle doğrudan bağlantılı konular. İklimle ilgili faktörler dünyanın çeşitli yerlerindeki korunmasız toplulukların durumunu daha da kötüleştirerek onların gıda güvencesinden yoksun kalmasına neden oluyor.

Tarım sektörünün kendisi sera gazının salınımından sorumludur. Öte yandan sürdürülebilir üretim ve yönetme politikaları benimsenirse tarım, topraklar ve ormanlardaki karbonu hapsedme potansiyeline de sahiptir.

Dünyanın daha sürdürülebilir, kapsayıcı ve güçlü gıda sistemlerini uygulaması için bir yaklaşım değişimine ihtiyacı var. Bunun için doğal kaynakların yoğun kullanımına daha az dayalı tarım tekniklerinin benimsenmesi gerekir.

2050’de iklim değişikliğiyle birlikte açlık riskiyle karşılaşan insanların sayısında yüzde 20’lik bir artış olacağı tahmin ediliyor. Bununla birlikte kısıtlı doğal kaynakların ve yeryüzü sistemlerinin üzerindeki baskılar

bu tarihe kadar daha da artarak evrenin biyolojik ve fiziksel sınırlarını zorlayacak.

Kaynakların sürdürülebilir olarak yönetimi ve yerel toplulukların dirençli kalması için hemen harekete geçmemiz lazım.

Yöntemlerden birisi; ister aile çiftlikleri ve işletmeleri isterse küçük ve orta ölçekli girişimler olsun, özel sektör için ülkelerin, doğru politikaları teşvik ederek bilgiye, teknolojiye, uzmanlık ve piyasalara erişimini açmak olmalıdır. Bunun karşılığında; özel sektör, yatırımlarını arttıracak, büyümeye ve iş fırsatlarına olanak sağlayacaktır. Gençlerin iş edinmesini sağlamak için üretkenliği ve geliri arttırıp altyapıya ve sosyal hizmetlere kamusal yatırımlar yaparak kırsal hayatı daha çekici kılmak bu bakımdan önemlidir.

Politika yapıcılar; özel yatırımlar için çiftçileri de içine alan özel sektör aktörleriyle diyalogu mümkün kılacak politika süreçlerine uygun bir ortam yaratmalıdır. Bahsettiğim bu diyalog; özel gıda ve tarım değer zincirleri düzenlenerek , daha iyi ve daha çok yatırımı sağlayacak yolları keşfederek kurulabilir. Böylece tüketicilerin ve üreticilerin yararına gıda güvenliğini ve beslenmeyi iyileştirerek, daha çok gelir ve iş imkanı sağlanabilir.

İklim değişikliğine ve gıda güvenliğine sürdürülebilir olarak çözüm getirebilmek için var olan birçok farklı alternatifin de altını çizmek isterim.

İklim dostu tarım (climate-smart agriculture) ve agro-ekoloji yukarıda bahsettiğim yatırım unsurunun yanında dikkate alınması gereken tamamlayıcı etkenler olarak değerlendirilmelidir. İklim dostu tarım kalkınmayı ve gıda güvenliğini sağlamak amacıyla üç temel üzerine oturur: üretkenliği ve geliri yükseltmek, geçim kaynaklarını dirençli hale getirmek ve atmosferdeki sera gazları salınımını sonlandırmak.

Bunu nasıl başarırız?

- Yeryüzü üzerindeki çalışmalar, ekosistem yaklaşımları benimsenerek yapılmalı, ormancılık balıkçılık, bitki ve hayvancılık sistemlerini bir araya getirerek iklim değişikliğinin etkileriyle mücadele edilmeli ve azaltılmasına katkıda bulunmalıdır.

İklim dostu tarım yatırımları, kamu ve özel sektörden gelen finansal fırsatları değerlendirmeli, sürdürülebilir kalkınma gündemine iklim için ayrılacak bir bütçe planlanmalıdır

- Tarım, gıda güvenliği ve iklim değişikliği için her seviyede sektörler arası bir yaklaşıma ve tutarlı politikalara ihtiyaç vardır.

- Çiftçilerin ve balıkçılığa ve ormancılığa bağlı insanların iklim dostu tarıma geçişlerinin sağlanması için kurumsal ve finansal desteğe ihtiyaçları vardır.
- Bazı verimli iklim dostu tarımsal pratikler şu anda uygulanmaktadır ve bu pratikler daha geniş alanlara yayılabilirler. Fakat bu, ciddi yatırımlar yoluyla bilgi temelli ve gelişen teknolojiler devreye sokularak başarılabılır.

- İklim dostu tarım yatırımları, kamu ve özel sektörden gelen finansal fırsatları değerlendirmeli, sürdürülebilir kalkınma gündemine iklim için ayrılacak bir bütçe planlanmalıdır.

Herkes için gıda hakkını gerçekleştirebilmek, iklim değişikliğinin etkilerine cevap verebilmek ve iklim değişikliğine uyum sağlamak için tüm kapıları açık tutmaya ihtiyacımız var. Şunu aklımızdan çıkarmamalıyız ki; 2050’de 9 milyar insanı doyurmaya çalışacağımız bir dünya bizi bekliyor olacak.

Gıda güvenliğini sağlamak ve iklim değişikliğinin getirdiği zorluklarla mücadele etmek için çalışmaya hazırız. FAO, gıda güvenliğinin geleceğinin ve herkesin iyi beslenmesinin anahtarını elinde tutan çiftçilerin ve diğer özel girişimcilerin potansiyellerini açığa çıkarmaları için ülkelerin yanında yer almaya devam edecektir.

Açlığın olmadığı bir dünya ve görmeyi düşlediğimiz sürdürülebilir gelecek için atmamız gereken bu adımlara ihtiyacımız var.

+2 DERECE NİN EKONOMİSİ VE TÜRKİYE'NİN CO₂ SALIMLARI

Prof. Erınç Yeldan / Bilkent Üniversitesi

Sanayi devriminden bu yana gerçekleşen karbon dioksit (CO₂) ve diğer sera gazı atıklarının atmosferde yoğunlaşması nedeniyle gezegenimizin yüzey ısısının ortalama 1.5 ile 2.2 derece arasında artış göstermiş olduğu tahmin edilmekte. Uluslararası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) ve Dünya Yabani Yaşam Vakfı (WWF) tarafından yapılan araştırmalarda gezegenimizin yüzey ısısının yüzyıl sonuna kadar en fazla 2 derece artış göstermesinin tolere edilebileceği ve önlem alınmaz ise gezegenimizin iklim deseninin kalıcı olarak değişime uğrayacağı bilimsel olarak kanıtlanmış durumda.

Çevre bilimcileri söz konusu tehdidi önleyebilmek için yüzyılın sonuna değin gezegenimizin atmosferinde yoğunlaşmış olarak yer alan CO₂ miktarının 450ppm (parts per million: her bir milyon molekül içinde CO₂ eşdeğer molekülü) düzeyinde tutulması gerektiğini vurguluyor. Sanayi devrimi öncesinde, atmosferimizdeki CO₂ yoğunluğunun 220 ppm düzeyinde olduğu tahmin ediliyor.

Küresel ısınmanın söz konusu eşikleri aşması ve iklim değişikliği tehdidinin gerçekleşmesi durumunda, deniz düzeyinin yükseleceği ve gelişmekte olan ülkelerde

Türkiye'de Enerji Yoğunlukları ve CO2 Emisyonu						
	1990			2012		
	Dünya	OECD	Türkiye	Dünya	OECD	Türkiye
Toplam CO2 Emisyonu (Milyon Ton)	20974	11.140	126,9	31.734	12.146	302,4
Kişi Başına CO2 emisyonu (ton)	3,977	10,43	2,303	4,510	9,684	4,037
GSYH başına CO2 emisyonu (kg/\$)	0,687	0,444	0,471	0,581	0,308	0,482
GSYH başına enerji tüketimi (btu/\$)	11.350	7.904	7.36	9.991	6.228	8.129

Kaynak: US Energy Information Association

Sanayi devriminden bu yana gerçekleşen karbon dioksit (CO₂) ve diğer sera gazı atıklarının atmosferde yoğunlaşması nedeniyle gezegenimizin yüzey ısısının ortalama 1.5 ile 2.2 derece arasında artış göstermiş olduğu tahmin edilmekte

nüfusun %14'ünün olumsuz etkileneceği; yeni tür bakterilerin üreyeceği ve salgın hastalıklara yol açacağı; tarımsal ürünlerde üretkenliğin düşeceği; gezegenimizin ekosisteminin ve biyolojik çeşitliğinin tahrip edilmesi sonucunda dünya gayrı safi gelirler toplamındaki kayıpların 25 trilyon dolara ulaşabileceği (dünya GSYH'sinin yüzde 30'u) tahmin edilmekte.

Türkiye'nin CO2 salımları

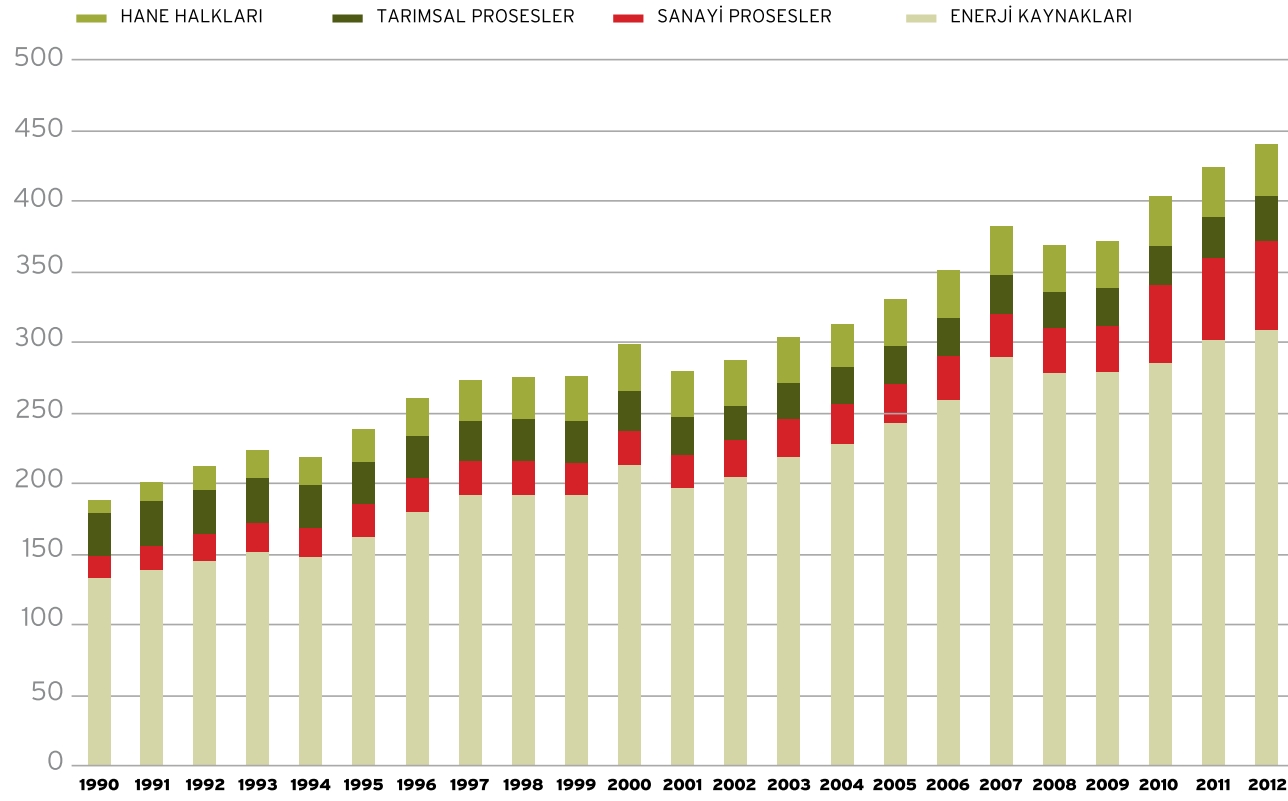
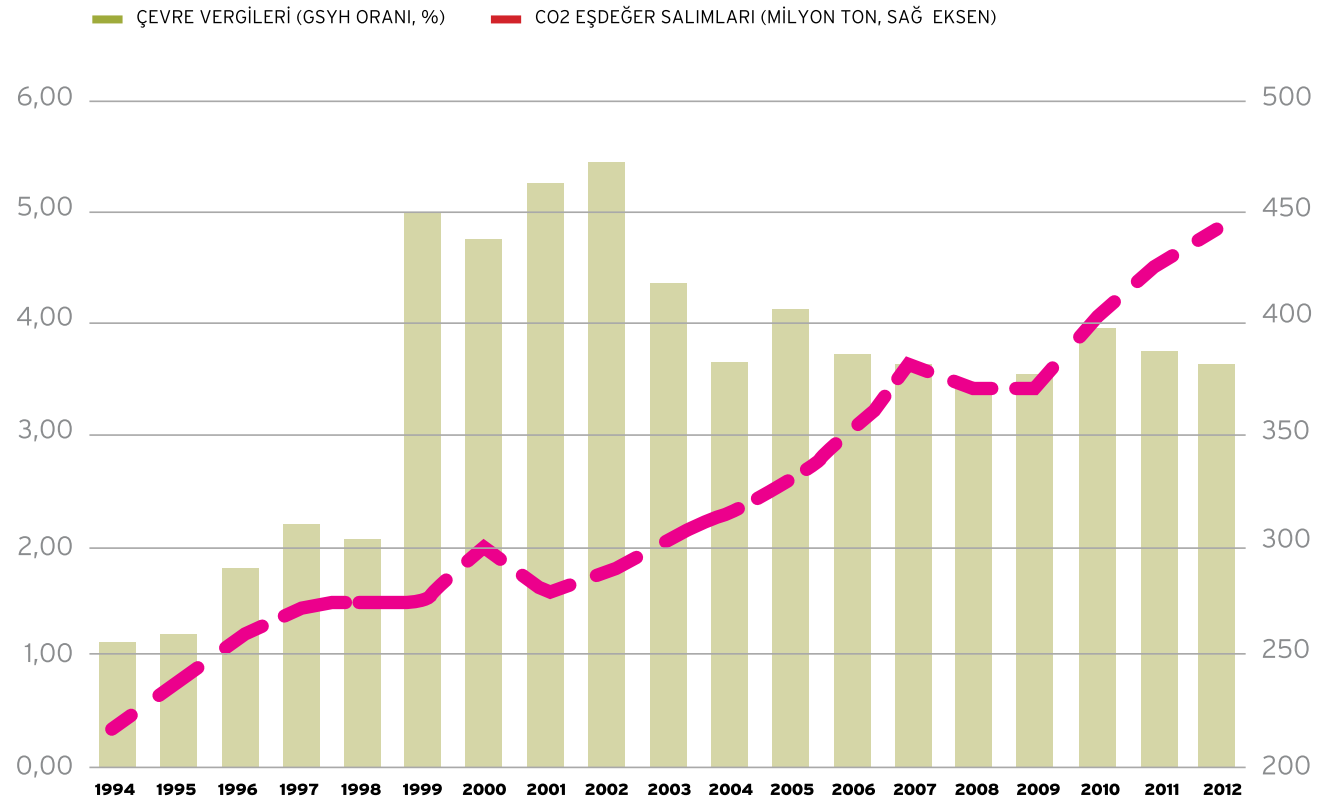
Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, Türkiye'nin 2012 yılındaki karbon dioksit eşdeğeri emisyon düzeyi 302 milyon tondur. Tablo 1'deki verilere göre Türkiye kişi başına CO₂ emisyonları bakımından dünya ve OECD ortalamalarının altında görünüm sergilemektedir. Ancak, OECD tarafından derlenen verilere göre Türkiye ekonomisinde fert başına ve GSYH başına karbon emisyonunun dünya ortalamasının henüz altında kalmasına karşın, dünyada kişi başına ve toplamda CO₂ emisyon düzeyini en hızlı arttıran ülkeler arasında olduğu görülmektedir. Türkiye 1990'dan bu yana toplam

CO₂ eşdeğeri emisyonunu yaklaşık 2.5 kat arttırmış gözükmemektedir.

Şekil 1'de Türkiye'nin 1990 sonrasında CO₂ salımlarını nasıl arttırmış olduğu görülmektedir. Buna göre enerji üretmek için yakıtların yakılmasından kaynaklanan CO₂ eşdeğeri salımları özellikle 2000'lerin başından başlayarak hızla yükselmiş, buna sanayi proseslerinden kaynaklanan salımlar da eklenmiştir. Hanehalkı atıkları ve tarımsal prosesler bu sürecin diğer unsurlarını oluşturmaktadır.

Şimdi Türkiye'nin CO₂ önleme politikalarını değerlendirelim. Türkiye'nin "çevre politikaları çoğunlukla "çevre vergisi" üzerinden yürütülmektedir. Göreceli olarak yüksek uygulanan çevre vergileri, özellikle enerji ve benzin üzerinden alınarak, bir çevre politikası aracı olarak değerlendirilmektedir. Ancak elde edilen sonuçlar Türkiye'nin uyguladığı yüksek oranlı vergilendirme politikasıyla CO₂ salımlarının azaltılması yönünde anlamlı bir başarı kaydedilmediğini belgelemektedir. Örneğin 2 No'lu Şekil, çevre vergilerindeki milli gelire oran olarak sürdürülen %4-5

Türkiye'nin "çevre politikaları çoğunlukla "çevre vergisi" üzerinden yürütülmektedir. Göreceli olarak yüksek uygulanan çevre vergileri, özellikle enerji ve benzin üzerinden alınarak, bir çevre politikası aracı olarak değerlendirilmektedir

TÜRKİYE: SEKTÖREL SERA GAZI SALIMLARI (MİLYON TON CO₂ EŞDEĞERİ) 1990 2012ÇEVRE VERGİLERİ VE CO₂ SALIMLARI

Kirletici endüstriyel proseslerin alternatif ikame olanaklarının yaratılmadığı bir durumda, yüksek vergi yoluyla sadece üretim maliyetleri arttırılmakta ve maliyeye gelir sağlamanın ötesinde çevre kirliliğinin azaltılması yolunda anlamlı bir başarı elde edilememektedir.

düzeyindeki vergi yüküne karşın, CO₂ salımlarının artış temposunun durdurulamadığını göstermektedir. Dolayısıyla, sadece vergilendirme yoluyla çevre korunması ve iklim değişikliği ile mücadelede başarı elde edilememiş olduğunu söylememiz mümkündür.

Burada sorunun ana temelinin vergilendirmeye rağmen, enerji ve genel olarak kaynak kullanımında kirletici proseslere alternatif kaynakların geliştirilmemiş olmasında yattığı söylenebilir. Kirletici

endüstriyel proseslerin alternatif ikame olanaklarının yaratılmadığı bir durumda, yüksek vergi yoluyla sadece üretim maliyetleri arttırılmakta ve maliyeye gelir sağlamanın ötesinde çevre kirliliğinin azaltılması yolunda anlamlı bir başarı elde edilememektedir. Oysa gerek Avrupa'da gerekse diğer sanayileşmiş ülkelerde çevre kirliliği ile olan mücadelede başarı elde edilmesinin ön koşulu enerji verimliliğini yükseltmekten ve alternatif yenilenebilir enerji kaynaklarının üretilmesinden geçtiği görülmektedir. Türkiye'nin de çevre politikalarının maliyetleri arttırmaya ve maliyeye gelir sağlamaya yönelik vergi uygulamasından ziyade enerji verimliliğini arttırıcı teknolojik dönüşümlerin uygulanması ve rüzgar ve güneş gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının ekonomiye kazandırılması hedeflenmelidir.

Türkiye, Kyoto Protokolünü imzaladığını 28 Mayıs 2009 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne bildirmişti. Dolayısıyla, önümüzdeki yakın gelecekte Türkiye de iklim değişikliğine karşı mücadelenin ana taraflarından birisi olacaktır. “+2 derecenin ekonomisinin” getireceği koşullandırmalara ne denli hazırız?

“EVRENSEL ORTAKLAR’, UZUN VADELİ YATIRIMLAR VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

Melsa Ararat / CDP Türkiye Direktörü-Sabancı Üniversitesi

Son on yıldır, bilim ve düşünce platformlarında iş dünyasını ve şirketleri yakından ilgilendiren iki alanda birbirini besleyen bir aydınlanma süreci devam etmekte.

İlk aydınlanma süreci insan faaliyetleri sonucu salınan sera gazlarının yol açtığı küresel ısınmanın dünyanın ekolojik dengesini değiştirerek henüz tam olarak tahmin edilemeyen felaketlere yol açacağına kanıtlanması ile başladı ve insan medeniyeti küresel ısınmayı kontrol altına almakta ne kadar gecikirse felaketleri önlemenin maliyetinin o kadar artacağına ve bir noktada dünya üzerinde yaşamın sürdürülebilirliğini tehdit edeceğinin

İklim değişikliği ile mücadele için harekete geçen yatırımcıların çabaları uluslararası kurumsal yatırımcıların niyetleri ile davranışları arasındaki farklılığın giderilmesine yönelik ilk örnekleri oluşturmakta

anlaşılmasıyla devam etti. Bu süreç büyük ölçüde bilimsel araştırmalarla beslendi ve besleniyor.

Bilimsel verilerin işaret ettiği üzere iklim değişikliğinin kontrol altına alınmasının gerekliliği uluslararası ve ulusal düzenleme ve yasalara yansıdı. Bu süreç başlangıçta gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sorumlulukları konusundaki anlaşmazlıklar ve çıkar gruplarının lobi faaliyetleri nedeniyle yavaş ilerlemiş olsa da Aralık 2015 Paris toplantısına giden yolda hız kazandı. Şirketler açısından ise bir yandan iklim değişikliğinin yarattığı fiziksel ve operasyon riskler ve düzenlemelerin yarattığı uyum riskleri, diğer yandan son ürün piyasalarındaki tüketici tercihlerinin tetiklediği ve tedarik zincirine yansıyan marka riskleri kurumsal yatırımcılar açısından iklim değişikliğinin önemli (material) bir yatırım riski olarak genel kabul görmesine yol açtı.

İkinci aydınlanma süreci ise 1998 krizi sonunda ortaya çıktı ve son 10 yılda ivme kazandı. Piyasa ekonomilerine ve yaygın uygulanan haliyle kapitalizme yönelik eleştirilerle beslenen ve alternatif kalkınma modeli arayışları olarak özetleyebileceğimiz bu süreçte 2008 krizi önemli bir dönüm noktası oldu. 2008 krizinin - ve genel olarak kapitalizmin, sistemik krizlerinin bir nedeni

de finans sektörünün ‘kısa vadeli döngü’ saplantısından (short termism) kaynaklandığı bugün genel kabul gören bir önermedir. Konumuz olmadığı için detayla girmeyeceğiz ancak bu aydınlanma sürecini kısaca refahın ve kurumların demokratikleşme arayışı ve buna başat olarak başarı’nın ve iyi hayat’ın ne olduğu ile ilgili yeni bir bilincin oluşması olarak tanımlayabiliriz.

Şirketler açısından ise bu süreç neyin meşru olduğunun yeniden tanımlanacağı bir süreç olacaktır. Nitekim ‘sürdürülebilirlik’ nosyonu etrafında gönüllülük esasına dayanan pek çok uygulamaların ve raporlama standartlarının giderek yasal çerçeveye dahil edildiğini gözlemlemek mümkün değil. Popüler iş yazınında bu kavram Porter ve Kramer (2011) tarafından yeni bir büyük fikir olarak paketlenildi ve ‘paylaşılan değer yaratma’ (shared value) kavramı şirketlerin rekabet gücünü arttırırken aynı zamanda toplumun içinde yaşadığı ekonomik ve sosyal koşulları iyileştiren işletme politikaları ve uygulamaları olarak işletme yazınına girdi.

Özellikle son beş yılda emeklilik fonları, hayat sigortası şirketleri ve ulusal refah fonları sürdürülebilirlik amacına yönelik olarak uzun vadeli yatırım yapabilme yetkinliğinin

24 trilyon dolar varlığı temsil eden 364 yatırımcı İklim Değişikliği Küresel Yatırımcı Bildirgesi’ni imzalamış bulunuyor. Bu durum kanımca yatırımcı davranışlarında bundan böyle piyasaları etkileyecek niteliksel bir sıçrama

avantajlarını giderek daha fazla kabul etseler de henüz mevcut portföylerini dönüştürebilmelerini sağlayacak yatırım stratejileri ve araçlarına sahip olmadıklarını da itiraf etmekte (Barton ve Wiseman, 2014). Bu ikilem, yani yapmak istenilen ve yapılması gereken ile yapabilme yetkinliği arasındaki fark, kurumsal yatırımcıların söylemleri ve eylemleri arasındaki farklılığı da kısmen açıklıyor.

İklim değişikliği ile mücadele etmek üzere harekete geçen yatırımcıların çabaları ve geliştirdikleri araçlar uluslararası kurumsal yatırımcıların niyetleri ile davranışları arasındaki farklılığın giderilmesine yönelik ilk ciddi örnekleri oluşturmakta. Bu nedenle yazımın

PARİS İKLİM KONFERANSI (COP 21), Aralık 2015

AMAÇ: 2020 yılına kadar küresel ısınmayı 2 derecenin altında tutacak bağlayıcı ve küresel bir anlaşma

2000	CDP'NİN KURULUŞU Amaç: Şeffaflığı arttırmak Hisse senedi ihraççıların iklim değişikliği risklerini değerlendirmek isteyen yatırımcıların desteği ile kuruldu
2001-2011	<div> <div>BÖLGESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ GİRİŞİMLERİ İklim Değişikliğine Karşı Kurumsal Yatırımcılar Grubu (IIGCC-UK, 2001) İklim Riskine Karşı Yatırımcı Ağı (INCR-US, 2003) İklim Değişikliği Yatırımcı Grubu (IGCC-Au-NZ, 2005) İklim Değişikliğine Karşı Asyalı Yatırımcılar (AICC-Asia ,2011)</div> <div>→ KÜRESEL YATIRIMCI KOALİSYONU olarak 2012'de birleştiler</div> </div>
2011	KARBON İZLEME (Carbon Tracker) GİRİŞİMİ ve 'Yakılamayacak Karbon' RAPORU 'Gömülü varlıklar (stranded assets)' ve 'Karbon Riski' kavramlarını tanıtan ve fosil yakıtları sektörünün dünyanın karbon bütçesiyle uyumsuzluğuna işaret eden rapor (UK)
2014	<div>UN İKLİM ZİRVESİ (Eylül, New York) İklim Değişikliğinin aciliyetine vurgu Hükümetlerin yanı sıra ekonomi ve finans dünyasını harekete geçmesi</div> <div>İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÜZERİNE KÜRESEL YATIRIMCI BİLDİRGESİ</div>
Mayıs 2015	<div>MONTREAL KARBON ÇAĞRISI UN PRI tarafından desteklenen ve yatırımcıların Eylül 2015'e kadar portföylerinin karbon ayak izini açıklamala taahhütleri</div> <div>FINANS GÜNÜ, İŞ VE İKLİM ZİRVESİ (22 MAYIS 2015) COP 21'e yaklaşırken uluslararası kurumsal yatırımcıları iklim değişikliğine karşı harekete geçirmeyi amaçlayan etkinlik</div>

Şekil 1 : İklim Değişikliğine Karşı Yatırımcı Girişimleri
Kaynak: Novethic (2015), Responsible Investors Mobilize Against Climate Change

bundan sonraki bölümünde iklim değişikliği risklerinin yatırımcı davranışlarına nasıl yansıdığını özetlemeye çalışacağız.

İklim Değişikliğinin Kurumsal Yatırımcıların Yatırım Davranışlarına Etkisi: Dünyanın pek çok ülkesinde ve her sektörde yatırım yaptıkları için sektör veya ülkelere özgü olumsuz dışsallıkların uzun vadede bir şekilde portföy riski olarak kendilerine geri döneceğini gören ve kendilerini 'Evrensel Ortaklar (Universal Owners)' olarak adlandıran uluslararası kurumsal yatırımcılar 2000'li yılların başından

beri iklim değişikliği risklerini dikkate almaktalar. CDP'nin kuruluşu ile risklerin görünür hale gelmesini hedefleyen bu çabalar son zamanlarda yoğunlaştı, diğer yatırımcılara sıçradı ve yaygınlaştı. Şekil 1'de bu gelişmeyi tarihsel olarak özetlemeye çalıştık.

CDP her yıl tüm dünyada 5000'den fazla şirketin sera gazı salımlarını raporlamalarına aracılık etmekte. Türkiye'de de 2010 yılında 10 şirketle başlayan CDP raporlama süreci 2014 yılında 50'ye yakın şirketi kapsamaktaydı. 767 yatırımcının eriştiği bu bilgiler son zamanlarda 2011

yılında başlatılan Karbon Harekatı (Carbon Action) ile yatırımcıların hedefledikleri şirketler üzerine raporlama yapmalarını sağlamak üzere kolektif bir baskı kurulmasını sağladı. Bu hareketin hedefleri arasında bazı Türkiye şirketleri de vardı.

Şeffaflık çabalarının karşılaştırılabilir bir bilgiyi yatırımcılara sunacak seviyeye ulaşması ile birlikte 2012 yılında bölgesel yatırımcı inisiyatifleri bir araya gelerek Küresel Yatırımcı Girişimi'ni (GIC) oluşturdular. Bu koalisyonun 250 üyesi mevcut. Koalisyonun üyeleri arasında yer alan Londra bazlı IIGCC varlık yöneticilerinin bir araya geldiği en etkin girişimdi.

Eylül 2014'te toplanan BM İklim Zirvesi pek çok yeni girişime ve yatırımcılar arasında aktif konum almanın gerekliliği konusunda bir mutabakata sahne oldu. Mart 2015 itibarıyla 24 trilyon dolar varlığı

temsil eden 364 yatırımcı İklim Değişikliği Küresel Yatırımcı Bildirgesi'ni imzalamış bulunuyor. Bu bildirgeyi imzalayanların yarısından fazlasının yakın zamana kadar iklim değişikliği konusunda sessiz kalmış yatırımcılar olduğuna dikkat çekmek gerekir. Bu durum kanımca yatırımcı davranışlarında bundan böyle piyasaları etkileyecek niteliksel bir sıçrama göreceğimizin habercisidir.

Aktif konum almanın örneklerinden birisi UNEP-FI ve CDP tarafından oluşturulan Portföy Karbondan Arındırma Girişimi (Portfolio Decarbonization Coalition). Kurucu imzacısı Türkiye'de de yatırımları olan kurumsal yatırımcılar Amundi (Fransa) ve AP4 (İsveç). Koalisyon ortakları Paris konferansına kadar \$100 milyar dolarlık yatırımlarını karbondan arındırma ve \$400 milyar dolarlık portföyün karbon ayak izini açıklama vaadinde bulundular. Diğer yandan Eylül 2014'te Montreal'de

İklim değişikliği bir yandan hükümetlerin, sivil toplumun ve piyasa oyuncularının gündeminde yer alırken diğer taraftan genel olarak finans sektörünün yeniden şekillenmesine ve şirket performansının nasıl ölçüleceğinin tanımlanmasına yol açmakta

toplanan yatırımcılar bu girişimi tamamlayan bir başka girişimi başlatarak portföylerinde karbon azaltımına gitme vaadinde bulundular. Aralarında CalPERS, AP, PGMM ve EAPF gibi önemli yatırımcıların bulunduğu ve sayıları giderek artan otuzu aşkın yatırımcı Paris'te portföylerinin karbon ayak izini açıklayacak ve portföylerinin karbon ayak izini azaltma taahhüdünde bulunacaklar.

Portföylerin karbon ayak izinin hesaplanmasında ve azaltma yaklaşımı konusunda teknik sorunlar ve farklı yaklaşımlar yok değil. Ancak bu zorluklar genel eğilimi değiştirmiyor. Karbon Harekatı 17 karbon yoğun şirketi hedefleyerek şirket üzerinde yatırımcıların bu hedeflere ulaşmalarını kolaylaştıracak bir baskı oluşturmaktalar. 'A'yı hedeflemek' adlı diğer bir yatırımcı girişimi hedefledikleri şirketlere CDP derecelendirmesinde A sınıfı performans bandına ulaşmaları için baskı yapmakta. BP ve Shell, genel kurullarında pay sahiplerinin bu şirketlerin CDP'nin A performans bandını hedeflemeleri için verdikleri önergeyi yönetim kurulunun desteği ile onayladı. Ülkemizde TOFAŞ ve ARÇELİK'in CDP'nin A sınıfı performans bandında olduklarını da bu vesileyle hatırlatmış olalım.

Yatırımcıların niyetleri ve yapmak istedikleri ile yatırım davranışları arasındaki farkı azaltmakta pasif yatırımcılar için daha uygun olan endeksler önemli bir rol oynamakta. Sera gazı salım verilerinin kapsamı genişledikçe Fosil Yakıtlarından Arındırılmış Endeksler veya Düşük Karbon Endeksleri oluşturmak mümkün hale geldi. Fosil yakıtlarından arındırılmış endeksler olarak MSCI ex Fossil Fuels, Fossil Free Indexes US, FTSE Developed ex Fossil Fuel Index Series, düşük karbon endekslerine örnek olarak ise Euronext LowCarbon 100, MSCI Low

Carbon Target, MSCI Low Carbon Leaders, S&P Carbon Efficient Index ve UBS Europe Carbon Optimised Index sayılabilir.

Sonuç: İklim değişikliği bir yandan insan medeniyetinin karşı karşıya kaldığı en önemli tehditlerden biri olarak hükümetlerin, sivil toplumun ve piyasa oyuncularının gündeminde yer alırken diğer taraftan genel olarak finans sektörünün yeniden şekillenmesine ve dolayısıyla şirket performansının nasıl ölçüleceğinin de yeniden tanımlanmasına yönelik bir paradigma değişikliğine ivme kazandırmakta. Her ne kadar şimdilik uzun vadeli şirket stratejilerinin hisse senedi fiyatlarına doğru olarak yansımada piyasalar başarısız olmuş olsalar da yatırımcılar, şirketler ve paydaşları arasındaki etkileşim yatırımcıların uzun vadeli yatırımlara giderek daha fazla yönelmelerine yol açmakta. Bu değişimin yeni ekonomik modeller ve yeni ütopyalara ilham kaynağı olacağının belirtileri şimdiden görülüyor.

Türkiye'de yeni bir hükümetin iş başına geleceği bugünlerde sera gazı salım azaltma hedefleri ile desteklenen ve mevcut karbon yoğun ekonomiyi dönüştüren bir kalkınma politikasının benimsenmesi konusunda talep edici olmaya devam etmek gerekir.

OKKA'LI BİR TÜRK KAHVESİ DENEYİMİ. AFİYET OLSUN!

Arzum
OKKA

TÜRK KAHVESİ MAKİNESİ

"Doğrudan fincana servis" özelliği

"Kendi kendini temizleme" özelliği

Közde Türk Kahvesi Keyfi için
"Yavaş Pişirme" özelliği

Bir veya iki fincan pişirebilme seçeneği

3 boy fincan büyüklüğü ayan

İdeal lezzette köpüklü Türk Kahvesi
pişirmeyi sağlayan teknoloji

Bulunduğu konumdaki ideal pişme sıcaklığını tespit ederek, dünyanın her yerinde aynı lezzette Türk kahvesi keyfi sağlayan akıllı sistem

Opsiyonel otomatik su besleme aparatı

TÜRKİYE'DE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİYLE MÜCADELE SENARYOLARI

Prof. Gökhan Kumbaroğlu / Boğaziçi Üniversitesi

İklim değişikliği ile mücadelede gerek Türkiye için gerekse taraf olan diğer 190 ülke için Kyoto Protokolü önemli bir kilometre taşı teşkil etmektedir. 11 Aralık 1997 tarihinde Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) üçüncü Taraflar Toplantısı'nda (COP3) imzaya açılan Kyoto Protokolü'nde gerekli imzalar tamamlanmış ve protokol 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Aynı tarihte İstanbul'da düzenlenen uluslararası çalıştayla Kyoto Protokolü kapsamına giren temiz kalkınma projeleri kapsamında iklim değişikliği ile mücadele senaryoları masaya yatırılmıştır.

Düşük karbon yoğunluğuna geçişin, karbon borsasının hayata geçirilmesi ile sağlanması, özellikle Paris Anlaşması sonrasında karbon piyasasının ülkemizde de hızla gelişmesi gerekiyor

Türkiye'nin BMİDÇS'ye yönelik Kyoto Protokolü'ne katılmasının uygun bulunduğu dair kanun 17 Şubat 2009 tarih ve 27144 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş, 26 Ağustos 2009 tarihinde ise ülkemiz Kyoto Protokolü'ne resmen taraf olmuştur. *

Bu yılın sonunda Paris'te gerçekleştirilecek '21. Taraflar Toplantısı'nda (COP21) miadını doldurmuş olan Kyoto Protokolü'nden sonra yerine geçecek yeni bir uluslararası anlaşmanın kabul edilmesi bekleniyor. Bu açıdan, iklim değişikliğiyle mücadelede içerisinde bulunduğumuz yılın özel bir anlam ve önem taşıdığını vurgulamak istiyorum. Bu nedenle 25-27 Mayıs 2015 tarihlerinde Antalya'da gerçekleştirilecek 38. Uluslararası Enerji Ekonomisi Birliği (IAEE) Uluslararası Konferansı'nın açılış oturumunun 'iklim değişikliği' konusuna ayrıldığını bilmenizi isterim. Türkiye Enerji Ekonomisi Derneği ile IAEE başkanlıklarım ve akademik çalışmalarım dolayısıyla konuyla ilgili gerek ülkemizdeki, gerek dünyadaki gelişmeleri yakından takip ediyorum. Bu kapsamda

İklim Değişikliği Stratejisi'nde yer alan düşük karbon yoğunluğu ulusal vizyona erişmeyi imkansızlaştıracak niteliktedir. Paris'te ortaya çıkması beklenen iklim anlaşmasıyla Türkiye'nin kömür kullanımına ilişkin hedefini revize etmesi gerekebilir

projelerden bağımsız olarak akademik kimliğimle önemli gördüğüm hususları paylaşmayı önemli buluyorum.

Ülkemizin kömür kullanım hedefi oldukça iddialı: 'Türkiye'nin Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi' 2010 yılında yayınlanırken, 2012 yılında da 'İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı' açıklandı. Bunlardan hemen önce 2009 yılında 'Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi' yayınlandı. İklim Değişikliği Strateji Belgesi ile Elektrik Arz Güvenliği Strateji Belgeleri'nin ortak özelliği 'yenilenebilir enerji' kaynaklarının yaygınlaştırılmasına yönelik hedefler olmaktadır.

Bununla birlikte Elektrik Arz Güvenliği Strateji Belgesi'nde ise oldukça iddialı bir kömür kullanım hedefi yer almaktadır. Bu hedef; 2023 yılına kadar bilinen tüm yerli linyit ve taşkömürü kaynaklarının elektrik üretimi amacıyla değerlendirilmiş olması, aynı zamanda ithal kömüre dayalı santrallerden de yararlanılmasını kapsıyor. Az önce de vurguladığım üzere bu hedef oldukça iddialı olup, İklim Değişikliği Stratejisi'nde yer alan düşük karbon yoğunluğu ulusal vizyona erişmeyi imkansızlaştıracak niteliktedir. Yıl sonunda Paris'te ortaya çıkması

*Kyoto Protokolü, sera gazı salımlarının kısıtlanmasında uluslararası işbirliğini teşkil ederek sorumluluk dağılımını ve Ek-I ülkelerinin salım azaltım yükümlülüklerini ortaya koymaktadır. Protokol kapsamında Türkiye'nin sayısal olarak belirlenmiş bir sera gazı salım azaltım yükümlülüğü bulunmamakla birlikte salımları kısıtlayıcı önlemler alması ve politikalar benimsemesi beklenmektedir.

Bu çerçevede hayata geçirilen çalışmalar neticesinde 2009 yılının Ocak ayında Kalkınma Bakanlığı tarafından Küresel Isınma Alanında Ulusal Düzeyde Rasyonel Adımların Tespiti projesi başlatılmıştır. Proje kapsamında Boğaziçi Üniversitesi'nde geliştirilen Ulusal Enerji Modelleme Sistemi ile 2009-2010 yıllarında Kalkınma Bakanlığı ve 2010-2011 yıllarında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı için iklim değişikliğiyle mücadele senaryoları çalışılmıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından geçtiğimiz yılın Nisan ayında başlatılan farklı bir proje ile yeni teknoloji imkanları da kullanılarak Ulusal Enerji Modelleme Sistemi geliştirilerek yeni senaryo çalışmaları yapılmaya başlanmıştır.

Tüm bu ulusal projelerde modelleme sistemini geliştiren akademik grubun yürütücüsü olarak konuya ilişkin tüm detaylara vakıf bulunmama rağmen gizlilik talebi nedeniyle bu projeler kapsamında yapılan çalışmalara ilişkin sonuçlardan bahsetmem mümkün değil. Ancak, kamu-üniversite işbirliği ile ülkemizde iklim değişikliğiyle mücadele senaryolarının bilimsel yöntemlerle ayrıntılı bir şekilde çalışıldığının ve Türkiye'nin müzakere pozisyonunun bu sonuçlar kapsamında şekillendiğinin kamuoyu tarafından bilinmesinde fayda görüyorum. Yaptığımız titiz çalışmaların sonuçları, Türkiye'nin 'ülke stratejisi' haline gelmeden önce TÜSİAD'ın da üyesi bulunduğu İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu'nda tartışılmaktadır.

beklenen yeni bir küresel iklim anlaşmasıyla birlikte Türkiye'nin kömür kullanımına ilişkin hedefini revize etmesi gerekebilir.

Ekonomik kalkınmayı da destekleyen bir enerji sistemi gerekli: Kömür ya da yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına teknoloji bazlı hedefler getirildiğinde ve bunların tutturulmasına yönelik eylemler ortaya konulduğunda, bir nevi işin ekonomisine de müdahale edilmiş olduğunu düşünüyorum. Maalesef bu durum, piyasanın sağlıklı işlemesine engel teşkil etmekle kalmıyor, aynı zamanda ekonomik olarak sürdürülebilir çözümlerin üretilmesini de zorlaştırıyor. Hiç şüphesiz sürdürülebilirlik denildiği zaman salt çevresel sürdürülebilirlik düşünülmemeli. Bununla birlikte sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı da destekleyen bir enerji sistemi düşünülmeli.

Türkiye'de olduğu gibi AB'de de özellikle yenilenebilir enerji teknolojilerinin yaygınlaşmasına yönelik hedefler ve uzun vadeli teşvikler söz konusu. Teknolojik-spesifik uzun vadeli teşviklerin

yarardan çok zarar getirdiğine, bazı teknolojilerin yaygınlaşmasının teşviklerle değil rekabetçi piyasa şartları ile sağlanması gerektiği kanısındayım. Dolayısıyla düşük karbon yoğunluğuna geçişin, karbon borsasının hayata geçirilmesi ile sağlanması gerektiğine inanıyorum. Tüm bunları alt alta sıraladığımızda özellikle Paris Anlaşması sonrasında karbon piyasasının ülkemizde de hızla gelişmesi beklentilerim arasında...

Elektrik Arz Güvenliği Strateji Belgesi'nde yer aldığı şekilde kömür kullanım hedefinin Türkiye'yi yakın gelecekte (Paris Zirvesi'nin ardından) zora sokabileceğini, bunun yerine görece çok daha temiz bir yakıt olan doğalgaza öncelik verilmesi gerektiği kanaatindeyim. Gazda bir 'enerji terminali' vizyonu ile karşı karşıya bulunan, dünyanın en geniş kaynaklarına komşu olan ve kendi kaya gazı rezervleri de bulunan ülkemizin bu hidrokarbon kaynağından daha geniş ve ucuz faydalanması mümkün.

İklim değişikliği ile mücadelenin farklı ayakları mevcut: İklim değişikliği ile mücadelenin elektrik üretim teknolojisi dışında enerji verimliliği, enerji tasarrufu ve israfın önlenmesi, eski tesislerin rehabilitasyonu ile verimlilik artışı ve günlük yaşama ilişkin alışkanlıklar gibi birçok farklı ayağı

İklim değişikliği ile mücadelenin elektrik üretim teknolojisi dışında enerji verimliliği, enerji tasarrufu ve israfın önlenmesi, eski tesislerin rehabilitasyonu ile verimlilik artışı ve günlük yaşama ilişkin alışkanlıklar gibi birçok farklı ayağı da bulunuyor

da bulunuyor. Bu yazıda merkezi elektrik üretimine ilişkin düşüncelerimi sürdürülebilirlik bakış açısıyla paylaştım. Bununla birlikte özellikle yenilenebilir enerjide küçük çaplı dağınık üretime, iletim ve dağıtım ağının geliştirilmesine ve akıllı şebeke sistemlerine yatırım yapılmasının iklim değişikliği ile mücadelede önemli olduğu görüşündeyim.

Ülkemizde kişi başı elektrik talebi gelişmiş ülkelerin 3'te 1'i düzeyinde. Bu oranın sürdürülebilir ekonomik kalkınmayla birlikte hızla artmaya devam etmesi beklenmeli. Bu nedenle elektrik enerjisi piyasasının geleceğine yönelik atılacak adımların, bu konuda yapılacak yatırımların farklı kalkınma hamleleri, planlamaları, hedefleri olan ülkemiz adına büyük önem taşıdığını düşünüyorum.

KURUMSAL YÖNETİŞİM, YATIRIM VE EKONOMİK BÜYÜME

Gabriela Ramos / G20 Temsilcisi, OECD

Kurumsal yönetim kendi içinde bir amaç değildir; yatırımın, nihayetinde de daha güçlü ekonomik büyümenin önünü açmanın ve daha fazla sayıda ve daha nitelikli işlerin anahtarlarından biridir. Kurumsal yönetim kural ve uygulamalarının önemli rollerinden biri de, sermaye piyasalarında güven, şeffaflık ve hesap verebilirliğin desteklenmesidir. Yatırımcılara fonlarının sağduyulu bir şekilde yönetileceği konusunda güvence verilmesi, şirketlerin hem girişimci hem de yatırımcı açısından getiri vaadi ile sabırlı sermayeyi çekmesini mümkün kılıyor.

Finansal piyasaların işleme, kurumsal yatırımcıların yatırım yapma ve kuruluşların kontrol edilme ve yönlendirilmesinde değişiklikler yaşandı. Bu yüzden, OECD Kurumsal Yönetişim İlkeleri'nin gözden geçirilmesi önemli

Devamlı bir süreç olması gereken kurumsal yönetişimin iyileştirilmesi, gerek kurumsal ve finansal sektörler gerekse farklı sermaye piyasası yapılarındaki değişikliklerin dikkate alınmasını gerektiriyor. Geride kalan on yılda, finansal piyasaların işleme, kurumsal yatırımcıların yatırım yapma ve kuruluşların kontrol edilme ve yönlendirilme şeklinde derin değişiklikler yaşandı. İşte bu yüzden, OECD Kurumsal Yönetişim İlkeleri'nin gözden geçirilmesi bu kadar zamanlı ve önemli.

Bu amaçla, sermaye piyasalarının kullanımı ve işleyişindeki değişiklikler, kurumsal sahiplik yapısındaki değişiklikler gibi bazı önemli gelişmeleri, özellikle kamu iktisadi teşebbüslerine (KİT'ler) odaklanarak belgeleyip analiz ettik.

Sermaye piyasalarının değişen manzarası : Şirketler için iki dış finansman kaynağı bulunuyor: banka kredileri ve hisse senetleriyle şirket tahvillerinden oluşan sermaye piyasaları. Finansal krizin ardından, finansal olmayan kuruluşlara verilen banka kredileri birçok OECD ülkesinde keskin bir düşüşe geçti. ABD'deki kriz öncesi düzeylerine sadece 2013 yılında ulaşabilirken Avrupa'da halen kriz öncesi düzeylerinde seyreliyor.

Aynı zamanda, kurumsal tahvil oranlarındaki düşüş de kimi firmaların banka kredileri yerine tahvil ihracından yararlanmasını mümkün hale getirdi. Bu, özellikle de 2013 yılında 1,6 trilyon ABD doları toplayan finansal olmayan firmalarda belirgin bir trend halini almış durumda. Böylece ilk defa tahvil pazarında finans kuruluşlarından daha fazla para toplamış oldular!

Bununla birlikte, birçok şirket hisse senedi piyasasından çıkmayı veya uzak durmayı tercih etti. 2000 yılından bu yana, OECD ülkelerinde borsaya yeni kote olan finansal olmayan şirketlerin sayısında keskin bir düşüş kaydedildi. 1995-2000 yılları arasında, borsada işlem görmeye başlayan yeni şirket sayısı 1.084 idi. 2001-2007 döneminde 768'e düşen bu rakam 2008 yılından bu yana daha da gerileyerek yılda sadece 408'e indi.

Bu durum kısmen küçük şirketlerin öz sermayeye erişiminin önündeki engellerin artmış olmasından kaynaklanıyor. Reel olarak, ABD'de finansal olmayan şirketler tarafından ihraç edilen kamusal öz sermaye

finansmanının ortalama büyüklüğü 1990'lı yılların ortasından bu yana iki kat arttı. Bu kısmen kurumsal yönetim raporlaması ve uyum maliyetlerini yansıtsa da, aynı zamanda öz sermaye piyasalarımızın işleyişi hakkında tehlike işareti de veriyor. Pazar yapısı, ticaret uygulamaları ve yatırım stratejilerinden oluşan kamusal öz sermaye pazarları ekosistemi küçük şirketler açısından olumlu olmayabilir. Bu istihdam yaratan genç, küçük ve yenilikçi firmaların potansiyellerini gerçekleştirmesinin engellenmesi anlamına geliyor.

Piyasa yapısı açısından, günümüzün borsalarının 15 yıl öncesine kıyasla çok daha farklı görüldüğünü belirtmek de gerekli. Bunların birçoğu, kendi içinde karı maksimize eden, halka açık şirketler haline geldi. Aynı zamanda, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde birleşmeler yoluyla ciddi bir konsolidasyon da yaşandı. Bu evrim, kurumsal yönetim kurallarında standartların belirlenmesi, gözetim ve uygulamada borsaların mevcut rolünün hesaba katıldığı yeni bir çerçeveyi gerekli kılıyor.

Bir diğer önemli gelişmeyi ise 2000 yılından bu yana yönetim altındaki varlıklarını iki kattan fazla büyüten kurumsal yatırımcıların artan büyüklük ve önemi oluşturuyor. Buna, yatırımcı, varlık yöneticileri, hizmet sağlayıcılar ve yatırım stratejilerinin çeşitliliğindeki yükseliş de eşlik etti. En hızlı etki, kilit oyuncuların farklı saiklere sahip olabileceği daha uzun ve gitgide karmaşıklaşan bir 'yatırım zinciri' ile görüldü. Saikler arasındaki bu ayrılık, yatırımcıların ve şirketlerin değer yaratmaya dayalı uzun vadeli bir bakış açısından ziyade kısa vadeli bir odaklanmaya gittiği bir ortam yaratabilir. Sonuçta, bu yaklaşım spekülâtif balonları, topluma fayda sağlayacak verimli yatırımlara tercih ediyor.

Kurumsal yatırımcıların artan önemi, kısmen emeklilik sistemlerini fonlanan modellere dönüştüren siyasi reformların bir sonucu. Bu, emeklilik sistemleri yoluyla sermaye piyasalarına yatırılan paranın nihayetinde sıradan, çalışan insanlara ait olması anlamına geliyor. Dolayısıyla, hanelerin gerek adil ve verimli sermaye piyasalarına gerekse bunlardan faydalanmalarını sağlayacak araçlara erişebilmesi hayati önem taşıyor. Bu ise, yatırım zincirinin her halkasında sağlam, birbiri ile iyi hizalanmış saikleri destekleyen bir politika çerçevesi gerektiriyor.

İşte bu yüzden de, OECD'nin Kapsayıcı Büyüme konusundaki devam eden çalışması kapsamında, hem daha küçük, daha az sofistike yatırımcılar için oyunun kurallarının nasıl eşitleneceğini hem de finansal okur yazarlık düzeyinin nasıl artırılacağını ele alıyoruz.

KİT'lerin yükselişi: Geleneksel olarak, kurumsal yönetim, çoğunluk hissesini elinde bulunduran bir şirket sahibinin bulunmadığı ve görevli yönetimin kilit bir rol oynadığı küçük sahiplik yapılarına odaklandı. Bununla birlikte, çoğunluk hissesi veya hakim mülkiyet yapılarına doğru da bir kayış oldu.

KİT'lerin gelişen pazarlardaki yükselişi, global kurumsal sahiplik manzarası üzerinde ciddi bir etki yaptı. Örneğin, bugün dünyanın en büyük 100 şirketinden 21'i devlet kontrolünde. Bunlar arasında, hisseleri borsada işlem gören dünyanın en büyük şirketlerinden bazıları da bulunuyor.

KİT'lerin yaptığı yatırımlar, gelişme sürecinde önemli bir rol oynayabildiği gibi altyapı veya başlangıç sermayesi gibi uzun dönemli projeler için de 'sabırlı sermaye' işlevi görebiliyor. Bunların borsaya kote olması, sermaye piyasalarının gelişiminde de kayda değer bir rol oynayabiliyor. Bununla birlikte, en nihayetinde vergi mükelleflerinin sahip olduğu şirketlerden bahsettiğimizden, hükümetlerin bunların verimli, şeffaf ve hesap verebilir bir şekilde yönetilmesini sağlamak konusunda bir sorumluluğu bulunuyor. Nitekim, KİT'lerin Kurumsal Yönetişimine Dair OECD Kılavuz İlkeleri'ni geliştirmemizin ve savunuculuğunu yapmamızın sebebi de bu. Yine, bu, kuruluşların faaliyetlerinin sadece içerideki birkaç şanslı kişiye değil, toplumun geneline fayda sağlaması için, buralarda doğru yönetişimin oturtulması meselesi.

Gitgide karmaşık hale gelen bir dünyada, kamu politikasını desteklemek ve iyileştirmek için yeni bir ekonomik düşünüşe ihtiyaç var. Kurumsal iletişim çalışmalarımız, yaygın inanışlara meydan okuyan taze fikirler sağlamayı hedefliyor

G20/OECD Kurumsal Yönetişim Forumu: Değişen, gitgide karmaşık ve birbirine bağlı hale gelen bir dünyada, kamu politikasını desteklemek ve iyileştirmek için yeni, kanıt tabanlı bir ekonomik düşünüşe ihtiyaç var. Kurumsal yönetim alanındaki çalışmalarımız, yaygın inanışlara meydan okuyan taze fikirler sağlamayı hedefliyor. Kurumsal Yönetişime Dair OECD Kılavuz İlkeleri'ni gözden geçirmek ve bunları tüm G20 Ortakları için erişilebilir ve açık hale

getirmek için biz de tam olarak bu yaklaşımı benimsiyoruz. 10 Nisan'da, İstanbul'daki ortak G20/OECD toplantısında ele alınan yeni taslak prensipler, sermaye piyasaları, kurumsal yatırımcılar, borsalar ve ilgili taraf işlemleri konusunda temel teklifler içeriyordu. Toplantıda aynı zamanda, büyüyen şirket ve KOBİ'lerin kurumsallaşması gibi özel sektörde sürdürülebilir büyüme açısından sistematik öneme sahip meselelerinin yanı sıra bununla yakından ilişkili olan gelişen piyasa ekonomilerindeki sermaye piyasalarının gelişimi meselesi de ele alındı.

Bu toplantı, değişen kurumsal yönetim ve sermaye piyasaları manzarasına tam olarak uyum sağlamış OECD İlkeleri'nin yüksek etkiye sahip olmasının ve amaca uygun hale getirilmesinin sağlanması yönünde önemli bir sıçrama tahtasıydı. Bu girişim, OECD ve G20 ülkelerindeki şirketlerimize, toplumlarımıza ve vatandaşlarımıza yarar sağlayacak daha iyi kurumsal yönetim ilkeleri yoluyla kapsayıcı büyümeyi desteklemeye yönelik çabalarımızı da destekliyor.

OECD KURUMSAL YÖNETİM İLKELERİ VE ŞİRKETLER

Murat Doğu / TÜSİAD Üyesi

OECD Kurumsal Yönetim İlkeleri "OECD İlkeleri" ilk kez Mayıs 1999'da OECD Bakanlar Kurulu'na sunulmuş ve kabul edilmiştir. Aradan geçen yaklaşık 15 yılda, OECD İlkeleri politika yapıcılar, şirketler, yatırımcılar ve diğer paydaşlar tarafından en önemli referans kaynağı olarak dünyada kabul gören "kurumsal yönetim standardı" olarak benimsenmiştir.

OECD İlkeleri, zaman içerisinde şirketler dünyasındaki gelişmelere ve sorunlara kayıtsız kalmamış, 2004 yılında kapsamlı bir şekilde tekrar gözden geçirilerek yeniden yayınlanmıştır. Finansal İstikrar Forumu, OECD İlkeleri'ni, "sağlam bir finansal sistem" için gerekli olan "Oniki Standart"tan biri olarak göstermektedir. Başta Dünya Bankası olmak üzere uluslararası bir çok kuruluş, OECD İlkeleri'ni "ülke değerlendirme" raporlarında referans olarak kullanmaktadır.

OECD İlkeleri'nin yeniliğe ve değişime açık olduğu, her fırsatta OECD tarafından vurgulanmaktadır. Bu çerçevede OECD, 2004 yılından bu yana dünyadaki ekonomik gelişmeleri, ticari hayattaki değişimleri, borsalar ve şirketler kesimindeki yeni oluşumları göz önünde bulundurarak OECD İlkeleri'ni güncellemektedir. Bu anlayış içerisinde OECD İlkeleri, "OECD Kurumsal Yönetim Komitesi" tarafından yeniden ele alınmış olup, yeni OECD İlkeleri'nin içinde bulunduğumuz 2015 yılının ikinci yarısında OECD Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilerek yayınlanması beklenmektedir.

Yeni OECD İlkeleri Taslağı ("Taslak İlkeler"), görüşlerin toplanması amacıyla 14 Aralık 2014 tarihinde dünya kamuoyunun görüşlerine açık hale getirilmiş ve görüş toplama süresi 4 Ocak 2015 tarihinde sona ermiştir. OECD Kurumsal Yönetim Komitesi 4 Ocak 2015

OECD İlkeleri'nin yeniliğe ve değişime açık olduğu, her fırsatta vurgulanmaktadır. Bu çerçevede OECD, 2004 yılından bu yana dünyadaki ekonomik gelişmeleri, ticari hayattaki değişimleri, borsalar ve şirketler kesimindeki yeni oluşumları göz önünde bulundurarak OECD İlkeleri'ni güncellemektedir

tarihinde yaptığı açıklama ile Taslak İlkeler ile ilgili olarak 75 adet görüş geldiğini, bu görüşlerin revizyon sürecinde dikkate alınmakta olduğunu kamuoyunun bilgisine sunmuş ve gelen görüşlere kurumsal internet sitesinde yer vermiştir.

TÜSİAD, OECD İlkeleri'nin revizyonu çalışmalarına, "Şirket İşleri Komisyonu" altında faaliyet gösteren "Kurumsal Yönetim Çalışma Grubu" vasıtasıyla aktif olarak katılmakta ve görüş vermektedir.

Taslak İlkeler'de, şirketler kesiminin günlük faaliyetlerini etkileme potansiyeli olan önemli yenilikler ve iyileştirmeler yer almaktadır. Bu alandaki yeniliklerin özellikle Türk Ticaret Kanunu "TTK" ve Sermaye Piyasası Kanunu "SPK" ile bu Kanunlar ile ilişkili ikincil düzenlemelerde yapılacak iyileştirmeler vasıtasıyla zamanla şirketlerimizin günlük yaşamlarına yeni bir boyut kazandırması ihtimali oldukça yüksektir.

Taslak İlkeler uygulamaya alındığında, özellikle aşağıda belirtilen konuların, şirketler kesiminin günlük yaşamında aksiyon almasını gerektirebilecek yenilikler olduğu düşünülmektedir. Buna göre;

1- Daha önce uygulanması "tercihe" bağlı kurumsal yönetim ilkelerinin daha büyük bir kısmının yasal düzenlemeler ile zorunlu hale geldiğini; bu kapsamda zorunlu hale gelen kurumsal yönetim ilkelerine uyulmaması halinde yaptırımların artabileceğini; genel yaklaşımlar yerine faaliyet alanlarına ve şirketlere özgü daha detay kurumsal yönetim prensiplerinin geliştirildiğini ve bu bağlamda düzenleyici otoritelerin

gözetim ve denetim faaliyetlerini artırdığını izleyebiliriz. **2-** Başta kurumsal yatırımcılar/pay sahipleri olmak üzere, bireysel yatırımcıların/pay sahiplerinin ve diğer paydaşların, teknolojik gelişmelerin de yardımıyla, çeşitli araçlar ve platformlar vasıtasıyla, ortaklık haklarının kullanımını etkileyen konularda şirket yönetimlerinde daha fazla doğrudan söz sahibi olmalarını ve bu anlamda "şirket içi demokrasi"nin daha ileri bir düzeye taşınmasını bekleyebiliriz.

3- Taslak İlkeler yürürlüğe girdikten sonra başta borsalar, aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, yatırım fonları, derecelendirme kuruluşları olmak üzere tüm diğer sermaye piyasası kurumları, örgüt yapılarını ve faaliyet esaslarını OECD İlkeleri ile uyumlu hale getirmek durumunda olacaklardır. Düzenleyici otoritelerin veya öz düzenleyici sivil toplum kuruluşlarının bu alandaki düzenleme, gözetim, denetim ve yaptırım faaliyetleri artacaktır.

4- Taslak İlkeler'in başta çalışanlar olmak üzere, diğer paydaşlar ile ilişkilerde, uluslararası anlaşmalara uyum konusuna özellikle vurgu yapması, yerel düzenlemelerin de bu konuyu zaman içerisinde daha fazla ele alacağını ve özellikle çok uluslu şirketlerin de faaliyetlerinde buna daha fazla dikkat edeceğini göstermektedir.

5- Önümüzdeki dönemde şirketlerin sadece finansal bilgilerinin kamuya açıklanması tek başına yeterli olmayacaktır. Başta yatırımcılar olmak üzere, tüm diğer paydaşların "bilgi alma hakları"nın kullanılmasında, şirketlerin finansal bilgilerinin yanı sıra özellikle "sürdürülebilirlik", "kurumsal yönetim uygulamaları", "ilişkili taraf işlemleri", "transfer fiyatlaması", "insan hakları", "tedarik zinciri", "ücretler", "önemli ve öngörülebilir riskler" gibi finansal olmayan bilgilerin de "entegre raporlama" sistematigi içerisinde sunulması gerekecektir.

6- Taslak İlkeler'in uygulanmasında Yönetim Kurullarının da daha fonksiyonel ve etkin olması hedeflenmektedir. Yönetim kuruluna sadece üye seçmek yerine, yönetim kurulunun ihtiyaç duyduğu veya gerektirdiği üyeyi seçmek ön planda olacaktır. Yönetim kurulları, ilgili Komiteleri (Denetim, Risk vb.) vasıtasıyla, denetim, iç kontrol ve risk yönetiminde daha fazla mesai harcayacaktır.

Taslak İlkeler'deki söz konusu bu yenilikler ve gelişmeler, OECD İlkeleri'ndeki ana bölüm başlıklarına da sadık

TUSİAD, OECD İlkeleri’nin revizyonu çalışmalarına, “Şirket İşleri Komisyonu” altında faaliyet gösteren “Kurumsal Yönetim Çalışma Grubu” vasıtasıyla aktif olarak katılmakta ve görüş vermektedir. Taslak İlkeler’de, Şirketler kesiminin günlük faaliyetlerini etkileme potansiyeli olan önemli yenilikler ve iyileştirmeler yer almaktadır

kalınmak suretiyle, aşağıda daha detaylı anlatılmaya çalışılmıştır. Buna göre;

A- Etkin Kurumsal Yönetim Çerçevesi Temelinin Tesisi:

1- Esnekliğe olanak sağlamak ve şirketlere özgü durumları dikkate almak amacıyla, kurumsal yönetim sisteminde yer alan yasa ve düzenleme ile ilgili öğelerin, "uygula, uygulamıyorsan açıkla prensibi"ni temel alan, kurumsal yönetim prensipleri/kodu gibi, daha yumuşak hukuk öğeleri ile tamamlanabileceği; zira herhangi bir şirkette spesifik bir yatırımcı veya paydaş için geçerli olabilecek bir uygulamanın, başka bir şirketteki diğer yatırımcı ve paydaş için uygun olmayabileceği değerlendirilmektedir.

2- Kurumsal yönetim sisteminin etkin "gözetim" ve "denetim" sağlaması; “ölçek” ve “orantılılık” konusunu dikkate alması gerektiği önemle vurgulanmaktadır. Politika yapıcıların, politika opsiyonlarını değerlendirirken, bunların piyasanın işlemesine etki eden temel değişkenler üzerindeki "bütünsel" etkisini analiz etmek durumunda olacakları belirtilmektedir.

3- Yeni tecrübeler ışığında ve iş hayatındaki koşulların değişmesi karşısında, kurumsal yönetim sisteminin gözden geçirilmesi ve yeniliklere uyum sağlaması gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, kamuoyu ile etkin ve devamlı görüş alış-verişinde bulunulmasının önemi öne çıkarılmaktadır.

4- Borsaların (pay piyasalarının), etkin kurumsal yönetimi destekleyecek şekilde düzenlenmesine dikkat çekilmektedir.

5- Sınır ötesi işbirliklerinin, bilgi paylaşımına yönelik ikili ve çok taraflı anlaşmaları da kapsayacak şekilde artarak geliştirilmesi tavsiye edilmektedir.

B- Hissedarların Hakları ve Adil Muamele Görmesi ve Önemli Görevleri

1- Taslak İlkeler’de önemli bir yaklaşım farklılığı olarak, "bir hisse bir oy" yaklaşımı ile ilgili ifadenin taslak metinde artık olmadığı gözlemlenmektedir.

2- Hissedarların, yönetim kurulu üyelerinin ve önemli yöneticilerin mali hakları konusunda oy verme kabiliyetinin artırılması ve önemli ilişkili taraf işlemlerini onaylaması da ilave hissedar hakları arasında gösterilmiştir.

3- Uzmanlaşmış mahkeme süreçlerinin, mahkeme kararlarının zamanında alınmasında ve uyuşmazlıkların en kısa sürede çözülmesinde pratik bir araç olabileceği belirtilmiştir.

4- Hissedarların, temel kurumsal değişiklikler ile ilgili kararlara katılma hakkının yanı sıra, bu değişiklikler hakkında önceden detaylı bilgi sahibi olma ve değişiklikleri onaylama hakkının da olduğu ayrıca vurgulanmaktadır.

5- Oy hakkının kullanılmasının engellenmesine ilişkin olarak sayılan örnekler arasında, genel kurul toplantısının uzak bir yerde yapılması ve el kaldırma yöntemi ile oy kullanılması da ayrıca sayılmıştır.

6- Daha önce, yönetim kurulu üyelerinin ve önemli yöneticilerin ücretlendirme politikaları üzerinde görüş bildirme şeklinde olan hissedar haklarına, yıllık olağan genel kurul toplantısında ücretlendirme konusunda oy verme de eklenmiştir.

7- Yönetim kurulu üyelerinin ve önemli yöneticilerin ücretlendirme politikalarının yanı sıra, bu politikaya göre belirlenen tazminat ayarlamalarının toplam değerinin de kamuya açıklanması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca ücretler ile şirket performansı arasındaki ilişkinin bilinmesinin de, yönetim kurulunun yeterliliği ve yönetim kurulu adaylarının sahip olması gereken niteliklerin değerlendirilmesinde önemli olduğu vurgulanmaktadır. "say-on-pay" ("ücretler üzerinde söz hakkı") hareketinin almış olduğu farklı formların (bağlayıcı/tavsiye; “ex-ante”/“ex-post”; yönetim kurulu üyeleri/önemli

yöneticiler), mevcut sözleşmeleri tehlikeye atmadan, hissedarların hissiyatını yönetim kuruluna iletmesi bakımından önemli olduğu vurgulanmaktadır.

8- Önemli bir yenilik olarak, ilişkili taraf işlemlerinin, onaya tabi olması; çıkar çatışmalarının doğru yönetimini sağlayacak ve şirket ile hissedarlarının haklarını koruyacak şekilde ele alınması öne çıkarılmaktadır.

C- Kurumsal Yatırımcılar, Borsalar ve Diğer Aracılar

1- Taslak İlkeler kurumsal yatırımcıların, kendi kurumsal yönetim politikalarını kamuya açıklamalarını tavsiye etmektedir.

2- Kurumsal yönetim sisteminin, yatırım zinciri boyunca, sağlam ekonomik teşvikler sağlaması ve borsaların, iyi kurumsal yönetime katkı sağlayacak şekilde işleminin güvence altına alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, “analist”, “broker”, “derecelendirme kuruluşu” ve “vekalet danışmanları” gibi mesleki yapıların entegrasyonunun sağlanması ve kurumsal yönetim hizmetleri ve danışmanlığı sağlayanların tavsiyelerinin temelini oluşturan süreç ve metodoloji konusunda müşterilerini bilgilendirmesi gerektiği belirtilmektedir.

3- Saklama kuruluşları veya vekaleten oy kullananlar tarafından oyların, nihai hak sahibi hissedarın talimatına uygun olarak kullanılması [Eskisi: mutabık kalınan anlayış dahilinde]; aksi yönde bir talimat olmadığı müddetçe de, saklama kuruluşlarının vekil sıfatı ile oy kullanmasına izin verilmemesi [Eskisi: eğer bir talimat yoksa, saklama kuruluşu vekilin çıkarları ile tutarlı bir şekilde oy kullanabilir.] gerektiği ifade edilmektedir.

4- Borsaların ve işlem platformlarının yapısının ve işleyişinin, etkili kurumsal yönetiminin temelini oluşturan, etkili ve adil fiyat oluşumlarına olanak sağlaması gerektiği vurgulanmaktadır.

D- Kurumsal Yönetimde Paydaşların Rolü

1- Paydaşların haklarının korunmasında uluslararası anlaşmaların da dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

2- Paydaşlar kapsamına “müşteriler” de dahil edilmiştir.

3- Uluslararası sözleşmeler ve normların, çalışanların bilgi alma, danışma ve tartışma hakkını tanıdığı ifade edilmiştir.

Önümüzdeki dönemde şirketlerin sadece finansal bilgilerinin kamuya açıklanması yeterli olmayacaktır. Başta yatırımcılar olmak üzere, tüm diğer paydaşların “bilgi alma hakları”nın kullandırılmasında, şirketlerin finansal bilgilerinin yanı sıra özellikle finansal olmayan bilgilerin de “entegre raporlama” sistematığı içerisinde sunulması gerekecektir

4- Çalışanların, hukuka aykırı ve etik olmayan uygulamalar ile ilgili hassasiyetlerini, yönetim kurulunun yanı sıra, ilgili kamu otoritesine de iletebilmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

E- Kamuyu Aydınlatma ve Şeffaflık

Bu bölümde halen yürürlükte olan OECD İlkeleri kapsamında olmayan bazı bilgilerin ve/veya süreçlerin de, şirketlerin kamuyu aydınlatma yükümlülükleri kapsamına dahil edildiği gözlemlenmektedir. Buna göre;

1- Finansal olmayan bilgiler (non-financial information), "insan hakları", "tedarik zinciri, nihai hak sahibi hissedar, ücretler [Eskisi: Ücret Politikası], ilişkili taraf işlemleri, önemli ve öngörülebilir riskler hakkında bilgiler de kapsama dahil edilmiştir.)

2- Önemli ilişkili taraf işlemlerinde, her bir işlemin kendisinin yanı sıra koşullarının da açıklanmasının önemli olduğu vurgulanırken, ilişkili taraf tanımı ile ilgili olarak, uluslararası kabul görmüş muhasebe standartlarının yararlı bir referans teşkil ettiği ifade edilmekle birlikte, kurumsal yönetim yapısının, tüm ilişkili tarafları doğru bir şekilde belirleme konusunda ve ilişkili tarafların özel bazı çıkarlarının olduğu durumlarda, konsolidasyon kapsamındaki bağlı ortaklıklarla yapılan önemli işlemlerin de kamuya açıklanması hususunda yeterli olması gerektiği belirtilmektedir.

3- "Sürdürülebilirlik" ve "entegre raporlama" kavramları, yeni kavramlar olarak Taslak İlkeler'deki yerini almaktadır.

4- Şirketlerin kurumsal yönetim değerlendirmesinin yapılabilmesi için, kurumsal yönetim yapılarının ve politikalarının kamuya açıklanmış olmasının önemi vurgulanmıştır. Bu kapsamda yapılan açıklamaların, yönetim kurulu ve yöneticiler arasındaki "yetki" dağılımını; yönetim kurulu başkanı/icra kurulu başkanı arasındaki rol ve sorumluluk ayrımını; eğer bu pozisyonlarda aynı kişi görevlendirilmiş ise bunun gerekçesini net bir şekilde ortaya koyabilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

F- Yönetim Kurulunun Sorumlulukları

1- Yönetim kurullarının yerine getirmesi gereken temel fonksiyonlar arasında "risk yönetim politikaları ve süreçleri" de sayılmıştır.

2- Taslak İlkeler'de yönetim kurulunun, üye seçiminde potansiyel adayları belirlemesinin yanı sıra, esas olarak şirketin yönetim kurullarında her daim ihtiyaç duyulacak üye profilinin ve bunlarda bulunması gerekli "genel" ve "özel" niteliklerin belirlenmesi gerekliliği ön plana çıkarılmak istenmektedir.

3- Büyük ölçekli şirketlerin, iç denetim fonksiyonu oluşturma yönünde teşvik edilmesi ve yönetim kurulunun denetimden sorumlu komitesinin de iç kontrol sisteminin etkinliğini ve entegrasyonunu gözetim

Kurumsal yönetim sisteminin etkin "gözetim" ve "denetim" sağlaması; “ölçek" ve "orantılılık" konusunu dikkate alması gerektiği önemle vurgulanmaktadır. Politika yapıcıların, politika opsiyonlarını değerlendirirken, bunların piyasanın işlemesine etki eden temel değişkenler üzerindeki "bütünsel" etkisini analiz etmek durumunda olacakları belirtilmektedir

altında tutması gerektiği ifade edilmektedir.

4- Benzer şekilde büyük ölçekli şirketlerin yönetim kurullarının, düzenli olarak kendi performans değerlendirmelerini yapmaları ve yönetim kurulunun ihtiyaç duyduğu doğru deneyim düzeylerine ve yetkinliklerine sahip olup olmadıklarını test etmeleri önemle tavsiye edilmektedir.

5- İcrada olmayan yönetim kurulu üyelerinin, şirket ile ilgili daha fazla bilgiye ulaşması tavsiye edilirken, irtibat kuracakları şirket yöneticileri arasında, risk yönetim başkanı da özellikle sayılmıştır. Şirketlerin karmaşık risk yönetim modellerine bel bağladığı durumlarda, yönetim kurulu üyelerinin, bu modellerin muhtemel eksiklerinin farkında olmasının sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

Buraya kadar özetlemeye çalıştığımız üzere yeni OECD İlkeleri, bir çok alanda Şirketlerin günlük hayatını etkileme potansiyeline sahip önemli uygulama tavsiyelerini ve kavramları beraberinde getirmektedir. OECD İlkeleri prensip olarak genel yaklaşımlar içerdiğinden ülkelerin ve şirketlerin kendi özgün düzenlemeleri vasıtasıyla söz konusu İlkeleri zaman içerisinde bünyelerine uyumlu hale getirmeleri gerekecektir.

DAHA İYİ KURUMSAL YÖNETİM: DEĞİŞİM GELİŞİM İÇİN GEREKLİ

Prof. Dr. Guler Aras

Yıldız Teknik Üniversitesi Finans, Kurumsal Yönetim Uygulama ve Araştırma Merkezi(CFGS) Direktörü

Ne kadar düzenleme? Ne kadar kontrol?

Ekonomik sistemin ve bu sistem içindeki birimlerin sağlıklı işleyişi bu sistemin iyi yapılandırılmış olması ve yönetimi ile doğrudan ilişkilidir. Sistemin ve ekonomik birimlerin işleyişini organize eden yasal düzenlemeler, standartlar, ilkeler ve kurallar bu yapının ilgili kesimleri için bir güvence sağlamakla birlikte, hiçbir düzenlemenin mükemmel olmayacağı da bilinmektedir. Zira yasalar, standartlar ve geliştirilen ilkeler bir uygulama ve öğrenme sürecinden sonra oluşmakta, bu da doğal olarak sürekli değişim göstermektedir.

Son yıllarda düzenlemelerin yeterliliği konusunda artan tartışmaların bir nedeni, aynı dönemde artan değişim hızıdır. Zira öngörülebilir konular dışında düzenlemeler, tabiatı gereği geriden gelir. Özellikle yaşanan her krizden sonra yeni bir düzenleme ile daha katı kuralların getirilmesi, fakat buna rağmen firma skandallarının ve krizlerin artan

Krizler ve büyük firma skandallarının ardından yapılan düzenlemelere rağmen problemlerin tekrarlanması sorunların çözümünde, yasaların tek başına yeterli olmadığını da gösterdi

sıklıkla yaşanmaya devam etmesi, tek başına düzenleme ve kurallarla sorunların önlenmesinin olanaklı olmadığına işaret ediyor. Bununla birlikte aşırı düzenleme (over regulation) ve getirilecek katı kuralların iş dünyasını ve piyasaları daraltıp, karar süreçlerini uzatması, maliyetleri artırıp esnekliği ortadan kaldırması ihtimali bir başka tartışma konusu olarak karşımıza çıkıyor.

Ne kadar önleyici?

Yaşanan krizler ve büyük firma skandallarının ardından yapılan düzenlemelere rağmen problemlerin tekrarlanması sorunların çözümünde, yasaların tek başına yeterli olmadığını da gösterdi. Bilindiği üzere, ABD’de Enron, Worldcom gibi büyük skandalların hemen ardından şirketlerin finansal raporlamaları üzerindeki kontrollerin iyileştirilmesi ve bu şekilde yatırımcı güveni sağlamayı amaçlayan Sarbanes-Oxley (2002) yasası getirildi. Ardından gelen 2008 krizinin sistemik risk etkisiyle boyutlarının genişlemesi ABD’de 1930’lardan bu yana finansal denetim alanında getirilen en kapsamlı değişiklik olan Dodd-Frank Kanunu’nun getirilmesine yol açtı. 2010 yılında yürürlüğe giren Kanun, temelde finansal sistemde ‘hesap verilebilirlik’ ve ‘şeffaflık’ ilkelerine dayandırılmakta ve getirilen düzenlemelerle finansal sağlamlığın artırılması, firmaların ölçek gözetilmeksizin denetimi ve gözetimi, yatırımcı

ve menfaat sahiplerinin her türlü kötü uygulamadan korunmasını amaçlıyor.

Bu kapsamlı düzenleme ile başka bir büyük krizin yaşanmasının önüne geçilmesi umulmaktadır. Özellikle sistemik riskin önlenmesi için bu düzenleme ile finansal piyasaların ve temel finansal kuruluşların gözetim ve denetimi ile yatırımcının korunmasına yönelik tedbirler artırılmış, finansal piyasalarda yöneticilerin aşırı risk almalarını engellemeyi hedefleyen özel sınırlamalar getirilmiştir.

Ne zamandan beri farkındayız?

1970’lerde Jensen ve Meckling temsilcilik sorunundan (vekalet teorisi, agency theory) somut olarak bahsederken, kurumsal yönetim ilkeleri mevcut olmadığı gibi böyle bir kavram gündemde dahi değildi. Oysa Jensen ve Meckling`den çok daha önce Adam Smith 1776`da yayınlanan Ulusların Zenginliği kitabında, “firmanın kaynaklarını kullanan yöneticilerin, kendi paralarını harcarken gösterdikleri özeni gösteremeyebileceğini” ifade ederek, tam iki yüz yıl sonra vekalet teorisi ile açıklanacak sorunun altını kalınca çizmiş oluyordu.

Adam Smith`den neredeyse yüz elli yıl sonra Berle ve Means (1932), firmalarda yönetici ve sahiplerin farklı olması ile sahiplik ve kontrolün birbirinden ayrıldığını ve bundan kaynaklı sorunlara dikkati çekiyorlardı. O dönemden bugüne tartışılan ve hâlâ çözüm aranan sorun, sahip ile yönetici (temsilci) ilişkisinden ve bunun nasıl yönetileceğinden ibarettir. Günümüze kadar yaşanan sayısız ekonomik ve finansal krizin ve firma skandallarının arkasında firma sahip ve yöneticilerinin amaçlarının çakışmaması ve kötü yönetim uygulamaları yer almaktadır.

Bunun ötesinde günümüzde artık sadece hissedar odaklı bir yönetim anlayışının geçerli olmadığını biliyoruz. Firmaların varlıklarının devamı ve değer yaratarak büyümelerinin bütün paydaşlarıyla iyi ilişkiler geliştirebilmelerine bağlı olduğunu gözlemliyoruz. Bu durum şirketlerin kısa vadede sadece finansal göstergelerini iyileştirmelerinin ötesinde, uzun vadeli hedeflerine ulaşmak için sosyal, çevresel ve ekonomik bütün bileşenleri dikkate alan bir denge sağlamasını gerektirmektedir.

İlkeler neden önemli?

Yapılan düzenlemeler ile “hakların korunması” “adalet” ve “güven” sağlanması amaçlanmaktadır. Ekonomik sistemin

içinde yer alan birimlerin varlıklarının devamının sağlanması ve paydaşlarıyla ilişkileri düzenleyen uygulamalara yönelik yol haritası sunan iyi yönetim ilkeleri bu anlamda önemli bir görevi yerine getirmektedir.

Bu ilkelerin ortaya çıkış gerekçesine bakıldığında, temelde piyasaların ve kurumların işleyişinde güvence sağlama amacının önemli olduğunu görüyoruz. Yatırımcılar ve diğer işletme ilgilileri karar süreçlerinde şirketlerle ilgili doğru bilgilere zamanında ulaşmak ve maruz kaldıkları riskleri bilmek isterler.

Bu çerçevede şirketlerin şeffaf ve sorumlu davranması güven ortamının sağlanması için gerekli ve önemlidir. Kurumsal yönetim ilkeleri yatırımcılar ve diğer işletme ilgilileri için güvenilir bir ortam sağlamayı vadetmektedir. Bu sayede şirketlerin sermaye kaynaklarına daha kolay ulaşımı ve bunların etkin yönetimine de olanak sağlanmaktadır.

Şirketlerin şeffaf ve sorumlu davranması güven ortamının sağlanması için gerekli ve önemli. Kurumsal yönetim ilkeleri yatırımcılar ve diğer işletme ilgilileri için güvenilir bir ortam sağlamayı vadetmekte

Kurumsal yönetim, şirketlerin pay sahiplerine ve diğer menfaat sahiplerine en yüksek yarar sağlayacak ve değer yaratacak şekilde yönetilmelerini amaçlar. Bu nedenle, kurumsal yönetim sistemi, etkin "gözetim" ve "denetim" sağlamanın öncesinde “etkin bir yönetim sistemi” oluşturulmasına ortam sağlamalıdır. Denetim sonrasında ortaya çıkacak hataların telafisi her zaman olanaklı olmadığı için sorunlar ortaya çıkmadan ve önemli kayıplar oluşmadan gerekli önlemlerin alınıyor olması etkin yönetim açısından önemlidir.

İyi yönetimin gelişimi ve değişimi

Zaman içinde piyasalarda ve iş dünyasında koşulların ve ihtiyaçların değişmesi, mevcut uygulama ve düzenlemelerin değişimini ve geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Zira ekonomik koşullar, başka bir ifade ile `ekonomik gerçekler` sürekli değişim içerisindedir. Bu değişim sürecinde karşılaşılan her durumun öngörülmesi olanaklı olmadığı gibi,

uygulama ilkelerinin her zaman ihtiyacı karşılaması da söz konusu değildir.

Bu anlamda zaman içinde kurumsal yönetim ilkelerinin de değişimi ve revizyonuna ihtiyaç duyulması doğal bir sonuçtur. Keza OECD tarafından 1998 yılında ‘Kurumsal Yönetime ilişkin yasal düzenlemeler ve diğer düzenleyici çalışmalar ile yönlendirici bir platform oluşturmak’ amacıyla temel ilkelerin oluşturulması için bir çalışma grubu oluştururken, aynı zamanda tek tip uygulama çerçevesinin herkese uymayacağı ve belirlenecek ilkelerin ‘zaman içinde değişime açık’ olduğu da ifade edilmişti. Nitekim, bugünlerde olduğu gibi OECD ilkelerinin değişen koşullar çerçevesinde ihtiyaçları karşılamak üzere zaman içinde güncellenmesi söz konusu oldu.

Kurumsal yönetim ilkelerinin değişiminden beklentiler Kurumsal yönetim ihtiyacı “tüzel kişilik” kavramıyla birlikte ortaya çıkmış ve bir tüzel kişilik türü olan şirketler var oldukça devam edecek, şirketler büyüdükçe büyüyecek bir ihtiyaçtır. Piyasa koşulları ve sosyal koşullar değiştikçe kurumsal yönetim ilkelerinin yetersiz kalması kaçınılmazdır. Çünkü ilkeler doğası gereği bir durumu organize etmeyi amaçlar.

Bu çerçevede kurumsal yönetim ilkelerinin geliştirilmesinde amaçlanan, kurumsal yönetimin temel prensipleri çerçevesinde, değişen koşullara ve ihtiyaçlara cevap verecek, şirketler ve paydaşları için sürdürülebilir değer yaratacak için kural ve ilkeleri oluşturmaktır.

Kurumsal yönetim ilkelerinin geliştirilmesinde amaçlanan, değişen koşullara ve ihtiyaçlara cevap verecek, şirketler ve paydaşları için sürdürülebilir değer yaratmak için kural ve ilkeleri oluşturmak

OECD kurumsal yönetim ilkelerinin revizyonundan yola çıkarak, kurumsal yönetim ilke ve uygulamalarından temel beklentileri aşağıdaki şekilde sıralamak olanaklıdır:

- Kurumsal yönetim ilkeleri kurumlara ve piyasalara iyi uygulamalar için rehberlik etmelidir.
- Kurumsal yönetim ilkeleri ile öngörülen değişikliklerin kurumsal yönetim uygulamalarının sadece görünürde var olmasından öte, uygulamaya tam anlamıyla aktarılmasını sağlamaya yönelik tedbirleri içermesi beklenmektedir. İlkelerin içselleştirilmesine yönelik düzenlemeler kurumsal yönetim uygulamalarından beklenen yararın sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Buna en iyi örnek ise bağımsız yönetim kurulu üyelerinin uygulamada bağımsız olabilmesi ve yönetim kurulu üyelerinin şirkete fayda sağlayacak niteliklere sahip olmasına ilişkin beklentidir.

- Bu çerçevede kurumsal yönetim ilke ve uygulamalarının piyasaların güvenle işlemlerini sağlamak amacıyla yönelik olarak, gerçek anlamda hayata geçirilmesine odaklı değişimi ve geliştirilmesi söz konusu olmalıdır.

- Kurumsal yönetim sistemi, etkin gözetim ve denetim sisteminin oluşturulmasına olanak sağlamalı ve proaktif çözümler içermelidir. Sorunlar ortaya çıkmadan öngörülebilmesi ve tedbir almaya yönelik düzenlemelerin yapılması önemlidir.

- Kurumsal yönetim ilkelerinin varlığı şirkete değer yaratacak uygulamaları ve fırsatları gözden kaçırmaya engel olacak mekanizmaları içermelidir. Öte yandan yönetim tarafından alınan risklerin farkındalığının ve risklerin yönetilebilir nitelikte olup olmadığının kontrolüne yönelik ilkeler geliştirilmelidir. Yöneticilerin aşırı risk almalarını caydırıcı önlemler ve kontrol sistemlerinin oluşturulması önem taşımaktadır.

- Kurumsal yönetim ilkeleri şirketler arasında ölçek, sahiplik yapısı, coğrafi bölge, orijin ülkenin gelişmişlik düzeyi gibi homojen olmayan durumların yaratacağı farkları dikkate almalıdır. İlkeler bütün şirketlerin gelişimini sürdürmesine olanak verecek düzenlemeleri içermelidir.

- Kurumsal yönetim uygulamaları sadece şirketleri değil onların içinde bulundukları piyasaları ve bu piyasalarda şirketlerle ilgili kuruluşları, aslında sistemin bütünü kapsmalıdır. Şirketlerin ekonomik çevrelerinin ve özellikle borsaların iyi yönetime katkı sağlayacak yapıda olmasının temini ve kendi içinde iyi yönetim uygulamalarına sahip olması da firmaların ve piyasaların gelişimi için önemlidir.

- İlkelerin global gelişmelere ve değişime uyumlu olarak geliştirilebilme ve adaptasyon esnekliği bulunmalıdır.

- Gerek ilkelerin geliştirilmesinde, gerekse uygulanmasında esas amaç her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Belirlenen ilkeler kamuoyunun menfaatine zarar vermeyecek şekilde, şirketin hissedarları ve diğer paydaşları için sürdürülebilir değer yaratmasına hizmet etmelidir.

- İlkeler şirketlerin iyi yönetimine katkı sağlamakla birlikte, şirketleri aşırı kalıplar içine alarak karar süreçlerini yavaşlatmamalı, dinamizm ve esnekliği tümüyle engellememelidir. Böyle bir durumun hissedarların ve diğer paydaşların lehine olmayacağı açıktır.

Kurumsal yönetim ilkelerinin geliştirilmesinde amaçlanan, değişen koşullara ve ihtiyaçlara cevap verecek, şirketler ve paydaşları için sürdürülebilir değer yaratmak için kural ve ilkeleri oluşturmak

- Kurumsal yönetim uygulamalarının şirketlerin sürdürülebilir performanslarına katkısı beklenmekle birlikte, kurumsal yönetim uygulamalarının da sürdürülebilir olmasına önem verilmelidir.

Şirketlerin yönetiminin öncelikle hissedarlara ve diğer paydaşlara, ardından ekonominin sağlıklı büyümesine ve ekonomik kalkınmaya olan katkısı kurumsal yönetim uygulamalarını önemsememiz için önemli ve yeterli bir gerekçe oluşturmaktadır. Zira iyi yönetim şirketin sürdürülebilir başarısı için son derece önemlidir. Şirketlerin sağlamlığı ve sağlıklı büyümenin de ekonomik kalkınmaya önemli katkısı olduğu açıktır. Bu anlamda değişen koşulları dikkate alarak gerekli iyileştirmeler yapıldığı sürece “Kurumsal yönetim, sürdürülebilirliğin temeli” olmaya devam edecektir.

Referanslar

Aras G, (2015), The Effect of Corporate Governance Practices on Financial Structure in Emerging Markets: Evidence from BRIC(K) Countries and Lesson for Turkey, Emerging Markets Finance & Trade Journal.

Aras G, (2015), “Causality and Interaction: Sustainable Markets and Sustainable Business”, in Sustainable Markets for Sustainable Business, Global Perspective for Business and Financial Markets, Edt. G. Aras, Aldershot, Gower.UK

Jensen, M. and Meckling, W. 1976. “Theory of the Firm: Managerial Behaviour, Agency Costs and Ownership Structure”. Journal of Financial Economics. 3, 305–360.

Smith, A. 1776. “The Wealth of Nations”.

Berle, A. and Means, G. 1932. –electronic book-. The Modern Corporation and Private Property. Macmillan, New York.

Fama, F. 1980. “Agency Problems and The Theory of the Firm”. The Journal of Political Economy. 88.2, 288-307.

FİNANSAL RAPORLAMA, BAĞIMSIZ DENETİM VE SORUNLAR

Gündoğan Durak / TÜSİAD Vergi Çalışma Grubu Üyesi- Deloitte Vergi Uzmanı

Günümüz dünyasında finansal tablo kullanıcıları, dünyanın neresinde olursa olsun, tüm işletmelerin finansal tablolarını aynı dil vasıtasıyla okuyarak kararlarını bu şekilde oluşturmak istemektedirler. Ekonominin küreselleşmesi, iş hayatının evrensel dili olan muhasebe süreci ve finansal raporlama dilinin de ortak bir dil olması ihtiyacını doğurmaktadır. Finansal raporlamada ortak dil, uluslararası alanda aynı veya benzer muhasebe kuralları uygulanarak finansal tabloların hazırlanması ile mümkün olabilmektedir.

Ülkemiz de küresel ekonominin önemli bir aktörü olarak bu ihtiyacı karşılamaktan uzak durmamış, son yıllarda yapılan düzenlemeler ile Türk işletmeleri uluslararası muhasebe standartlarına uygun raporlama imkan veya zorunluluğu ile karşı karşıya kalmışlardır.

Nitekim 6102 sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte ticari hayatın her alanında

önemli değişiklikler yaşanırken, finansal raporlama alanında da esaslı düzenlemeler yapılmıştır. Mevcut uygulamada işletmelerin büyük bir çoğunluğu Vergi Usul Kanunu (VUK) hükümleri kapsamında Maliye Bakanlığı'na belirlenmiş Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) kapsamında mezkur Bakanlıkça belirlenmiş Tek Düzen Hesap Planı'na (TDHP) uygun finansal tablo hazırlarken, yeni TTK ile 1.1.2013 tarihinden itibaren bu tabloların hazırlanmasında Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarının (TMS) uygulanması şart koşulmuştur. Bu standartların ilgililerince doğru olarak uygulanıp uygulanmadığının tespiti noktasında ise Bağımsız Denetim müessesesi getirilmiş ve denetimin yine uluslararası standartlar ile uyumlu olarak yayımlanacak olan Türkiye Denetim Standartları kapsamında yapılacağını hükme bağlamıştır.

Yeni TTK'nın muhasebe standartları ve denetim alanında getirdiği yeniliklerin uygulama kapsamını, şeklini ve denetimini belirlemek üzere Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) ihdas edilmiş, bu Kurum'a TMS'lere uygun raporlama yapacak şirket türlerini belirleme yetkisi verilmiştir. Ayrıca bağımsız denetime tabi olacak şirketleri belirleme yetkisi ise Bakanlar Kurulu'na verilmiştir.

KGK ve Bakanlar Kurulu, ilerleyen bölümlerde değinileceği üzere bu yetkilerini değişik tarihlerde kullanmış, bugün itibarıyla gelinen noktada özellikle hem TDHP hem de TMS kapsamında finansal tablo hazırlayan şirketler açısından uygulamada tereddüt yaratan durumlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca finansal tabloların TDHP'na uygun olarak hazırlanan finansal tabloların da bağımsız denetime tabi tutulabilir hale gelmesi de uygulamada tereddüt yaratabilecek bir husus olarak gözükmemektedir.

• FİNANSAL TABLOLARIN HAZIRLANMA KURALLARINI BELİRLİYEN YASAL DÜZENLEMELER

Son yıllarda yapılan düzenlemelerle Türk işletmeleri uluslararası muhasebe standartlarına uygun finansal raporlama imkan veya zorunluluğu ile karşı karşıya kalmışlardır

Yeni TTK'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte öncelikle şirketlerin tamamının zorunlu olarak TMS'ye uygun raporlama yapması ve bağımsız denetime tabi olması beklenirken; yapılan düzenlemeler neticesinde böyle bir durum ortaya çıkmamış, sınırlı sayıda şirket bahsi geçen zorunluluğun kapsamına alınmıştır.

Bugüne kadar yapılan düzenlemeler ve ortaya çıkan tablo aşağıda özetlenmiştir:

- Vergi Usul Kanunu (VUK), Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) ve Tek Düzen Hesap Planı (TDHP) Kullanım Zorunluluğu

1 Seri No.lu MSUGT'de VUK'un 175 ve mükerrer 257. maddelerinin Maliye Bakanlığı'na verdiği yetkiye dayanılarak;

- a) Muhasebenin Temel Kavramları,
- b) Muhasebe Politikalarının Açıklanması,
- c) Mali Tablolar İlkeleri,
- d) Mali Tabloların Düzenlenmesi ve Sunulması
- e) Tekdüzen Hesap Çerçevesi Hesap Planı ve İşleyişi,

konularında düzenlemeler yapılmış ve bu düzenlemeler Tebliğin ekini oluşturmuştur.

Yapılan düzenlemenin kapsamına bilanço esasına göre defter tutan gerçek ve tüzel kişiler girmektedir. Diğer bir anlatımla, söz konusu teşebbüs ve işletmeler bu Tebliği belirlenen muhasebe usul ve esaslarına uymak zorundadırlar. Teşebbüs ve işletmelerin kamu idare ve müesseselerine ait olması hukuki yapılarının farklılığı, özel kanunlarının bulunması, vergi muafiyet ve istisnalarından yararlanmaları, bu mecburiyetleri yerine getirmelerine engel teşkil etmemektedir. Bu teşebbüs ve işletmelerin ticari esaslara göre faaliyet göstermeleri, belirlenen muhasebe usul ve esaslarına uymaları için yeterlidir.

Dolayısıyla bilanço esasına göre defter tutan gerçek ve tüzel kişiler defterlerini VUK hükümleri çerçevesinde

Tekdüzen Hesap Planına uygun olarak tutmak zorundadırlar.

Ancak bilanço esasına göre defter tutmakla beraber faaliyet konuları itibarıyla farklı muhasebe tekniğini kullanmak durumunda bulunan;

- a) Banka ve Sigorta Şirketleri,
- b) Özel Finans Kurumları
- c) Finansal Kiralama Şirketleri (faktoring v b alanlarda faaliyet gösterenler dahil),
- d) Menkul Kıymet Yatırım Fonları Aracı Kurumlar ve Yatırım Ortaklıkları, belirlenen "Muhasebenin Temel Kavramları"na "Muhasebe Politikalarının Açıklanması"na ve "Mali Tablolar İlkeleri"ne uymaları kaydıyla bu Tebliğin diğer mecburiyetlerini yerine getirmekle yükümlü değildirler.

Dolayısıyla sayılan bu kurum ve kuruluşlar Tek Düzen Hesap Planına uygun olarak defter tutmak mecburiyetinde olmayıp, bağlı oldukları düzenleyici otoriteler tarafından belirlenmiş olan Hesap Planı varsa bu Plana uymak zorundadırlar.

İşletme hesabı esasına göre defter tutan işletmeler ise sadece belirlenen "Muhasebenin Temel Kavramları"na uymakla yükümlüdürler.

- 6102 Sayılı Yeni TTK ve 660 Sayılı KHK ile KGK'ya Verilen Yetki

Hal böyle iken, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun (KGK) kurulmasına yönelik olarak yayımlanan 660 sayılı KHK'nın (2 Kasım 2011 tarih ve 28103 sayılı Resmi gazetede yayımlanmıştır) 26'ncı maddesinde kanuni defterlerin KGK tarafından yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olarak tutulmasının ve finansal tabloların bu standartlara göre düzenlenmesinin şart olduğu belirtilmiştir.

Aynı maddede KGK'ya, değişik işletme büyüklükleri, sektörler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için uluslararası muhasebe standartlarından farklı düzenlemeler yapma hususunda yetki de verilmiştir.

Nitekim TTK'nın 88.maddesinde de, Kanunun 64 ila 88. madde hükümlerine tabi gerçek ve tüzel kişilerin münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, KGK tarafından yayımlanan, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak ve bunları uygulamak zorunda olduğu belirtilmiştir.

- TTK’nın 64.Maddesinde Yapılan Değişiklik

TTK’nın 64 ve 660 sayılı KHK’nın 26.maddesindeki belirleme neticesinde defterlerin TMS’lere göre tutulması öngörülmekte iken, 6335 sayılı Kanun ile TTK’nın defter tutma yükümlülüğünü düzenleyen 64.maddesinin beşinci fıkrası değiştirilmiş ve bu zorunluluk kaldırılmıştır. TTK 64/5. maddenin değiştirilmiş hali aşağıdaki gibidir. “(5) (Değişik fıkra: 26.06.2012 - 6335 S.K./8. md.) Bu Kanuna tabi gerçek ve tüzel kişiler, 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun defter tutma ve kayıt zamanıyla ilgili hükümleri ile aynı Kanunun 175 inci ve mükerrer 257 nci maddelerinde yer alan yetkiye istinaden yapılan düzenlemelere uymak zorundadır. Bu Kanunun defter tutma, envanter, mali tabloların düzenlenmesi, aktifleştirme, karşılıklar, hesaplar, değerlendirme, saklama ve ibraz hükümleri 213 sayılı Kanun ile diğer vergi kanunlarının aynı hususları düzenleyen hükümlerinin uygulanmasına, vergi kanunlarına uygun olarak vergi matrahının tespit edilmesine ve buna yönelik mali tabloların hazırlanmasına engel teşkil etmez.” Bu hüküm neticesinde, ticari defterlerin TMS’ye göre tutulması zorunluluğundan vazgeçilmiş olup, VUK hükümleri kapsamında MSUGT ve TDHP’na göre defter tutulması uygulamasına devam edilmesi yönünde yasal düzenleme yapılmış olmaktadır.

Bununla birlikte TTK’nın 88 ve geçici 1.maddelerinde KGK’ya değişik işletme büyüklükleri, sektörler ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar itibarıyla Türkiye Muhasebe Standartlarından muaf olacakları tespit etmeye veya bunlar için ayrı düzenlemeler yapmaya yetki verilmiştir. Dolayısıyla TMS’leri uygulamakla yükümlü olacak işletmeleri belirleme ve belli işletmeleri bu yükümlülük dışında bırakma yetkileri KGK’da olup bu yetki ilgili kurumca değişik zamanlarda kullanılmıştır.

- TMS Uygulama Kapsamını Belirleyen KGK Kararları
Birinci Karar: Bağımsız Denetime Tabi Olanlar TMS Uygulamak Zorundadır:

TTK ve 660 sayılı KHK ile KGK’ya tanınan yetki, bu kurum tarafından iki defa kullanılmıştır. İlk olarak 17 Kasım 2012 tarih ve 28470 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan B.07.6.K.G.K.O.01.00-050.01.04-[01/7] sayılı Karar alınmış, 660 sayılı KHK’da belirtilen kamu yararını ilgilendiren kuruluşların, 6102 sayılı Kanunun 397. maddesi çerçevesinde Bakanlar Kurulu kararıyla bağımsız denetime tabi olacakların ve aynı Kanunun 1534. maddesinin ikinci fıkrasında sayılan şirketlerin münferit ve konsolide finansal tablolarının hazırlanmasında Türkiye Muhasebe

Standartlarını uygulamasına karar verilmiştir. Bu kapsama dâhil olmayanlar için KGK tarafından bir belirleme yapıncaya kadar yürürlükteki mevzuatın uygulanmasının devam edilmesi de aynı Karar’da kararlaştırılmıştır.

İkinci Karar: KAYİK’ler TMS Uygulamak Zorundadır: Bu şekilde belirlenen TMS uygulama zorunluluğu kapsamı, 26 Ağustos 2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan “TMS Uygulama Kapsamına İlişkin Kurul Kararı” ile değiştirilmiştir. Yeni Karara göre, SPK, BDDK ve Hazine düzenlemelerine bağlı olarak faaliyet gösteren ve genel olarak Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlar (KAYİK) olarak faaliyet gösteren kurum, kuruluş ve işletmelerin 1/1/2014 tarihi ve sonrasında başlayan hesap dönemlerine ilişkin münferit ve konsolide finansal tablolarının hazırlanmasında Türkiye Muhasebe Standartlarının uygulanması zorunlu hale getirilmiştir.

Bu karara göre, yukarıdaki listede yer almayan kurum, kuruluş ve işletmeler münferit veya konsolide finansal tablolarının hazırlanmasında isteğe bağlı olarak Türkiye Muhasebe Standartlarını uygulayabilecektir. Bu şekilde belirlenen kapsama dâhil olmayanlar için Kurumca bir belirleme yapıncaya kadar yürürlükteki mevzuatın uygulanmasının devamı gerekmektedir.

Kapsam dışında kalan şirketlerin durumuna yönelik olarak KGK tarafından açıklama yapılmış, bu şirketler tarafından 1 sıra No.lu MSUGT ve ekindeki TDHP’nın uygulanmasına devam edileceği, ancak bunların isteğe bağlı olarak TMS’leri de uygulayabilecekleri belirtilmiştir.

Aynı açıklamada MSUGT ile 2013/34 sayılı AB Muhasebe Direktifi arasındaki farklılık ve benzerlikleri tespit etmek amacıyla bir komisyon oluşturulmasına karar verildiği ve konu hakkındaki çalışmalara başlandığı; söz konusu çalışmanın tamamlanmasıyla, KGK tarafından 2013/34 sayılı AB Muhasebe Direktifiyle uyumlu ulusal raporlama çerçevesinin oluşturulacağı da ifade edilmiştir. KGK, söz konusu düzenlemelerin, mevzuat uyarınca TMS’lerin cüz’ü addolunacağını ve bu itibarla,

- Uluslararası standartlarla tam uyumlu TMS’lerin uluslararası raporlama çerçevesi,
- Kurum tarafından oluşturulacak söz konusu düzenlemelerin ulusal raporlama çerçevesi olarak “Geçerli Raporlama Çerçevesini” oluşturacağı belirtilmiştir.

Finansal raporlamadaki ikili yapı uygulamada bazı tereddütler yaratmakta, bu tereddütlerin giderilmesi ise yetkili otoritelerce düzenleme veya açıklama yapılmasını gerektirmektedir

Dolayısıyla kapsam dışında kalan şirketler açısından 2013/34 sayılı AB Muhasebe Direktifiyle uyumlu ulusal raporlama çerçevesi oluşturuluncaya kadar, yürürlükteki mevzuatın, yani TDHP’nın uygulanmasına devam edilecektir.

Bağımsız denetime tabi olup TMS uygulamayan şirketlerce 1/1/2014 tarihi ve sonrasında başlayan hesap dönemlerine ilişkin finansal tabloların hazırlanmasında ve sunulmasında yürürlükteki mevzuata ek olarak uygulanacak hususlar KGK’nın 30/12/2014 tarih ve 29221 sayılı resmi gazetede yayımlanan Kararında belirlenmiş ve uygulamada tereddüt yaratacak birçok husus açıklığa kavuşturulmuştur.

- MEVCUT DURUM ANALİZİ

Yukarıda çerçevesi çizilen yasal düzenlemeler neticesinde kurum ve kuruluşlar mali (veya finansal) tablolarını hazırlarken bazen zorunlu olarak bazen de isteğe bağlı olarak 2 farklı tablo düzenleyebilecektir. Düzenlenecek finansal tablolar açısından durum ele alındığında aşağıdaki seçenekler ile karşılaşılabilecektir:

- Bazı kurum ve kuruluşlar sadece MSUGT/TDHP’na göre mali tablo hazırlayacak (örneğin KGK Kararına göre zorunlu olarak TMS’ye uygun mali tablo hazırlama zorunluluğu bulunmayan ve isteğe bağlı olarak TMS’ye uygun raporlama yapmayan şirketler)

- Bazı kurum ve kuruluşlar sadece TMS’ye göre mali tablo hazırlayacak (Banka ve Sigorta Şirketleri, Özel Finans Kurumları (Katılım Bankaları), Finansal Kiralama Şirketleri (faktoring vb. alanlarda faaliyet gösterenler dahil), Menkul Kıymet Yatırım Fonları, Aracı Kurumlar ve Yatırım Ortaklıkları)

- Bazı kurum ve kuruluşlar zorunlu olarak hem MSUGT/TDHP hem TMS’ye göre mali tablo hazırlayacak ((Banka ve Sigorta Şirketleri, Özel Finans Kurumları (Katılım Bankaları), Finansal Kiralama Şirketleri (faktoring vb. alanlarda faaliyet gösterenler dahil), Menkul Kıymet Yatırım Fonları, Aracı Kurumlar ve Yatırım Ortaklıkları dışında kalan, ancak KGK Kararı ile TMS ye uygun raporlama yapmak zorunda kalan şirketler, örneğin Varlık Yönetim Şirketleri, Portföy Yönetim Şirketleri)

- Bazı kurum ve kuruluşlar zorunlu olarak MSUGT/TDHP’na, isteğe bağlı olarak TMS’ye göre mali tablo hazırlayacak (KGK Kararı kapsamına girmeyip TMS’ye uygun raporlama yapmayı tercih edenler).

Bu durumda zorunlu olarak hem MSUGT/TDHP hem de TMS’ye uygun mali (finansal) tablo hazırlayacak işletmeler açısından TTK’nın 376’ncı maddesinde düzenlenen sermaye yeterlilik rasyosu (teknik iflas hesaplaması) ile kar

dağıtımına ilişkin hesaplamalarda hangi tabloların esas alınacağı uygulamada tereddütler yaratmaktadır. Benzer problem işletme birleşmelerinde hangi finansal tabloların esas alınacağı noktasında da ortaya çıkmaktadır.

• UYGULAMADA YAŞANMASI MUHTEMEL PROBLEMLER

• Kar Dağıtımı Problemi
Zorunlu veya ihtiyari olarak hem MSUGT/TDHP'na hem de TMS'ye göre finansal tablo hazırlayan firmalar açısından iki ayrı muhasebe tekniğine göre hesaplanmış farklı dağıtılabilir kar rakamlarına ulaşılabilir. Dolayısıyla işletmeler kar dağıtımı yaparlarken, hangi tabloyu esas alacakları hususu tereddüt yaratmaktadır.

Konu ile ilgili olarak yetkili otoritelerce bugüne kadar aşağıdaki açıklamalar yapılmıştır:

• SPK tarafından yayımlanan 10/04/2014 tarihli Haftalık Bülten'de, halka açık şirketler bakımından TTK md-376'ya göre sermaye kaybının tespitinde, "Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği" (II-14.1 Tebliği) uyarınca hazırlanan finansal durum tablosunda (bilanço) yer alan kalemlerin dikkate alınacağı belirtilmiştir.

• Yine SPK tarafından yayımlanan 17/07/2014 tarihli Haftalık Bülten'de, Aracı Kurumlar bakımından TTK md-376'ya göre sermaye kaybının tespitinde, "Sermaye Piyasasında Finansal Raporlamaya İlişkin Esaslar Tebliği" (II-14.1 Tebliği) uyarınca hazırlanan finansal durum tablosunda (bilanço) yer alan kalemlerin dikkate alınacağı belirtilmiştir.

• Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın 2014 yılı içerisinde verdiği anlaşılan görüş yazısında dağıtılması öngörülen kar payı tutarının tamamının VUK'a göre tutulan kayıtlarda mevcut net dağıtılabilir kardan veya diğer kaynaklardan karşılanabildiği sürece dağıtılabileceği belirtilmiştir.
• SPK tarafından hazırlanan kar dağıtım rehberinde konu ile ilgili olarak aşağıdaki açıklamalar yapılmıştır:

"Dağıtılması öngörülen kâr payı tutarının tamamı, ancak yasal kayıtlarda (Vergi Usul Kanunu'na göre tutulan kayıtlarda) mevcut net dağıtılabilir kârdan veya diğer kaynaklardan karşılanabildiği sürece dağıtılabilecektir. Bir başka deyişle, dağıtılacak kâr payı tutarında üst sınır, yasal kayıtlarda yer

alan ilgili kâr dağıtım kaynaklarının dağıtılabilir tutardır."

Bu belirlemeler neticesinde halka açık şirketler açısından kar dağıtımında TMS kararının esas alınacağı, ancak MSUGT/TDHP'na uygun hazırlanmış tablolarda daha düşük kar varsa ancak o kadarlık kar kısmının dağıtılabileceği hükme bağlanarak sorun çözülmüştür. Halka açık olmayan şirketler açısından ise kar dağıtımında üst sınır MSUGT/TDHP finansal tablolarındaki kar tutarı olarak belirlenmiştir.

• Sermaye Yeterlik Rasyosu ve İşletme Birleşme/ Bölünmelerinde Kullanılacak Finansal Tablo Problemi
İki ayrı finansal tabloya sahip işletmeler açısından bir diğer problem, TTK'nın 376.maddesinde düzenlenen teknik iflas hesaplamalarında, yani şirketin sermayesinin hangi oranda korunduğuna ilişkin yapılacak hesaplamada hangi tablonun kullanılacağı hususu ile ilgilidir. Pratikte örneğin bir şirketin TMS'lere uygun hazırlanmış Finansal Durum Tablosu (Bilanço) şirketin teknik iflas durumuna girmiş olduğunu göstermesine rağmen, MSUGT/TDHP'na uygun olarak

hazırlanmış bilanço da şirketin teknik iflasta olmadığı sonucunun ortaya çıktığı durumlar ile karşılaşılabilmektedir.

Yine bu tür şirketler açısından şirket birleşmelerinde veya bölünmelerinde hangi tabloların esas alınarak birleşme yapılacağı hususu da farklı değerlendirme ve yorumlara açıktır.

• SONUÇ

Finansal raporlama ve bağımsız denetim olguları, 6102 sayılı Yeni TTK'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte ülke gündeminde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Yapılan çeşitli düzenlemeler neticesinde geline nokta, sadece kamu yararını ilgilendiren ve BDDK, SPK gibi kurum ve kuruluşlarca regüle edilen alanda faaliyet gösteren şirketler için TMS'ye uygun raporlama yapma zorunluluğu bulunmaktadır. Bunlar haricinde kalanlar içinse TMS veya MSUGT/TDHP'na göre raporlama yapmak açısından serbesti bulunmaktadır. Tabi bu serbesti, MSUGT/TDHP hükümlerine göre mali tablo hazırlama zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır.

Bununla birlikte finansal raporlamadaki ikili yapı uygulamada bazı tereddütler yaratmakta, bu tereddütlerin giderilmesi ise yetkili otoritelerce düzenleme veya açıklama yapılmasını gerektirmektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE KÜLTÜR

Görgün Taner / İKSV Genel Müdürü

UCLG Kültür Zirvesi, Bilbao, 18-20 Mart 2015

Sürdürülebilirlik, en genel tanımıyla daimi olma yeteneği olarak adlandırılabilir. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nun 1987 yılı tanımına göre ise insanlık, gelecek kuşakların gereksinimlerine cevap verme yeteneğini tehlikeye atmadan, günlük ihtiyaçlarını temin ederek kalkınmayı sürdürülebilir kılama yeteneğine sahiptir. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme ve refah seviyesini yükseltme çabalarını, çevreyi ve yeryüzündeki tüm insanların yaşam kalitesini koruyarak devam ettirme yöntemidir.

18-20 Mart 2015 tarihlerinde İspanya’nın Bilbao kentinde Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler (UCLG) tarafından bir Kültür Zirvesi gerçekleştirildi. İki dönemdir Dünya Başkanlığı görevini İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş’ın üstlendiği UCLG, yerel yönetimler arasında uluslararası işbirliklerini teşvik eden ve bu konuda dünya çapında temel bir kaynak oluşturan bir teşkilat. UCLG’nin düzenleyeceği Kültür Zirvelerinin ilki olan bu toplantı, Birleşmiş Milletler’in 2015 Sonrası Kalkınma Gündemi’yle kültür ilişkisini, özellikle

"Kültür 21: Eylemler" belgesi yerel yönetimleri ve yöneticileri, kültürü sürdürebilir kalkınmanın vazgeçilmez bir unsuru olarak ele almaya davet ediyor. Günümüzde insanlığın temel meselelerinden biri olarak kabul edilen kültür, artık tüm dünyada sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşenleri arasında sayılıyor

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında tartışmaya açtı. Zirveye dünya çapından birçok lider ve uluslararası uzman katıldı. Bilbao zirvesinde kültüre sürdürülebilir kalkınmada önemli bir rol biçen kentsel, yerel ve bölgesel yönetimler arasındaki uzun süreli işbirlikleri ve iyi örnekler de gündeme geldi.

Katılımcılar arasında Dakar, Meksiko, Montreal ve Buenos Aires gibi birçok şehirden yerel yönetim yetkililerinin yanı sıra Türkiye’den Diyarbakır, Gaziantep, İstanbul, İzmir ve Konya Büyükşehir Belediyeleri, Nevşehir ve Silivri Belediyesi ile Türkiye Belediyeler Birliği adına 38 belediye başkanı ve temsilci yer aldı. Toplantının en önemli gündemini ise “Kültür 21: Eylemler” belgesinin sunumu ve kabulü oluşturdu.

Belgenin kültürel miras, çeşitlilik ve yaratıcılık bölümünde kültürel çeşitliliğin tanınması ve kültürlerarası projelerin teşvik edilmesi, dil çeşitliliğinin korunması ve öneminin benimsenmesi, kültürel mirasın korunmasına yönelik politikalar belirlenmesi gibi başlıklar sıralanıyor

2004 yılında benimsenen “Kültür İçin Yeni Gündem 21” belgesinin değerlendirilip yenilenmesi sonucu ortaya çıkan “Kültür 21: Eylemler” belgesi yerel yönetimleri ve yöneticileri kültürü sürdürebilir kalkınmanın vazgeçilmez bir unsuru olarak ele almaya davet ediyor. Günümüzde insanlığın temel meselelerinden biri olarak kabul edilen kültür, bu örnekte de görüldüğü gibi artık tüm dünyada sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşenleri arasında sayılıyor. Ancak kendi tanımı bile oldukça bilmeceli olan bu kavramın sürdürülebilirlik düzleminde nereye oturduğu kafamızda net olarak şekilleniyor mu? Bu konuyu daha iyi kavramak için bu zirvede kabul edilen Kültür 21: Eylemler belgesini ayrıntılı incelemenin faydalı olacağına inanıyorum.

“Kültür 21: Eylemler” belgesi vatandaşlık, kültür ve sürdürülebilir kalkınma ilişkisinin önemine ek olarak, kalkınmanın ancak kültürün merkezi rol oynadığı durumlarda sürdürülebilir olacağının da altını çiziyor. Bu belgeyle kültürün sürdürülebilir kalkınmaya entegrasyonu yönünde kültürel haklar, yurttaşlık ve yerel yönetimlerin sorumluluk alanlarına dair ortak değerler de belirleniyor. Yine yerel yönetimlere düşen sorumluluklara yönelik bir eylem planı öngören ve yerel yönetimlerin kendi politika ve programlarını değerlendirmelerini sağlayacak bir bölüm de içeren belgede öne çıkan alanlar ise şunlar:

1- Kültürel haklar ile ilgili bölümde yerel kültür politikalarının net bir şekilde kültürel hak temeline oturtulması ve kültürel hizmetlere erişim hakkı ile yurttaş katılımının sağlanması için temel standartların oluşturulmasına yönelik çalışmalar ile ilgili taahhütler yer alıyor.

2- Kültürel miras, çeşitlilik ve yaratıcılık bölümünde kültürel çeşitliliğin tanınması ve kültürlerarası projelerin teşvik edilmesi, dil çeşitliliğinin korunması ve öneminin benimsenmesi, kültürel mirasın korunmasına yönelik politikalar belirlenmesi gibi başlıklar sıralanıyor.

3- Kültür ve eğitim başlıklı bölümde yerel yönetimlerin eğitim ve kültür politikalarını birleştirmeye yönelik stratejiler geliştirmesi, ilgili aktörleri bir araya getiren platformlar oluşturması, ilk ve orta öğretim müfredatlarında sanat eğitiminin yanı sıra kültürel beceriler, kültürlerarası diyalog ve kültürel çeşitlilik, yaratıcılık konularının yer alması, okul ve eğitim kurumlarının kültürel etkinliklere katılımının sağlanması gibi taahhütler yer alıyor.

4- Kültür ve çevre bölümünde, kültür ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki bağların tanınması, kamusal alanların sürdürülebilir kullanımı için adımlar atılması, kamu destekli kültür kurumlarının ekolojik farkındalık yaratma faaliyetleri düzenlemesi, kültür ve çevre alanlarında çalışan sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiren platformlar kurulması yönünde hedefler tanımlanıyor.

5- Kültür ve ekonomi bölümünde yerel ekonomik kalkınma stratejilerinin kültür ekonomisini göz önünde bulundurması, kültür kurumlarının yerel ekonomiye katkısının düzenli araştırmalarla belgelenmesi, kültür alanında çalışan kişilerin sözleşme ve maaş koşullarının kanunlarla korunması, kültüre destek için farklı finansal mekanizmalar ve bağışları artırmaya yönelik programlar yaratılması, yerel zanaatların korunması, yerel turizmin sürdürülebilir bir şekilde yürütülmesi gibi eylem alanları bulunuyor.

6- Kültür, eşitlik ve sosyal içerme başlıklı bölümde de, belirli kişi ve grupların kültürel kırılganlıklarının belirlenmesi için düzenli olarak araştırma ve değerlendirmeler yapılması, kadınların kültürel etkinliklere katılımının sağlanması, kamu destekli kültür kurumlarının dezavantajlı gruplara yönelik etkinlikler düzenlemesi, engelli yurttaşların kültürel etkinliklere katılımı için gerekli koşulların oluşturulması, kültürel çeşitlilik, kültürlerarası

Kültür ve sanat, bugün ve gelecekteki hayatımız için büyük önem taşıyor. Daha iyi bir gelecek için içinde bulunduğumuz dönemde kültür, temel haklar ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki bütünleşik ilişkileri kavramamız, sorgulamamız şart

diyalog konularında farkındalık yaratma kampanyaları gerçekleştirilmesi gibi taahhütler yer alıyor.

7- Kültür, şehir planlaması ve kamusal alanlar bölümünde şehir planlama politikalarının kültürel etki analizleriyle geliştirilmesi, yerel yönetimlerin bölgenin doğal ve kültürel mirasının envanterini tutması, kültür ve sanatın tarihi merkezlerin yenilenme süreçlerindeki öneminin vurgulanması, yeni kültür altyapılarının oluşturulması, kamusal alanların kültürel etkileşim ve katılım için öncelikli alanlar olarak kabul edilmesi, kamusal sanatın geliştirilmesi ve korunmasına yönelik programlar oluşturulması, mimari yenileme projeleri için geleneksel yenileme yöntemlerini teşvik eden kılavuzlar hazırlanması, kentsel ulaşım politikalarının kültüre erişim göz önünde bulundurularak belirlenmesi gibi konular yer alıyor.

8- Kültür, enformasyon ve bilgi bölümünde ifade ve düşünce özgürlüğü, gizliliğe ve kültürel çeşitliliğe saygı ve bilgiye erişim hakkının kanunlarla korunması, bilginin yurttaşların kültürel hayata katılımı için kullanımı, yerel medyanın düşünce çeşitliliğini yansıtmayı, kadınlara eşit yer ayırması, yaratıcılık, üretim, dijital dağıtım alanında projeler ve politikalar geliştirilmesi, kültür sektörü çalışanlarının, kültüre erişim ve telif hakları konularında bilgilendirilmesi, uluslararası işbirliği ağlarına katılımının sağlanması gibi eylemler yer alıyor.

9- Kültür yönetişi adlı son bölümde ise yerel yönetimlerin Kültür 21 ve Kültür için Gündem 21 belgelerine dayanan kültür politikaları geliştirmesi ve kamu, sivil toplum ve özel sektörü birleştiren ortak projeler yürütmesi, yerel kültür politikalarının tartışılmasına yönelik kamusal forumlar oluşturulması, kamu projelerinin farklı aktörlerin katılımıyla oluşturulan kalıcı forumların danışmanlığında yürütülmesi, kamu destekli

kültür kurumlarının şeffaf olması, tüm sektörlerden kültür profesyonellerinin ve sivil toplum kuruluşlarının katılabileceği bağımsız bir platform oluşturulması, sivil toplum kuruluşlarının kültürel hayata katkılarının artırılmasına yönelik eğitim programları düzenlenmesi, yerel, bölgesel ve ulusal yönetim arasında kültür politikaları alanında işbirliklerini geliştirecek çerçeveler kurulması gibi eylem planları yer alıyor.

Kültür ve sanat, bugün ve gelecekteki hayatımız için büyük önem taşıyor. Daha iyi bir gelecek için içinde bulunduğumuz dönemde kültür, temel haklar ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki bütünleşik ilişkileri kavramamız, sorgulamamız şart. Kültürün diğer alanlarla ilişkilerini daha derinlemesine ele almalı ve farklı kurum ve kuruluşlarda bu konuda bir bilinç oluşmasına yönelik çalışmalar yürütmeliyiz. UCLG tarafından kabul edilen bu belge de bu yönde önemli bir kaynak oluşturuyor. UCLG'nin 2017 yılında düzenleyeceği ikinci Kültür Zirvesi'ne kadar bu konuda ne gibi gelişmeler olacağını hep birlikte takip edeceğiz.

Belgenin tam metnine www.agenda21culture.net adresinden ulaşılabilir.

UCLG Kültür Zirvesi, Bilbao, 18-20 Mart 2015

UCLG Kültür Zirvesi, Bilbao, 18-20 Mart 2015

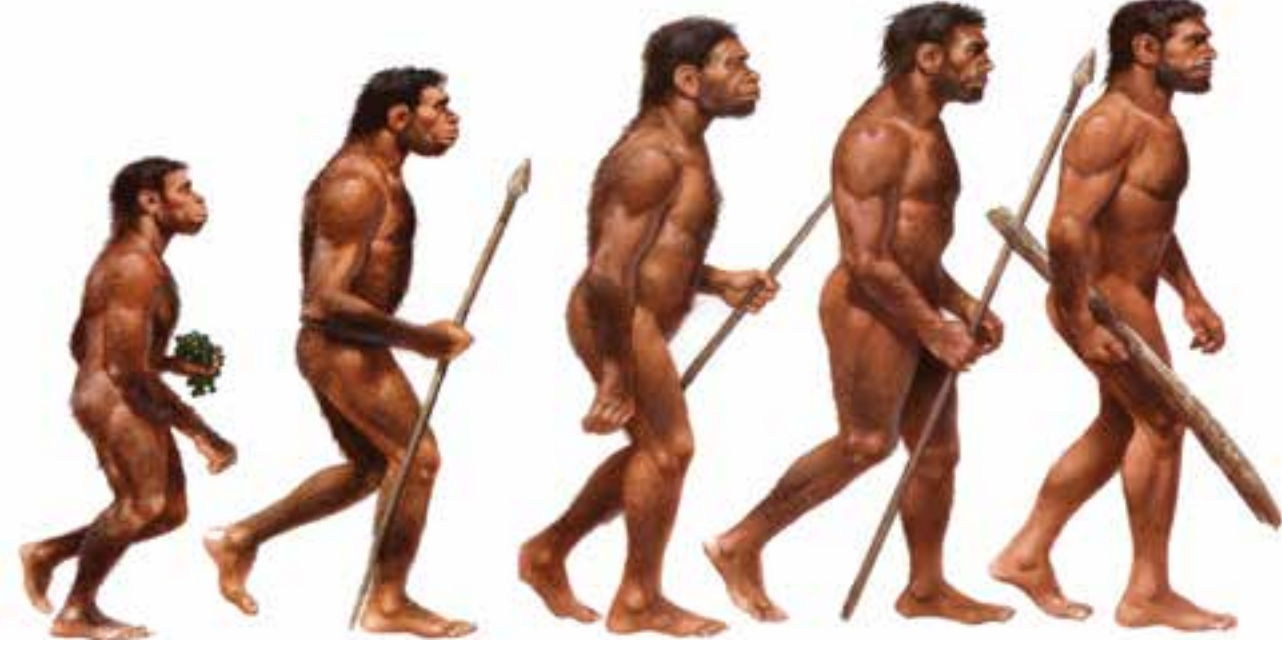

Görüş

UCLG Kültür Zirvesi, Bilbao, 18-20 Mart 2015

AVRUPALILARIN ATALARI

Prof. Tosun Terzioğlu / Sabancı Üniversitesi

Biyoloji biliminin kullandığı ismiyle Homo Sapiens'in, yani insanın Avrupa coğrafyasındaki ilk izleri bundan 45 bin yıl öncesine ait. Buz çağının o çetin koşullarında dünyanın farklı bölgelerinde olduğu gibi Avrupa kıtasında da insanlar avcı-toplayıcı gruplar halinde yaşıyorlardı.

Taş ve sopalardan yaptıkları ilkel silahlarla avladıkları hayvanların etleriyle ve doğadan toplayabildikleri bitkisel besinlerle hayatlarını sürdürmeye çalışan bu ilk Avrupalılardan çok daha sonra, günümüzden yaklaşık 7 bin yıl önce, Anadolu'dan yola çıkan çiftçiler Avrupa'ya

Baltık ülkelerinde bugün yaşayanların DNA analizlerinde yaklaşık yüzde 50 oranında avcı atalarının, yüzde 35 oranında çiftçilerin ve geri kalanda da Kuzey Avrasyalı atalarının izine rastlanmakta

geldi ve bu topraklarda yavaş yavaş tarım ve hayvancılığı yaymaya başladı. Bu grup önce Anadolu'dan Balkanlar'a geçti ve buradan da Avrupa'nın batısına ve kuzeyine varmaları bin yıldan fazla sürdü.

İklim artık yumuşamıştı. Buz tabakası geriliyordu. Sonradan gelen çiftçilerle yerleşik avcılar ilkin aynı yerlerde bir arada yaşadı ama zamanla Avrupa'daki insanlar ormanlardan açtıkları tarlalarda tarım yapmaya ve avlamak yerine evcilleştirdikleri hayvanlardan yararlanmaya başladı. Sonuçta zaman içinde Avrupa da tarım çağına girmiş oldu.

DNA analizlerinin ortaya çıkardığı gerçek:

Avrupa'nın değişik bölgelerinde günümüzde yaşayan insanların DNA analizleri yapıldığında birçoğunda avcı veya çiftçi atalarının izleri bulunsu da bu genetik resimde bilim insanlarını düşündüren ciddi boşluklar vardı. Bunun üzerine Almanya, Lüksemburg ve İsveç'te bulunmuş 7-8 bin yıllık insan kalıntıları ile yaklaşık 24 bin yıl önce Baykal Gölü yakınlarında gömülmüş genç bir erkeğin DNA analizleri yapıldı. Bunlar ve dünyanın başka yerlerinde bulunmuş insan kalıntılardan yapılan analizlerin

Avrasyalıların bir kısmı Amerika kıtasına geçerek zamanla o kıtaya yayıldı. İşte Kızılderililerin, Azteklerin ve İnkaların ataları da bu Asya'dan gelen insanlar

sonuçlarıyla, günümüzde yaşayan 2 bin Avrupalının DNA dizimleri karşılaştırılınca yepyeni bir gerçek ortaya çıktı.

Anadolu'dan gelen çiftçilerden birkaç bin yıl sonra Kuzey Avrasya'dan başka bir insan topluluğu da Batı Avrupa'ya gelip yerleşmişlerdi. Bugünün Avrupalısı bu üç insan grubunun bir karışımından oluşmakta... İngilizler, genlerinin yaklaşık yüzde 50'sini çiftçilerden, yüzde 36'sını avcılardan ve yüzde 14'ünü de Kuzey Avrasya'dan gelen atalarından almışlar. Sardunya Adası'nda bugün yaşayan insanların genleri yaklaşık yüzde 80 oranında çiftçilerden gelmekte. Bu toplumda Kuzey Avrasyalı ataların izi sadece yüzde 1. Estonya gibi Baltık ülkelerinde bugün yaşayanların DNA analizlerinde ise yaklaşık yüzde 50 oranında avcı atalarının, yüzde 35 oranında çiftçilerin ve geri kalanda da Kuzey Avrasyalı atalarının izine rastlanmakta. Böylece bugünün Avrupa insanının genetik resmindeki bilmece son zamanlarda çözülmüş oldu.

Arkeoloji, paleontoloji, jeoloji ve biyoloji

Yazılı herhangi bir belge olmayan tarih öncesi çağlarda atalarımızın kimler olduğunu, nasıl yaşadıklarını, nerede barındıklarını, ne ile beslendiklerini, değişik grupların birbirleriyle nasıl etkileştiklerini öğrenmek için arkeoloji, paleontoloji, jeoloji ve biyoloji gibi farklı bilim disiplinlerini bir arada kullanmak zorundayız. Bilimsel araştırmalar binlerce yıl önce yaşamış atalarımız hakkında bilmediğimiz birçok şeyi aydınlatmakta ama çoğu kez de yeni sorular sormamıza neden olmakta. Her başarılı araştırma birçok karanlık noktayı aydınlatır ama yeni sorulara da kaynak olur. Bu olgu genelde bilimin doğasında vardır.

İnsanların avcılıktan tarıma geçiş süreci neolitik devrim diye adlandırılmakta (neo=yeni; lithos=taş). Bu dönemde dünya ısınmaya başlamış ve buz çağında Avrupa'da İskandinavya'dan başlayarak Fransa'nın kuzeyine, İngiltere'nin güneyine ve Kuzey Amerika'da kutuptan Büyük Göller bölgesine kadar sarkan ve yer yer 3-4 kilometre

kalınlığındaki buz tabakası erimeye başlamıştır. Oluşan buz nehirlerinin, yani buzulların hareketi yeryüzünde yer yer derin yarıklar açmıştır. Değişen iklim koşulları doğadaki mamut gibi bazı hayvanların yok olmasına da yol açmıştır.

Kızılderililerin, Azteklerin ve İnkaların ataları Asya'dan gelen insanlar

Bugün İskandinavya ve İskoçya'nın haritalarına bakarsak buzulların hareketinin neden olduğu fiyord veya loch denilen ilginç oluşumları görebiliriz. Günümüzden yaklaşık 11 bin yıl önce başlayan bu dönemde eriyen buzların suyu binlerce yıl içinde okyanusların seviyesinin 40-50 metre yükselmesine neden olmuştur.

Sibiriya'daki buz tabakası Kuzey Kutbuna doğru gerilediği ama henüz okyanusların su seviyesi çok yükselmediği yıllarda Avrasya ile Amerika kıtası arasında bugünkü Bering Boğazı civarında Asya'nın kuzeydoğusu ile Alaska bir kara parçası ile bağlantılıydı. Sonraki yıllarda denizlerin seviyesi yükselince bu bağlantı Pasifik okyanusunu suları altında kaldı. Kuzey Avrasya'dan Avrupa'ya göçten önce, Avrasyalıların bir kısmı bu kara parçasından Amerika kıtasına geçerek zamanla o kıtaya yayılmışlardır. İşte Kızılderililerin, Azteklerin ve İnkaların ataları da bu Asya'dan gelen insanlar...

Neolitik devrimin doğduğu yer ise Anadolu, Ürdün vadisi ve Kuzey Mezopotamya'yı içine alan ve Yakınoğu diye adlandırabileceğimiz bölge. Neolitik çağa kadar bu bölgede de avcı-toplayıcı olarak yaşamakta olan insanlar yavaş yavaş doğadaki yabani tahıl gibi bitkilerden topladıkları tohumları ilkel aletlerle açtıkları tarlalara ekerek tarıma başladılar Daha önce avladıkları koyun, keçi, sığır ve domuz gibi bazı hayvanları evcilleştirdiler. Neolitik çağdan çok önceleri evcilleşmiş olan köpeklerini evcil hayvan sürülerini korumak ve gütmek için kullanmasını öğrendiler. Kerpiç barınaklar inşa etmeye, daha büyük

Neolitik çağ hakkında edindiğimiz bilgilerin birçoğunu Anadolu'da yapılan Aşıklı Höyük, Çayönü, Hacılar, Çatalhöyük ve Göbekli Tepe arkeolojik kazılarına borçluyuz

topluluklar halinde bir arada yaşamaya başladılar. Kullandıkları ilkel taş aletleri bir ölçüde geliştirdiler ve çeşitlendirdiler. Daha bronz , demir gibi metalleri bilmiyorlardı.

Hacılar, Çatalhöyük ve Göbekli Tepe çok şey öğretti

Ama bu çağın ortalarında toprağı pişirerek çanaklar, çömlekler ve heykelcikler yapmasını öğrendiler. Neolitik çağ hakkında edindiğimiz bilgilerin birçoğunu Anadolu'da yapılan Aşıklı Höyük, Çayönü, Hacılar, Çatalhöyük ve Göbekli Tepe arkeolojik kazılarına borçluyuz. 1996 yılında başlatılan Göbekli Tepe kazısında bulunan ve neolitik çağın hemen başlarında yapıldığı anlaşılan devasa boyutlardaki tapınak olduğu sanılan yapılar ile Hacılar ve Çatalhöyük kazılarında bulunan bereket tanrıçası Kibele olduğu anlaşılan heykelcikler, kazılarda ortaya çıkan insan mezarları ve tohum kalıntıları binlerce yıl önce Anadolu'da yaşamış olan insanların yaşamları ve inançları hakkında bize çok şey öğretti.

İklim koşullarının değişmesi, yumuşaması, yeryüzünün birçok bölgesini örten buz tabakasının kutuplara doğru gerilmesiyle birlikte başlayan neolitik dönem sonunda hemen her coğrafyada insanların giderek avcı-toplayıcı olmaktan vaz geçip çiftçilik yapmaya başladıklarını biliyoruz. Günümüzden yaklaşık 7-9 bin yıl önce insanlar ilk kez Yakındoğu'da koyun, keçi, sığır ve domuzları evcilleştirerek bu hayvanların etinden, sütünden, kemiklerinden, gübresinden ve derisinden daha kolay yararlanmayı başladı. Daha sonraki yıllarda tavuk ilk kez Hindistan'da, eşek ilk Mısır'da ve at da Orta Asya'da evcilleştirildi.

Bu hayvanları, Orta Asya'da evcilleştirilen çift hörgüçlü deve ile Arap yarımadasında evcilleştirilen tek hörgüçlü deve ve Hindistan'da evcilleştirilen manda takip etti. Köpek ise çok daha önceleri, insanların avcı-toplayıcı olarak yaşadığı dönemde evcilleşmişti.

Evcil hayvanları sürüler halinde bir arada tutma, besleme ve bu hayvanlardan yararlanma herhalde insanlar arasında mülkiyet kavramının doğmasına yol açtı. İnsan topluluklarında sosyal tabakalaşmalar oluştu.

Aklımız var

Genel olarak değerlendirildiğinde avcı-toplayıcı döneme göre atalarımız neolitik dönem sonunda kuşkusuz daha iyi yaşıyorlardı. Ancak kurak geçen yıllarda binbir zahmetle yetiştirdikleri ürünler yok oluyor ve kıtlık baş gösteriyordu. Tarlaları yabani hayvanlardan veya zararlı böceklerden korumak da her zaman kolay olmuyordu. Ayrıca bir arada yaşadıkları evcil hayvanlardan çiçek, kızamık gibi hastalıklar insanlara geçiyor ve ölümcül salgınlara yol açıyordu.

Biyolojik ismimiz Homo Sapiens. Homo insan, sapiens ise akıllı demek...Her sorunu anlamak ve üstesinden gelmek için aklımız var

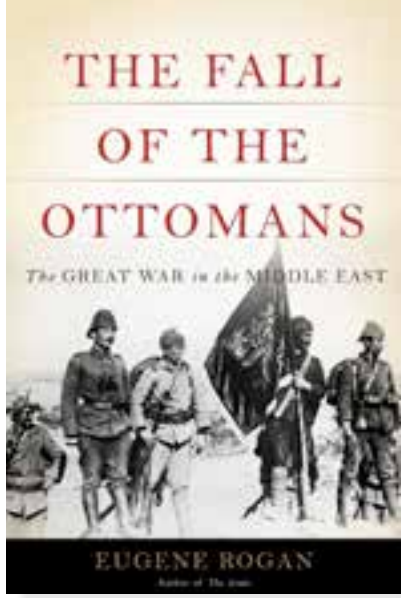
Neolitik devrim atalarımızın yaşam koşullarının genelde iyileşmesine neden olmuştu ama onları bilmedikleri böyle sorunlarla da karşı karşıya getirmişti. Ama biyolojik ismimiz Homo Sapiens. Homo insan, sapiens ise akıllı demek...Her sorunu anlamak ve üstesinden gelmek için aklımız var.

OSMANLI’NIN CİHAN HARBİ

Cemal Yardımcı

Taraflardan biri olmayan, tartışmaya “yabancı” bir dış gözlemci, çoğu zaman konuya ilişkin daha derin bir kavrayış geliştirebilir. Ayrıntılara hâkim olmamanın getirdiği eksikliği tartışmaya dışarıdan bakmanın getirdiği nesnellik telafi eder. Dile getirilmeyen niyetlerden, gizli planlardan, örtük mesajlardan habersiz kalmak meselelerin bütün boyutlarını değerlendirmeyi zorlaştırır elbette. Bu zorluğa karşılık, işin içinde olmamak, maddi ve manevi çıkarların beslediği heyecanlardan, bakış açısını çarpıtan ön yargılardan da azade olmak demektir.

Eugene Rogan, The Fall of the Ottomans – The Great War in the Middle East (Osmanlıların Çöküşü –Orta Doğu’da Cihan Harbi), New York: Basic Books, Mart 2015.

Batılı araştırmacıların Türkiye üzerine nitelikli akademik çalışmalarında tam da böyle bir durum söz konusu oluyor. Mesafeli bakış ve olgulara dayanma öne çıkıyor, tarihsel kişilerin niyetini okuma veya onlara niyet atfetme söz konusu olmuyor. Tarihin güncel tartışmalarla bağıını koparmak ve olayların üzerinden kuş bakışı geçmek kimi zaman bir eksiklik gibi görünse de, genel manzarayı bir bütün olarak ve dünya tarihi bağlamı içinde görebilmek son derece yararlı ve ufuk açıcı olabiliyor.

Kitap 1.Dünya Savaşı'na dair kolektif hafızamızın nasıl boşluklar içerdiğini gözler önüne seriyor. Çanakkale Savaşı’nın büyük bir vatan savunması savaşı olarak kolektif hafızamızda (100. yıldönümü vesilesiyle daha da pekişen) bir yeri var

Oxford’lu Orta Doğu uzmanı tarihçi Eugene Rogan’ın 1. Dünya Savaşı’nda Osmanlı İmparatorluğu’nu ele alan yeni kitabı işte böyle bir çalışma. “Dünya Savaşları”, savaş alanları her ne kadar bütün dünyaya yayılmış olsa da esas olarak Avrupa güçleri arasındaki savaşlar olduğu için bu konudaki çalışmaların ve kitapların sayısı Avrupa ülkelerinde Türkiye ile kıyaslanmayacak kadar çok sayıda. Avrupa’da çok incelenmiş ve araştırılmış bu alanda farklı bir bakış açısıyla yeni bir tarih anlatısı kurmak için Rogan Dünya Savaşı’nı Osmanlı İmparatorluğu’nun perspektifinden ele almış. Dengeli, nesnel, kişi ve olaylar açısından oldukça zengin, temposu iyi ayarlanmış, ilgiyle okunacak bir kitap yazmış. Batılı okur için kitap bildik bir olaylar dizisinin siperlerin karşı cepheden nasıl görüldüğünü sergilediği için ilginç; Osmanlı bakiyesi ülkelerdeki, özellikle de Türkiye’deki okurlar açısından ise “milli tarihlerin” pedagojik sığılığında ve kaçınılmaz çarpıklıklarından uzaklığı kitaba ilgi çekici bir nitelik kazandırıyor.

“Osmanlıların Çöküşü” Dünya Savaşı öncesi dünyası ve meşrutiyet dönemi Osmanlısının panoramik manzarasını sunan ve anlatıya arka plan oluşturan giriş bölümleriyle başlıyor. Basra, Yemen, Mısır ve Doğu Akdeniz’deki ilk çatışmalara, Osmanlıların Kafkasya ve Sina harekâtlarına ve cihat ilan edilmesine ilişkin iki bölümle devam ediyor. Müttefiklerin Çanakkale çıkarması ve Çanakkale Savaşı iki bölümde anlatılıyor. Bu iki bölümün arasında tehciri ve Anadolu’da Ermenilerin yok edilmesini konu alan bir bölüm bulunuyor.İngilizlerin Mezopotamya’yı işgali, Kut’ül Ammare kuşatması, Arap isyanı, Bağdat ve Kudüs’ün İngilizlerin eline geçmesi ve mütarekeler her birine ayrı birer bölüm hasredilerek inceleniyor.Kitap Rogan’ın

Osmanlı’nın çöküşüne ilişkin değerlendirmesini içeren bir sonuç bölümüyle bitiyor.

Sadece kitabın bölümlerinin sıralanması bile 1. Dünya Savaşı'na dair kolektif hafızamızın nasıl boşluklar içerdiğini gözler önüne seriyor. Çanakkale Savaşı’nın büyük bir vatan savunması savaşı olarak kolektif hafızamızda (100. yıldönümü vesilesiyle daha da pekişen) bir yeri var. Buna karşılık bir trajedi olarak akıllarda kalan Sarıkamış felaketi dışında, Kafkas harekâtını pek bilmeyiz. Anadolu Ermenileri için soykırım anlamına gelen tehcir ise yakın zamana kadar hiç tartışılmayan bir tabuydu. Kitabın yarısına yakın bölümünü kaplayan Osmanlı’nın Arap vilayetlerindeki savaşlar da benzer bir şekilde hafızalarda hiç yer tutmaz. Sanki savaşın ilk yılında Çanakkale’de şanlı bir direniş gösterdikten sonra anmaya değer hiçbir şey olmadan, sadece seferberlik sıkıntılarıyla dolu üç yıl geçmiş gibidir.

Çanakkale ile Kurtuluş Savaşı arasındaki yılları bulanıklaştırıp silikleştiren bu yaygın algının Cumhuriyetin yakın tarih yorumundan türediği açık. Rogan’ın “Osmanlıların Çöküşü” kitabı bu yorumun ne kadar eksikli ve tek yanlı olduğunu hatırlamamıza yardımcı oluyor. Rogan’ın Kafkas Cephesi’ne ilişkin anlatısı, Osmanlı ordusuna Çanakkale savunmasından daha fazla cana mal olan ve iki taraf için de saldırı ve ricatlarla dolu bu karmaşık çatışmanın seyrini oldukça iyi ortaya koyuyor. Kısmen bu çatışmalarla iç içe geçen, ama hem kapsamı, hem de sonuçları açısından Türkiye tarihini daha da fazla etkileyen Ermeni tehciri de hak ettiği gibi ele alınıyor. Hem “Osmanlı hükümetinin Ermenileri ve diğer Hristiyan toplulukları ‘kısmen ya da tamamen yok etme niyetiyle yapılan eylemlerden’ sorumlu olduğunu bütün bulguların tamamen desteklediğine inandığı”, hem de bir dizi Türk tarihçi ve gazetecinin “Türkiye’nin geçmişiyile düristçe hesaplaşma yolundaki cesurca gayretlerini desteklemek için” Rogan Ermenilerin savaş sırasında yok edilmesini soykırım olarak adlandırıyor. Ermeni kıyımı trajedisini dengeli, duyarlı ve ustalıkla bir biçimde inceliyor ve “Ermenilerin ve diğer Hristiyan toplulukların yok edilmesinin Osmanlı İmparatorluğu’nun güvenliğini artırma ana hedefine hiçbir şekilde yaramadığı” sonucuna varıyor.

Osmanlı’nın Arap vilayetlerindeki savaş, yakın tarihimizin belki en ihmal edilen kısmı. Savaş sonrası yeniden çizilen sınırların gerisinden ve yüz yılın ardından bakıldığında bu durum olağan görülebilir. Ancak Dünya Savaşı’ndaki Osmanlı için Halep Urfa’dan, Musul Diyarbakır’dan hiçbir farklı değildi. Osmanlı ordusu Arap cephelerinde İngilizleri

şaşırtan bir direniş gösterdi.Kut’ül Ammare kuşatması, İngilizlerin savaş tarihindeki en ağır yenilgilerinden biri oldu. Savaş’ın ilk iki yılındaki bu genişememe durumu, İngilizlerin asker ve silah üstünlüğünü artırması ve Arap ulusalcılığının Osmanlı’ya karşı isyan başlatmasıyla 1917’den itibaren hızla bozuldu. Tedarik imkânları daralan ve cepheyi yeterince destekleyemeyen Osmanlı orduları Bağdat, Kudüs ve Şam’dan çekildi. Rogan’ın kitabı savaşın bu bölümü ve Arap isyanıyla ilgili olarak da kapsamlı ve ayrıntılı bilgi sunuyor.

Rogan’ın başarıyla sergilediği bir mesele de, hem Müttefiklerin, hem de Mihver devletleri ve Osmanlıların karşı tarafta karışıklık yaratmak için sürdürdüğü propaganda savaşı. Osmanlı’nın cihat ilanı imparatorluk içinde bir seferberlik ruhu yaratmayı değil, Fransa’nın Kuzey Afrikalı, İngiltere’nin Hindistanlı Müslüman askerlerini ve cephe gerisini hedef alıyordu. Benzer şekilde Müttefikler de Osmanlı’nın zayıf karnının Ermenilerin, Kürtlerin ve Arapların ulusal bağımsızlık özlemleri üzerinden bir oyun kurma çabası içindeydi. Bu propaganda

Eugene L. Rogan, Oxford Üniversitesi’nde, St Antony’s College’de öğretim üyesi ve üniversitenin Doğu Araştırmaları Fakültesi’nde Orta Doğu’nun Modern Tarihi alanında dersler veriyor. İlgili alanları arasında son üç yüzyıl boyunca Arap dünyası, Osmanlı İmparatorluğu’nun Arap vilayetlerinin toplumsal ve ekonomik tarihi, 20. yüzyıl Arap devletleri, Filistin meselesi ve Orta Doğu’da 1. Dünya Savaşı bulunuyor. Öncekieserlerinden Frontiers of the State in the Late Ottoman Empire(“Osmanlı İmparatorluğunun Son döneminde Devletin Sınırları”, Cambridge University Press, 1999), ile Kuzey Amerika Orta Doğu Araştırmaları Derneği’nin Albert Hourani Kitap Ödülünü ve Book Award of the Middle East Studies Association of North America ve Türk Araştırmaları Derneği’nin Fuad Köprülü ödülünü kazandı. 2001 yılında kaleme aldığı The War for Palestine: Rewriting the History of 1948 (Cambridge University Press, 2001, Türkçesi, Filistin Uğruna: 1948’in Tarihini Yeniden Yazmak, çev. Suna Gülfar İhlamur, Küre Yayınları, 2012),Türkçe dâhil pek çok dile çevrildi. The Arabs: A History(“Araplar: Bir tarih” Basic Books, 2008) kitabı çok satan kitaplar listesine girdi ve Rogan’ın Orta Doğu tarihi alanındaki saygın konumunu pekiştirdi.

Dünya Savaşı'ndaki Osmanlı için Halep Urfa'dan, Musul Diyarbakır'dan hiç farklı değildi. Osmanlı ordusu Arap cephelerinde İngilizleri şaşırtan bir direniş gösterdi. Kut'ül Ammare kuşatması, İngilizlerin savaş tarihindeki en ağır yenilgilerinden biri oldu

savaşının galibi Müttefikler oldu. Kimi Müslüman savaş esirleri Osmanlıların yanında tekrar savaşa katıldıysa da Müttefiklerin ilk baştaki endişelerini tamamen yersiz olduğunu gösterecek şekilde cihat ilanının cephede ve cephe gerisindeki etkisi ihmal edilecek düzeyde kaldı. Buna karşılık Osmanlı İmparatorluğu'nun zaafı Müttefiklerin girişimlerinin gidişatı belirleyecek ölçüde etkili olmasına yol açtı.

Rogan kitabının sonuç bölümüne Osmanlı'nın 18. ve 19. yüzyıllarda girdiği savaşların çoğunu kaybettiğini, ama yıkılmadığını hatırlatarak başlıyor. Rogan'a göre, dünya savaşı ertesinde durum farklı oldu çünkü galip devletlerin ve Türk milliyetçilerinin çatışan talepleri arasında sıkışan Osmanlı devleti çaresiz kaldı. Çöküşün sebebi bozgunun büyüklüğünden çok dayatılan barış koşullarının ağırlığı oldu. Tehcir ve Arap isyanı ile zaten eski düzenin çöküşünün tesciliydi. Sèvres Antlaşmasının

imzalanması İmparatorluğun bir başkalaşım geçirerek sürmesi ihtimalini de ortadan kaldırdı. İstanbul'un elden gitmesi endişesiyle antlaşma imzalanırken Anadolu'daki milliyetçiler tehlikeli maceracılar olarak görüldü ve hain ilan edildi. Ancak şartları ve imkânları daha doğru değerlendiren Anadolu'daki milliyetçiler olduğu ortaya çıktı ve Rogan'a göre Osmanlı'nın çöküşüne son noktayı koyan da bu hata oldu.

Orta Doğu'ya ilişkin derin bir bilgi birikimine ve akademik nesnellığe sahip olmanın yanı sıra Rogan'ın "Osmanlıların Çöküşü" kitabının önemli bir meziyeti daha var. Kitap savaş tarihi alanındaki akademik çalışmalara olduğu kadar cephenin her iki tarafında ve cephe gerisinde kaleme alınmış günlüklere ve anılara da dayanıyor. Benzer zor koşullarda savaşan ve hayatta kalmaya çalışan Osmanlı Mehmetçikleri ile İngiliz Tommy'lerinin anılarının kitabın içinde peş peşe yer alması kitabın değerini pek çok yönden artırıyor. Birincisi, bir tarafı kahramanlaştıran, diğer tarafı canavarlaştıran hamasetten uzaklaşmayı sağlıyor ve olaylara daha gerçekçi bir bakışı mümkün kılıyor. İkincisi, sayıların, haritaların, harekât özetlerinin asla yapamayacağı ölçüde gelişmeleri içeriden kavranmasına katkıda bulunuyor. Ve nihayet bugünün Orta Doğu'sunu anlamak açısından kilit önem taşıyan bir döneme ilişkin nitelikli bir akademik çalışmayı okurun merak ve ilgiyle okuyabileceği bir anlatıya dönüştürüyor. Çığır açan, yepyeni perspektifler getiren bir kitap olmasa da Rogan'ın "Osmanlıların Çöküşü" kitabının önümüzdeki yıllarda çok önerilecek ve çok okunacak bir referans kitabı olacağından emin olabilirsiniz.